

ISSN 2522–9125 (Online)

ISSN 2524–0471 (Print)

SOCIAL COMMUNICATIONS: THEORY AND PRACTICE

Scientific semiannual magazine

VOLUME 8

Kyiv – 2019

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Науковий піврічний журнал

Том 8

Київ – 2019

Scientific Journal
is registered in the international scientific centers
and open databases:

1. Index Copernicus	– indexed 68,68 (2017)
2. Academia.edu	– registered (2017)
3. SelectedWork bepress	– registered (2017)
4. Google Scholar Citations	– registered (2017)

Науковий журнал
zareestrovаний у міжнародних наукометричних базах
та відкритих базах даних:

1. Index Copernicus	– indexed 68,68 (2017)
2. Academia.edu	– registered (2017)
3. SelectedWork bepress	– registered (2017)
4. Google Scholar Citations	– registered (2017)

Міністерством юстиції України прийнято рішення про державну реєстрацію журналу «Соціальні комунікації: теорія і практика» (наказ № 277/5 від 01.02.2016) Свідоцтво сер. КВ № 21875-17775 Р від 01.02.2016

РЕЦЕНЗЕНТИ

Олтаржевський Дмитро – доктор наук із соціальних комунікацій, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна)
Зикун Наталія Іванівна – доктор наук із соціальних комунікацій, професор (Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Холод О.М. – акад. МАНПО, д-р філол. н., проф. (Україна) – науковий редактор;
Холод Г.Я. – канд. філол. н., проф. (Україна) – науковий і літературний редактор;

Бартошек А. – д-р соц. н., проф. (Польща); **Бутиріна М.В.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Владимиров В.М.** – д-р філол. н., проф. (Україна); **Галич В.М.** – д-р філол. н., проф. (Україна); **Городенко Л.М.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Горошко О.І.** – д-р соц. н., д-р філол. н., проф. (Україна); **Грядюшко О.О.** – канд. філол. н., доц. (Білорусь); **Двіведі Р.** – д-р філос. у галузі соціології (Індія); **Демченко С.В.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Ельбесхаузен Х.** – д-р проф. (Данія); **Зражевська Н.І.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Іванов В.Ф.** – д-р філол. н., проф. (Україна); **Ільганасва В.О.** – д-р іст. н., проф. (Україна); **Мінеллі М.** – д-р філос. у галузі філології (США); **Синовець О.** – д-р філос. у галузі соц. і соц. ком. (Польща); **Фінклер Ю.Е.** – д-р філол. н., канд. соц. н., проф. (Україна); **Хроми Я.** – д-р соціол. н., проф. (Чехія); **Чекмишев О.В.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Яблоновська Н.В.** – д-р філол. н., проф. (Україна).

С 72 Соціальні комунікації: теорія і практика : наук. журн. [наук. і літ. ред. Г.Я. Холод; наук. ред. О. М. Холод]. – Т. 8. – К., 2019. – 84 с.

Том 8 періодичного наукового журналу містить результати досліджень фахівців із соціальних комунікацій, презентовані авторами Данії, Польщі, Росії, Сербії, США, України.

Дослідження стосуються теорії та історії соціальних комунікацій, теорії та історії журналістики, бібліотекознавства, прикладних соціально-комунікаційних технологій, соціальних комунікацій у педагогіці й методиці викладання.

Окрім фахівців із соціальних комунікацій, матеріали будуть цікавими для психологів, політологів, філологів, соціологів та філософів.

Редакція журналу не несе відповідальність за достовірність посилань і не завжди поділяє точку зору авторів.

**The Ministry of Justice of Ukraine adopted a decision on state registration
The journal "Social Communications: Theory and Practice" (Order No. 277/5 from 02/01/2016)
Certificate Ser. KB No. 21875-17775 P dated 01.02.2016**

REFERENCES

Oltarzhevsky Dmitro – doctor of sciences in social communications, professor
(*Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine*)

Zikun Natalia – Doctor of Science in Social Communications, Professor
(*University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine*)

EDITORIAL BOARD

O. Kholod – Acad. IASPE, Dr. Philol., Prof. (Ukraine) – scientific editor;

G. Kholod – Candidate filol., Prof. (Ukraine) – scientific and literary editor;

Bartoshek – Dr., Prof. (Poland); M. Butyrina – Dr., Prof. (Ukraine); V. Vladimirov – Dr., Prof. (Ukraine); V. Halych – Dr., Prof. (Ukraine); L. Gorodenko – Dr., Prof. (Ukraine); O. Goroshko – Dr., Prof. (Ukraine); O. Gryadiushko – PhD., As. Prof. (Belarus); R. Dvivedi – Dr., Prof. (India); S. Demchenko – Dr., Prof. (Ukraine); H. Elbeshausen – PhD., As. Prof. (Denmark); N. Zrazhevskaya – Dr., Prof. (Ukraine); V. Ivanov – Dr., Prof. (Ukraine); V. Ilhanaeva – Dr., Prof. (Ukraine); M. Minelli – PhD., As. Prof. (USA); O. Synowiec – PhD., As. Prof. (Poland); Y. Finkler – Dr., Prof. (Ukraine); Chromi Y. – PhD., As. Prof. (Czech Republic); O. Chekmishev – Dr., Prof. (Ukraine); N. Yablonovskaya – Dr., Prof. (Ukraine).

S 72 Social Communications: Theory and Practice: Sciences. Journ. [scient. and literary editor G. Kholod, scient. editor O. Kholod). V. 8, Kyiv, 2019. 84 p.

Volume 8 of the periodical scientific journal contains the results of studies of specialists in social communications, presented by the authors of Denmark, Poland, Russia, Serbia, USA and Ukraine.

The research deals with the theory and history of social communications, the theory and history of journalism, library science, applied social and communication technologies, social communication in pedagogy and teaching methods.

In addition to specialists in social communications, materials will be of interest to psychologists, political scientists, philologists, sociologists and philosophers.

**The editors of the magazine are not responsible for the accuracy of the links
and do not always share the views of the authors.**

ЗМІСТ

Стор.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Бартошек А. (м. Катовіце, Польща) ДЕМОКРАТІЯ ПОСТМОДЕРНІЗМУ ЯК ПОП-ПОЛІТИКА (польською мовою)	7
Лукачович М. (м. Гривілл, штат Південна Кароліна, США) МІКРОСЕКУРИТИЗАЦІЯ ДЛЯ МІКРОМОБІЛІЗАЦІЇ: ОНЛАЙН-ОСВІТА ЩОДО ВІДМОВИ СЛОВАКІЇ В БОРОТБІ В ОПЕРАЦІЇ НАТО (англійською мовою).....	20
Пеянович Л. (м. Нові Сад, Сербія), Стоянович С. (м. Белград, Сербія), Йоанович Н. (м. Нові Сад, Сербія) ВІДНОСИНИ КОРПОРАЦІЇ ТА КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ (сербською мовою)	26
Холод О. (м. Івано-Франківськ, Україна) ТЕЛЕІНМУТАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА (особливості самоізоляції аудиторії від суспільства та його трансформація).....	36

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

Ельбесхаузен Х. (м. Копенгаген, Данія) БІБЛІОТЕКИ ЯК МІСЦЯ І НЕ-МІСЦЯ: ІСТОРИЧНИЙ НАРИС (данською мовою).....	42
---	----

ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВО

Холод Г. (м. Київ, Україна) ТЕМАТИЧНИЙ ДІАПАЗОН РУБРИКИ “ВСЯЧИНА” У ГАЗЕТИ “КІНО-ТИЖДЕНЬ” (1927).....	47
---	----

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Костадінович М., Йованович О. (м. Ніш, Сербія) ГРАФІТІ ЯК ЗАСОБИ ЗВ’ЯЗКУ СУБКУЛЬТУРНИХ ГРУП (англійською мовою)	54
---	----

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Зоріч О., Беріша Х., Желетович М., Ракіч М. (м. Белград, Сербія) КОМУНІКОЛОГІЯ В СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ (англійською мовою).....	61
Курдюмова І., Мясніков В., Шапошнікова Т. (м. Москва, Росія) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДНАКОВИХ ОСВІТНІХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ВСІХ ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМ ОСВІТИ (російською мовою).....	68
Вимоги до оформлення статей для публікації в науковому журналі «Соціальні комунікації: теорія і практика».....	77

CONTENT

Pages

THEORY AND HISTORY SOCIAL COMMUNICATIONS

Bartoshek A. (Katowice, Poland) DEMOCRACY OF POSTMODERNISM AS A POP-POLICY (<i>In Polish</i>).....	7
Lukacovic M. (Greenville, South Carolina, USA) MICRO-SECURITIZATION TO MICRO-MOBILIZATION: INTERNET USER-GENERATED FRAMING OF SLOVAKS' REFUSAL TO FIGHT IN A NATO OPERATION (<i>In English</i>).....	20
Peiyanovich L. (Nowi Sad, Serbia), Stoyanovich S. (Belgrade, Serbia), Jovanovich N. (Nowi Sad, Serbia) RELATIONS OF CORPORATION AND CORPORATE SAFETY (<i>In Serbian</i>)	26
Kholod O. (Ivano-Frankivsk, Ukraine) TELEINMUTATION OF SOCIETY (features of self-isolation of the audience from society and its transformation) (<i>In Ukrainian</i>)	36

SCIENCE ABOUT LIBRARY

Elbeshausen H. (Copenhagen, Denmark) LIBRARIES AS PLACES AND NON-PLACES – A HISTORICAL SKETCH (<i>In Danish</i>)	42
--	----

JOURNALISTIC KNOWLEDGE

Kholod H. (Kiev, Ukraine) THEMATIC RANGE OF «EVERYTHING» RUBRIC IN THE GRAPHIC «KINO- TYZH DEN» (1927) (<i>In Ukrainian</i>).....	47
--	----

APPLIED SOCIO-COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Kostadinovich M., Yovanovich O. (Nish, Serbia) GRAFFITI AS A MEANS OF COMMUNICATION OF SUBCULTURAL GROUPS (<i>In English</i>).....	54
--	----

SOCIAL COMMUNICATIONS IN PEDAGOGICAL PRACTICE

Zorich O., Berisha H., Gheletovich M., Rakich M. (Belgrade, Serbia) COMMUNICOLOGY IN SOCIAL-PEDAGOGICAL PRACTICE (<i>In English</i>).....	61
Kurdyumova I., Myasnikov V., Shaposhnikova T. (Moscow, Russia) EDUCATIONAL POSSIBILITIES AS BASIS OF STRATEGY DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEMS (<i>In Russian</i>)	68
Requirements for publishing articles in the scientific journal "Social Communications: Theory and Practice"	77

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

UDC 007 : 304 : 001

DEMOKRACJA W PONOWOCZESNOŚCI JAKO POP-POLITYKA

Adam Bartoszek*

(Katowice, Polska)

Artykuł dyskutuje problemy komunikacji politycznej w perspektywie związku modeli demokracji z przemianami struktury społecznej w dobie ponowoczesności. Rośnie niestabilność gospodarek narodowych, poddawanych presji globalnego kapitalizmu. Analizowane są kulturowe podstawy i nowe mechanizmy komunikacji politycznej i czynniki kulturowe prowadzące do rozpadu autorytetów instytucjonalnej opinii publicznej. Polityczne konsekwencje prekaryzacji (Standing) wzmacniają naśladowczą rywalizację (Girard) elit politycznych o uwagę elektoratów, które tracą zaufanie do instytucji społecznych. Analiza procesów wirtualizacji marketingu politycznego, zdominowanego przez opinie obywatelskie, prowadzi autora do sformułowania hipotezy o ukształtowaniu się mechanizmów pop-polityki. Jej cechą jest negatywne profilowanie orientacji politycznych poprzez media społecznościowe i narrację zakorzenioną w resentymentach, aktywizującą mowę wrogości, oraz godnościowe definiowanie osi podziałów społecznych. Politycy w ponowoczesności eksploatują konflikty wspólnot kulturowych wokół intuicji etycznych (Haidt) i budują domeny symboliczne (Nijakowski); legitymizują swoje rządy populistyczną wizją sprawiedliwości oraz obrony narodowych interesów. W Polsce, jak również w innych krajach postkomunistycznych, systemy polityczne dryfują w kierunku neoautorytaryzmu. Prawicowy konserwatyzm w pop-polityce cechuje cynizm aksjologiczny, połączony z politycznym eksploatowaniem religii i historycznymi resentymentami, które aktywizują socjalny populizm. Źródłem rozwoju pop-polityki są wyzwania legitymizacyjne władzy politycznej w dobie globalizacji. W zmediatyzowaną komunikację polityczną w krajach imitacyjnej transformacji do postindustrialnego kapitalizmu prawica wpisuje anachroniczny model narodowej suwerenności. Natomiast lewicowe nurty polityczne nie radzą sobie z niesprawiedliwymi praktykami prekarnych rynków pracy i eksploatują kulturowe resentymenty środowisk gender, co profiluje podziały polityczne w elektoracie wokół kwestii obyczajowych i ukrywa realne konsekwencje ekonomicznej eksploatacji kapitału ludzkiego na rynku pracy. Pop-polityka operuje dyskursami godnościowymi, wzmacnia polityczny paternalizm i klientelizm. Osłabia opór polityczny wobec nadużyć elit władzy i neutralizuje instytucje obywatelskiego dialogu. Poprzez negatywne profilowanie opinii politycznych, technikami hejtingu dyskredytuje liderów opozycji i zarządza resentymentami publiczności wyborczej.

Słowa kluczowe: modele demokracji, opinia publiczna, opinie obywatelskie, wirtualizacja polityki, konserwatywny patriotyzm, resentyment, paternalizm.

1. Wstęp

Myślenie o demokratycznej polityce ulega dziś poważnej przemianie. Doświadczenia transformacji krajów postkomunistycznych, aspirujących i wstępujących do rodziny państw Unii Europejskiej (ale także Brexit eksploatujący populizm brytyjszczyków) dowodzą rosnącej niestabilności ładu demokratycznego.

* © Adam Bartoszek, dr hab. socjolog, Instytut Socjologii Uniwersytetu Śląskiego (Katowice, Polska)

Dyskusja o obecnych mechanizmach kryzysu jakości rządzenia (Wiklin 2013, Markowski 2015 :107-111) wykracza poza klasyczne argumenty o niskiej konsolidacji przedstawicielskiej młodych demokracji (Przeworski 1991, Dimond 1999). W dokumentach Komisji Europejskiej za prawdziwy paradoks uznaje się, że nie tylko w krajach postkomunistycznych przechodzących systemową transformację, ale w całej Europie obywatele coraz mniej ufają instytucjom i liderom politycznym a zarazem oczekują od nich rozwiązania głównych problemów trapiących społeczeństwa (Wiklin 2013 :38). Na słabości kultury obywatelskiej nawet w stabilnych zachodnich demokracjach, jak USA czy Włochy, wskazywał już w latach dziewięćdziesiątych Robert Putnam [2000, 1995]. Wnioski z analiz Putnana mogą przekonywać, że kryzys demokracji w krajach postkomunistycznej transformacji, takich jak Polska, czy Węgry wynika z młodości ich obywatelskich instytucji. Za deficyty pomostowego kapitału społecznego w Polsce odpowiadają historyczne traumy Polaków i wzorce uogólnionej "kultury nieufności" wobec instytucji państwa (Sztompka 2007 :300). Janusz Czapiński, wnioskując z danych porównawczych diagnozy społecznej i międzynarodowych badań zaufania do instytucji, dowodzi że w Polsce nie zniknęła "próżnia socjologiczna" między rodziną i narodem a państwem. Jego zdaniem "*Polska nie spełnia żadnego kryterium społeczeństwa obywatelskiego*" (Czapiński 2008:10). Tę bardzo kontrowersyjną tezę uzasadnia również brakiem rozbudowy uogólnionego kapitału społecznego w okresie transformacji po 1989 roku, pomimo znaczącego rozwoju zasobów kapitału ludzkiego i kompetencji cywilizacyjnych Polaków. Analizy socjologów dowodzą, że instytucje władzy manipulują organizacjami obywatelskimi trzeciego sektora [Friske (red.) 2004]. A badania kondycji sektora NGO w Polsce wskazują, że odpowiedzialność za działania stowarzyszeń spoczywa głównie na ich liderach, którzy nie mają konkurencji w zależnych od siebie zarządach. Są one silnie rozwarstwione ekonomicznie i zależą od politycznej przychylności swoich patronów - gdyż "10% najzasobniejszych stowarzyszeń i fundacji rozporządzało 84% całego budżetu sektora pozarządowego" (Adamiak i inni 2015 :63). Przy ogólnie niskim poziomie obywatelskiego zaangażowania, oznacza to że stowarzyszenia III sektora zmieniają się w instrumentalne grupy interesów, w ograniczonym stopniu służąc spójności społecznej. Podobnie jest na Węgrzech, gdzie rząd premiera Viktora Orbana atakuje liberalne stowarzyszenia i lewicowe obywatelskie ośrodki polityczne w imię programu budowania suwerenności „narodowej gospodarki” poprzez częściową renacjonalizację i politykę patriotyzmu gospodarczego. Praktyki takie w krajach Europy Środkowo-Wschodniej wykorzystują niezadowolone części społeczeństwa z wysokich kosztów transformacji do reguł neoliberalnego kapitalizmu. Utrwalanie obecności własności państwowej w gospodarce pod pretekstem ochrony pracowników przed neoliberalnym kapitalizmem, służy finansowaniu politycznych synekur oraz sponsorowaniu wydarzeń kulturalnych, społecznych i charytatywnych mających zapewnić wpływ rządzącej elity partyjnej na klientelistski elektorat (Szanyi 2016 :644-645). Pop-polityka stanowi wytwór dążeń do kontrolowania i profilowania sympatii elektoratów za pomocą nowych mediów komunikacji sieciowej, które jawnie i zakulisowo są sterowane przez rządzące siły polityczne. Rozpoznajmy podstawowe czynniki jakie powodują że ten rodzaj nowych środków rządzenia i organizowania spektakli politycznych zastępuje klasyczne formy debaty organizującej poparcie opinii publicznej dla różnych segmentów sceny politycznej.

2. Warianty kapitalizmu a legitymizacja polityczna i zaangażowanie obywatelskie

Badając socjologiczne źródła obywatelskiej bierności i politycznej apatii Polaków Lech Szczegółka wskazuje na proceduralne ograniczenia roli obywatela w życiu politycznym współczesnych przedstawicielskich demokracji, jako tendencji postępującej również w wielu krajach Zachodu. Dystans obywateli do proceduralnej demokracji rodzi przyzwolenie na jej zawłaszczanie przez elity polityczne (Szczegółka 2013 :51-59 i 179-181). Konieczne jest uchwycenie czynników determinujących modele polityki publicznej państwa poprzez sieci powiązań łączących instytucje państwa ze społecznymi i korporacyjnymi grupami interesów (Jasiecki 2013 : 51-52). Tworzą one regionalne i lokalne wersje hybrydowego kapitalizmu, który aktywizują autarkiczne polityki elit orientujących się na narodowe warianty etatyzacji lub renacjonalizacji części gospodarki - analitycznie traktowane jako przejawy Variety of Capitalism (Dudziak 2014, Lane 2017, Martin 2017). Otóż w sytuacji słabego wpływu polskiego państwa na agendy globalnych i unijnych instytucji wyłania się problem uruchamiania suwerennej narodowej polityki, jako narracyjnego spektaklu skierowanego na wykazanie troski rządzącej partii o interesy i bezpieczeństwo ekonomiczne wspólnoty polskich obywateli. Dlatego to "prawdziwi patrioci" z partii PiS, orędują na rzecz suwerennej Polski w warunkach realpolitik Unii Europejskiej.

Diagnostując warianty kapitalizmu w krajach postkomunistycznych obserwuje się nową konstelacją elit społeczno-ekonomicznych, zakorzenionych w obsłudze sieci ponowoczesnego kapitalizmu. To dynamika globalnego systemu gospodarczego, związana z kryzysem światowego sektora finansowego lat 2007-2009, kształtuje nową kulturę i praktykę zarządzania współczesną pop-polityką. Chodzi nam tutaj o zrozumienie wpływ globalizacji gospodarki na hybrydowość politycznych form turbokapitalizmu na poziomie zależnych państw narodowych (Jasiecki 2013, Tarnawski 2013). Szczególnym mechanizmem zarządzania jest internetowa wirtualizacja ekonomii, która kształtuje płynne reguły społeczeństwa konsumpcyjnego ryzyka i medialnego spektaklu (Beck 2002), legitymizując narastające socjalne nierówności (Therborn 2015, Pikety 2015). Jednym z

następstw usieciowienia są zmiany w mechanizmach komunikacji politycznej w społeczeństwach cyfrowych sieci i wirtualizacji mass mediów (Castells 2008, 2013).

Formułujemy roboczą tezę, że rozwój mediów społecznościowych w Internecie aktywizuje specyficzną odmianę komunikacji politycznej i nowy model zarządzania elektoratami. Mediatyzacja polityki za pośrednictwem jej wirtualnego obrazowania przenosi spory o przywództwo partii z dyskursu idei w ośrodkach opinii publicznej na kreowanie wizerunku ich liderów jako swoistych politycznych celebrytów. Podejmiemy tu analizę specyficznych cech komunikacji politycznej nadających jej formę, którą proponujemy określić jako popolityka. W teorii komunikacji politycznej wyróżnić należy opinie obywatelskie - jako odrębną formę dyskursu, od instytucjonalnych form opinii publicznej (Bartoszek 2010). Obecnie spróbujemy zrozumieć, dlaczego dzisiejsza polityka również w nowoczesnych demokracjach, wykracza poza klasyczne spory o dobro wspólne pomiędzy prawicą i lewicą. Konfrontacja stanowisk politycznych w mass mediach przenikana jest poprzez emocjonalno-tożsamościowe i etyczne narracje rozwijane w mediach społecznościowych. Politycy przejmują język kultury popularnej i oddziałują na wspólnotowe matriksy moralne – jak je określa Jonathan Haidt, po to aby manipulując tożsamościami grup społecznych i kulturowymi antypatiami do przeciwników uruchamiać mechanizmy perswazyjnego wpływu w celu profilowania zachowań wirtualnych społeczności i neutralizować postawy wrogiego sobie elektoratu. Ponowoczesna zmediatyzowana polityka aktywizuje agresywną rywalizację samolubnych wspólnot jako zwycięskich plemion lub „rojów” społecznych kwestionujących uczciwość i lojalność oponentów a broniących wszelkimi technikami poczucia moralnej słuszności własnej grupy, społeczności politycznej, czy narodowego aksjologicznego „matriksu,” zagrożonego kulturowo przez obcych (Haidt 2014: 255, 295-315). Dyskursy opinii obywatelskich są pluralistyczne a zarazem spontanicznie konfrontacyjne. Polityka rozumiana jako pozyskiwanie emocjonalnego zaangażowania uczestników społeczności i forów medialnych w sprawy publiczne, jest uprawiana w formie spektakli sporów wokół kontrowersji etycznych lub kulturowych służących budowaniu wrazenia i perswadowania innym własnych racji za pomocą racjonalizacji adresowanych do swoich zwolenników oraz blokowania argumentacji przeciwników (Haidt 2014: 112-115).

Tak wstępnie zarysowane mechanizmy kształtujące symboliczne pola konfrontacji wzmacniają spory neoliberalnych i konserwatywnych nurtów prawicowych, które odwołują się w wielu krajach transformacyjnych do środków neoautorytaryzmu. W Polsce jest on praktykowany poprzez strategię polityczną liderów partii Prawo i Sprawiedliwość afirmujących matriksy konserwatywnej społecznie, narodowo-katolickiej ideologii, która zyskała poparcie na lokalnym poziomie społecznym wśród słabszych socjalnie segmentów klasy średniej utożsamianej z respondentami małego Miastka (Gdula, Dębska, Trepka 2017). Autorzy tych badań opisują neoautorytaryzm, jako polityczną narrację nasyconą emocjonalnie narodowymi stereotypami i historycznymi resentymentami oraz obywatelskim populizmem. W swoim raporcie piszą oni tak: *"Neoautorytaryzm łączy przedstawicieli różnych klas, obiecując rozliczenie establishmentu, stworzenie dumnej wspólnoty narodowej i wzrost poczucia mocy zarówno wobec elit, jak i grup o słabszej pozycji, np. uchodźców. Dla tego typu sprawowania władzy bardzo ważne są relacje, w jakie publiczność wchodzi z liderem i organizowanym przez niego dramatem politycznym. W dramacie tym publiczność uczestniczy w różnych rolach – ofiary, dumnego członka wspólnoty narodowej czy człowieka twardych zasad moralnych. Jednocześnie neoautorytaryzm mieści się w ramach paradygmatu demokratycznego, kładąc nacisk na uczestnictwo wyborcze, dawanie głosu zwykłym ludziom i niezależność państwa narodowego."* (Gdula i in. 2017 :3-4).

3. Od statusowej demokracji deliberytywnej do społeczeństwa spektaklu

Powyższe rozważania opisują podstawy nowych praktyk zarządzania świadomością polityczną obywateli, które mają duży ciężar gatunkowy. Wskazują, że pod demokratycznym wzorcem uprawomocnienia przywództwa poprzez godnościowe opinie obywatelskie, ukrywa się i rozlewa lewicowy populizm lub prawicowy autokratyzm. Konkluzje te wymagają głębszego osadzenia w teorii komunikacji politycznej. Dokonajmy reinterpretacji instytucjonalnych podstaw obecnego etapu funkcjonowania ponowoczesnej kultury politycznej w Polsce, jako praktyk powiązanych z procesami zachodzącymi również w krajach zachodniej demokracji. Z analiz politologicznych wiemy, że wiodące kraje Unii Europejskiej także odczuwają postępujący wzrost poparcia dla nacjonalistycznej prawicy (Kalinowska 2015). Klasyczna wizja demokratycznej obywatelskiej partycypacji realizowana jest w dialogu konfliktowych grup interesów z ośrodkami władzy politycznej. Ich instytucjonalne i społeczne reprezentacje włączają się w medialnie otwartą debatę na forum opinii publicznej. Wolność słowa i polityczne partnerstwo zapewniają równoważność poglądów a o ich ścieraniu się decydować powinny merytoryczne racje. Oświeceniowe nadzieje na rozwój demokratycznej debaty w nowoczesnej kulturze poszukiwania porozumień podmiotów społecznych, różniących się instrumentalnymi strategiami, lecz uznających ważność interesów obywatelskiej wspólnoty podtrzymywał Jurgen Habermas. W jego koncepcji racjonalność dyskursu władza i społeczności obywatelskie budują wiedzę z doświadczeń interakcyjnych i konfliktów swoich roszczeń, konstruują dialog respektujący reguły działań komunikacyjnych. Te zaś wymagają przestrzegania zasad etyki mowy i poddawania krytyce własnych i cudzych

roszczeń do ważności (Osika 2001 :136-138). Przesłanki z powodu których wizja ta, jako model obywatelskiej konsolidacji nowoczesnego społeczeństwa, w praktykach zachodnich demokracji drugiej połowy XX wieku okazała się politologiczną iluzją są następujące:

- pogłębiała się asymetria dialogu w społeczeństwie mas mediów (analizowana już przez C. Wright Millsa - wskazującego jak opinie publiczności są formatowane przez medialnych nadawców, zależnych od wielkiego kapitału oraz lokalnych władz i elit biznesowych);

- zarazem rozpadały się struktura klasowa obywatelskiej publiczności i więzi kulturowe klas średnich z profesjonalnymi ekspertami, prowadzącymi debaty w imię "dobra wspólnego" (Mills:1961:398-399 i 401-402);

- kultura polityczna prezentowana w modelu poliarchicznej demokracji Roberta Dahla jako deliberatywno-partycypacyjna (Dahl 1971 i 1993), w pragmatyce rządzenia zdominowana została przez proceduralno-formalistyczną legitymizację działań administracji publicznej (Krouse 1982 :443-444);

- publiczne konkurowanie o wpływy i ciągłe negocjowanie zasad kooperacji pomiędzy biznesem a zorganizowanymi społecznościami w modelu deliberatywnym (Bessette 1981), od lat osiemdziesiątych XX wieku zdominowała neoliberalna retoryka w gospodarce preferująca politykę monetaryzmu i globalizacji służące rozbudowie przywilejów wielkich korporacji;

- lata dziewięćdziesiąte XX w. ukształtowały przenikanie się gospodarczego neoliberalizmu i liberalnej społecznie polityki, tworząc hybrydowość demokratycznej legitymizacji wolności obyczajowo-społecznych z równoczesnym afirmowaniem globalnej ekspansji wielkiego kapitału. Zwycięskie rynki kulturowej eksploatacji praw własności intelektualnej oraz motywacji i wiedzy zasobów ludzkich, zorientowano na afirmowanie ekonomicznego sukcesu zwycięzców (R.H. Frank, P.J. Cook 2017) kosztem ofiar biznesowego marketingu, określonego przez Andrzeja Szahaja jako "kapitalizm drobnego druku"¹ (Szahaj 2014).

Wnioski z powyższej argumentacji są dwa:

a) demokracja nie jest ustrojem modelowanym wzorcowymi formami partycypacji, ani poziomem dojrzałości jej instytucjonalnych struktur;

b) to demokracja służy turbo kapitalizmowi i go legitymizuje a nie odwrotnie. Oznacza to penetrację debaty o dobru wspólnym i społecznej sprawiedliwości przez wielki kapitał poprzez mass media, zależne od grup właścicielskich produkujących spektakle, jako widowiska konsumujące przemoc i rywalizację w imię komercyjnych zysków. Pamiętamy, że badacze fasadowości praktyk obywatelskiego uczestnictwa od dawna wskazują, że w amerykańskiej demokracji rozczłonkowuje się ona na wiele rasowych, etnicznych, ideologicznych i politycznych form. Zależną one zwykle od zgody ośrodków władzy na dopuszczenie zarządzanych zbiorowości do danego szczebla drabiny partycypacji społecznej. Według Sherry R. Arnstein substytutem obywatelskości na najniższym jej szczeblu jest manipulacja oraz instytucjonalna terapia zmarginalizowanych zbiorowości. Następne szczeble partycypacji to oferowane społecznościami przez władze: informowanie, konsultacje, łagodzenie/pacyfikację, partnerstwo, delegowanie uprawnień i realna obywatelska kontrola zarządzania (Arnstein 1969 - podaję za Ł. Stępnik 2011).

Świadomość, że "demokracja liberalna skazana jest na elitarność gremiów sprawujących władzę" (Piróg 2016 :35), prowadzi do proceduralnego wymuszania konsultacyjnego uczestnictwa mieszkańców w decyzjach urzędów publicznych w kontrolowanych formach lokalnych debat, ankiet, referendum, budżetów obywatelskich. Mechanizm administracyjnych nakazów i proceduralnych dyrektyw w zarządzaniu publicznym rodzi kryzys w funkcjonowaniu klasycznej demokracji przedstawicielskiej na poziomie współzarządzania w warunkach presji ekonomicznego neoliberalizmu (Petrers 2010 : 41). Jedni z krytyków demokratycznych praktyk rządzenia, dostrzegając presję roszczeń ze strony grup "nacisku" ograniczających racjonalną debatę publiczną - tak jak konserwatysta John H. Hallowell - za niezbędną podstawę zachodniej demokracji uznają "powszechny obowiązek przestrzegania prawa moralnego" (Hallowell 1993 :56-57, 116). Inni - liberalni lub libertariańscy przeciwnicy kontrolnych roszczeń rządu wobec obywateli - wskazują, że instytucje władzy muszą respektować wolność każdej jednostki i tworzyć warunki negocjowania zasad sprawiedliwości społecznej - moralnie bezstronne według teorii J. Rowlsa (1998 : 226-228 i 381).

Analitycy dowodzą, że system polityczny Stanów Zjednoczonych znacząco odbiega od deliberatywno-konsensualnego wzorca Roberta Dahla czy Johna Rawlsa [Dziduszko-Rościszewska 2011]. Powodem tego jest nie tylko antagonistyczny pluralizm ale także idealizacja dyskursu publicznego, jako swobodnej i skupionej na dobru wspólnym komunikacji społecznej. Dążenie do nadania "politycznemu liberalizmowi" moralnego charakteru paradoksalnie znajduje swoje granice w decyzjach instytucji politycznych (Mouffe 2005:47 i 67-69) praktykujących neoliberalną doktrynę finansjalizacji kapitału ludzkiego. Ułatwiają one redukcję kosztów zatrudnienia i czerpanie zysków z prekaryzacji siły roboczej nie tylko przez korporacyjne agendy turbo-kapitalizmu lecz również przez organy władzy w zarządzaniu usługami publicznymi. Demontaż sektora

1 Prof. A. Szahaj argumentuje, że "Brutalny kapitalizm lat '90 wyzwolił w nas to, co najgorsze" patrz również wywiad dla portalu INN:Poland z dn. 29 czerwca 2015 roku - <http://innpoland.pl/118345.ponizam-wiec-jestem-to-polityka-wielu-polskich-firm-brutalny-kapitalizm-lat-90-wyzwolil-w-nas-to-co-najgorsze> (dostęp 10.12.2018)

publicznego poprzez komercjalizację i outsourcing obsługi programów socjalnych pogłębia zagrożenia prekaryzacją. Dotykają one również pracowników instytucji sfery publicznej poprzez presję na uelastycznianie ich zatrudnienia i redukowanie kosztów wsparcia społecznego (Standing 2014:122–127). Biurokratyzacja i komercjalizacja programów pomocowych osłabia autonomię organizacji charytatywnych, czyni z fundacji i stowarzyszeń społecznych klientów władzy oraz subwencji ze strony biznesu. Przejście ponowoczesnych społeczeństw w cyfrową fazę gospodarki wiedzy, wbrew promotorom otwartego komunikacyjnie społeczeństwa sieci, kulturowej kreatywności i zasad bezstronnej sprawiedliwości (Habermas, Castells; Florida; Rawls) jedynie pogłębia ekonomiczne nierówności i społeczne wykluczenia. Rewolucja informatyczna rozwijająca gospodarkę wiedzy ułatwia kumulację zysków z praw własności w rękach elit należących do "jednego procenta bogaczy".²

Presja konsumencka mass mediów, afirmujących indywidualizację i materializację sukcesu, przyczynia się do rozbudowy pragnień statusowych zderzających się z narastającą frustracją wyedukowanych ludzi, których prekarna płaca oraz zredukowane zabezpieczenia społeczne lokują na prestiżowym marginesie. Rozwijają się rynki zwycięzców, kontrolowane przez korporacyjne agendy praw własności, które poszukują specjalistów dla manipulowania instrumentami finansjalizacji dla czerpania korzyści ze spekulowania kapitałami oraz potrzebami swoich klientów. Jak argumentują Robert H. Frank i Philip J. Cook neoliberalna ekonomia kształtuje kulturowo nową rzeczywistość na poziomie pierwotnych środowisk społecznych. Redukują się więzi jednostki z podstawowymi wspólnotami; osłabia się krytycyzm wobec oferowanych konsumpcyjnych korzyści; nieumiejętność odkładania gratyfikacji; upada umiejętność prowadzenia dyskusji o sprawach publicznych; jednostki doświadczające kosztów rywalizacji ulegają sloganom, stereotypom, podejmują ryzykowne zachowania, naśladują style życia celebrytów oraz ich uzależnienia. W efekcie w społeczeństwie skomercjalizowanego zarządzania wiedzą stajemy się "coraz gorzej poinformowanym oraz coraz bardziej poirytowanym elektoratem" (Frank, Cook 2017 : 259). Pomimo tego, sukces komunikacyjny elit służących "kumulowaniu dochodów i władzy w rękach 1 procenta" polega zdaniem Josepha F. Stiglitz na tym "że najbogatsi przekonali klasę średnią, by patrzyła na świat z wypaczonej perspektywy i uważała politykę nadszkakiwania najbogatszym za zbieżną z jej własnymi interesami." (Stiglitz 2017: 254).

4. Pop-polityka jako efekt konfrontacji neoliberalizmu i konserwatyzmu

Społeczne konsekwencje finansowego neoliberalizmu to nie tylko "gospodarka wypaczeń" – włączająca w imitacyjną pogoń za rentą, dostarczaną przez globalne korporacyjne sieci, rozproszone klasy społeczne, zdezorientowane elektoraty i środowiska polityczne. Oprócz rozrostu słabnącego politycznie prekariatu, rozsadzającego stratyfikacyjne segmenty klas średnich, wyodrębnia się tak zwana klasa kreatywna, jako warstwa ludzi globalnego sukcesu, która dostarcza mass mediom nowych idoli i celebrytów (Florida 2010). Stała się ona heterogeniczną społecznie siłą, funkcjonującą w transnarodowej przestrzeni centrów wielokulturowego korporacyjnego kapitalizmu. Promuje się dynamikę jej innowacyjności i ekonomiczne sukcesy w mobilizowaniu produktywności kapitału ludzkiego. Tezy afirmującego transnarodową "klasę kreatywną" Richarda Floridy uruchomiły krytykę ze strony zachodnich konserwatystów. Oskarżali autora, że skupianie uwagi na twórczej roli środowisk gejojskich w rozwoju ponowoczesnej ekonomii zagraża tradycyjnym "wartościami rodzinnymi" (Florida 2010:12). Społeczne wyzwania XXI wieku są powszechnie postrzegane jako poszukiwanie egoistycznych ścieżek do kreatywnego środowiska pracy i wygodnego życia, dzięki manipulacyjnemu korzystaniu z wirtualnych narzędzi komunikacji. Perspektywa takiego podejścia silnie zawęża obywatelskie wartości, jako troskę o pomnażanie "dobra wspólnego". Liczy się głównie przynależność do wspólnoty konsumowania i środowiskowego afirmowania stylów życia skupionych na doznaniach i naśladowaniu libertyńskich gustów medialnych celebrytów. W tym zakresie następuje ostre zderzenie z intuicjami etycznymi ludzi należących do konserwatywnych środowisk społecznych a politycznie mobilizowanych do obrony tradycyjnych wartości rodziny, wiary oraz narodowej kultury.

Uwzględniając te procesy twierdzimy, że zrozumienie mechanizmów uprawiania współczesnej polityki nie może opierać się na modelu racjonalnego obywatelskiego wyboru pomiędzy narracją partii z lewicy, centrum czy prawicy. Był to model adekwatny w warunkach społeczeństw industrialnych o czytelnej konfiguracji struktur klasowych i instytucjonalnej walki grup zawodowych o prawa socjalne dla świata pracy. Widać wyraźnie jak od lat dziewięćdziesiątych minionego wieku neoliberalni promotorzy globalizacji wykorzystują ideologię ochrony praw własności i wolnej przedsiębiorczości do presji na krajowe rządy. Państwowe centra polityczne i samorządowe ośrodki władzy lokalnej zależne są od pozyskania przychylności zagranicznych inwestorów. Mobilizują swe zasoby instytucjonalne dla wdrażania regulacji zmniejszających obciążenia fiskalne wielkich korporacji i przyzwalają na redukcję funduszy programów socjalnych, ubezpieczeń zdrowotnych, zabezpieczeń praw pracowniczych czy emerytalnych (Reich 2015). Turbo kapitalizm wdraża

2 Edward Lutwak w 2000 roku pisał o dylematach turbokapitalizmu - narastaniu ekonomicznej niepewności, likwidacji zabezpieczeń socjalnych i dynamice kumulacji bogactwa przez 5% rodzin ze szczytów piramidy (Lutwak : 258). W 2015 roku Joseph E. Stiglitz za najważniejsze konsekwencje narastającego rozwarstwienia w USA, gdzie 1 % bogaczy posiada 99% zasobów ekonomicznych, uważa "erozję poczucia tożsamości, na które składają się między innymi sprawiedliwość, równość szans i poczucie wspólnoty." (Stiglitz 2015 : 226).

korporacyjne reguły eksploatacji kapitału ludzkiego, zamieniając wstępujące generacje klas średnich w nowe warstwy wyedukowanego lecz strukturalnie rozproszonego i słabo opłacanego prekariatu (Standing 2011). Guy Standing twierdzi, że socjaldemokratyczna polityka nie mogła przetrwać globalizacji, ponieważ klasyczna polityka klasowa została zdeprecjonowana pod presją neoliberalnego korporacjonizmu (Standing 2011:293). Presja bezrobocia i niepełnego zatrudnienia na prekariuszy rywalizujących o kariery i bytowe zabezpieczenie, czyni z nich obywateli biernych na krzywdę ekonomiczną innych. Również praca tłumna i zadaniowo rozdrobiona, często wykonywana on-line, czyni ludzi skłonny do naruszania kodów etycznych (Standing 2014 : 82-83) w imię zysków z marketingowej perswazji wobec klientów. Sami doświadczają nie respektowania merytokracyjnych zasad w nagradzaniu posiadanych kompetencji, ulegają wymogom korporacyjnego fiskalizmu i pogoni za zyskiem z mobilności siły roboczej. Zatrudnienie na czasowych kontraktach wymusza rezygnację z podejmowania aktywności związkowej, redukuje tożsamość zawodową i społeczny solidaryzm prekariuszy (Standing 2011: 70-71; 2014 :27-38).

Postępuje nadwątlenie, czy też jak pisze Guy Standing "rozrzedzenie demokracji" (Standing 2011:292). Powszechnie obserwuje się sporadyczny udział młodzieży w wyborach, kulturowy dryf w kierunku partii prawicowych oraz indywidualizację stosunku do podmiotów politycznych pod wpływem wizerunkowych cech ich liderów. Liczne badania wskazują, że wzrost zbiorowości "krytycznych obywateli" często obniża ich gotowość do wyborczej partycypacji w konwencjonalnych formach proceduralnej demokracji (Szczegóła 2013 :96). Nie ma też, co uwidacznia się szczególnie w polskim przypadku, większego znaczenia dyskurs pomiędzy klasycznym wolnościowym i liberalnym definiowaniem reguł uprawiania polityki a zaangażowaniem we wspólnotową, konserwatywną i prawicową (republikańską) obywatelskość (Szczegóła 2013:29-30).

5. Wirtualizacja pop-polityki w fazie prekaryzacji

Charakterystykę nowego etapu funkcjonowania polityki, jako wyłaniający się w wielu krajach spektakl pop-polityki, nie wyczerpuje postępujący rozkład instytucjonalnych autorytetów. Badania od lat pokazują niski prestiż polityków. Ważniejsze jest jednak to, że nieliczni młodzi ludzie wchodzący aktywnie do polityki uznają jakies polityczne autorytety a w procesie ich socjalizacji brakuje uznawania również autorytetów społecznych, religijnych czy akademickich (Przybylski 2013:69-70). W warunkach zwirtualizowanej pop-polityki dynamika dyskursu publicznego immanentnie wykracza poza zracjonalizowaną argumentację instytucjonalnych autorytetów. Dowodzi tego agresywna medialnie krytyka zwalczająca ofertę dialogu, która dotyka również najwyższych przywódców religijnych. Czego przykładem są choćby ataki prawicowych ośrodków katolickich na nauki i osobę papieża Franciszka. Również w tradycyjnych mass mediach narasta, charakterystyczna dla czasów legitymizacyjnego kryzysu, konfrontacyjna i zorientowana nie dialogicznie lecz wykluczająco narracja polityczna.

Pop-polityka, której cechy zamierzamy tu zidentyfikować, jest wytworem ogólniejszych procesów zarządzania publicznego w późnym kapitalizmie i rozwija się jako nowy paradygmat komunikacji politycznej. Jej strukturalne podstawy tkwią w przemianach więzi społeczno-ekonomicznych (rozmycie klasowych statusów) oraz kulturowych fundamentów obywatelskiego dialogu (płynność politycznej socjalizacji i dekonstrukcja instytucjonalnych autorytetów).

Kluczowa zmiana ujawnia się w mechanizmach przeniesienia polityki z debat autorytetów opinii publicznej dyskutujących programowe stanowiska w mediach instytucjonalnych na poziom symbolicznych konfrontacji wizerunków ugrupowań oraz liderów politycznych. Siły polityczne czerpią energię z imitacyjnych konfliktów i z identyfikowania kozłów ofiarnych (Girard 1987) jako wrogich oponentów lub rzeczników obcych interesów. Politycy obozu władzy walczą o uwagę elektoratu z wykorzystaniem domen symbolicznych budowanych instytucjonalnie i wzmacnianych wirtualnie w mediach społecznościowych z wykorzystaniem dostępu do profilowania danych osobowych i monitorowania treści komunikacji sieciowej. Politycy opozycyjnych nurtów sięgają również po konfliktowe obrazowanie swoich przeciwników między innymi za pomocą memów, tworząc "internetowe wspólnoty interpretacyjne" (Koza 2015). Replikowanie memów następuje zwykle na zasadzie imitacyjnej interpretacji kulturowej, która służy budowaniu i propagowaniu tożsamości wokół wspólnego poczucia ważności lub oceny komentowanych zjawisk społecznych. Performatywny wymiar tych wirtualnych wypowiedzi służy "zarażaniu" kolejnych osób proponowaną konwencją opisu zachowań komentowanych postaci i włączeniu odbiorców w określoną wspólnotę doświadczeń i emocjonalnych reakcji. Potencjał perswazyjny tej formy komunikacji został szybko zauważony zarówno przez agencje marketingowe jak i sztaby wyborcze polityków. Eksploatowanie tej wirtualnej przestrzeni dla prowadzenia walki politycznej daje szczególnie gęste emocjonalnie i wartościowe symbolicznie narzędzia modelowania sympatii lub antypatii uczestników sieciowych społeczności obywatelskich. Przy czym cechy tej usieciowanej komunikacji politycznej nie są same w sobie zagrożeniem dla demokratycznego dyskursu (Koza 2015 :239–240). Kluczowe jest to, że prowadzenie gier komunikacyjnych za pomocą serwisów społecznościowych bywa profilowane przez heterogeniczne i anonimowe grupy nadawców, których podmiotowość polityczna nie jest czytelna natomiast orientacja na zyski z internetowej ekonomii ułatwia im instrumentalną manipulację treściami przekazu.

Spektakl polityczny zazwyczaj zmierza do komunikacyjnego zagospodarowywania resentymentów elektoratów społecznych przez wskazywanie publiczności ukrytych wrogów i identyfikowanie, oraz obwinianie za doświadczany kryzys, różnych "kozłów ofiarnych". Zdaniem Maxa Schelera największy ładunek resentymentów tkwi w takim społeczeństwie gdzie względna - bo formalna - równość praw politycznych i społecznych idzie w parze z ogromnym zróżnicowaniem w zakresie faktycznej władzy, faktycznego posiadania i faktycznego wykształcenia elit blokujących podległym grupom dostęp do sprawiedliwych i godnych warunków życia (Scheler 1977 : 38–41). Wskazywanie na zakorzenienie elit w obcym kulturowo lub etnicznie układzie, prezentowanie osób wpływowych jako wysługujących się cudzym interesom i konstruowanie negatywnych wizerunków rywali politycznych stanowią składniki medialnego spektaklu pop-polityki.

Klasa prekarna to jeden z podatnych segmentów do zagospodarowywania przez język aktywizujący uczucia lęku, alienacji z godności i moralnego oburzenia na sprawców zagrożeń ich ekonomicznego i obywatelskiego bezpieczeństwa. W dyskursie publicznym pełnym resentymentów nie chodzi jedynie o polityczne czerpanie korzyści z populizmu. Populizm w klasycznym politologicznym rozumieniu ujawnia się w okresach załamania społeczno-gospodarczego i - jak pisze Radosław Markowski, jest: "patologiczną reakcją na zazwyczaj nietrafnie rozumiany kryzys" (Markowski 2004: 26). Otóż w pop-polityce definiowanie populizmu jako generalnej reakcji na kryzys przywództwa politycznego, musimy wziąć w nawias. Populistyczna narracja zagospodarowuje dziś resentymenty różnych środowisk społecznych stając się niezbędnym środkiem mobilizacji ich uwagi przez media organizujące dyskursy opinii publicznej. Jednak pop-polityka jest czymś więcej, niż kontrolowanym eksploatowaniem sprzeczności klasycznego populizmu. To już nie jest samoograniczający się antyelityzm, który zostaje wygaszony po ukonstytuowaniu się prawomocnego sprawnego politycznie przywództwa. Potrzeba uznania dla charyzmatycznego przywódcy, który przywraca ludziom nadzieję na godność, sprawiedliwość, równość i zapewnia, że odsunie od rządzenia skompromitowane stare elity (patrz antynomie populizmu w Markowski 2004 : 24–26) nie jest najważniejszą kulturową siłą w mobilizowaniu poparcia mas społecznych.

Postnowoczesny populizm zyskuje w dzisiejszym politycznym spektaklu swój wielopostaciowy ideologiczny wyraz. Mamy nie tylko populizm ludowy, złożony z socjalnego resentymentu warstw wykluczonych ekonomicznie i kulturowo. Jest populizm prawicowo-konserwatywny, będący resentymentalnym roszczeniem do władzy i autorytetu zwolenników tradycyjnych elit. Jest również resentyment lewicowych nurtów, zwalczających kulturową dominację kapitalistycznych stosunków własności, oraz ruchów walczących o społeczną emancypację różnych mniejszości kulturowych. Szczególną popularność w dyskursie politycznym ma liberalny populizm, związany z żądaniami i obietnicami obniżania podatków, podczas gdy budżety państwa wykazują rosnący dług publiczny. A narracja taka jest chętnie prezentowana wyborcom zarówno przez polityków z partii deklaratywnie centro-lewicowych, jak i z prawicy. Szczególnie w okresach kampanii politycznych obserwujemy wielką płynność programowych dyskursów, które w różnorodny sposób zagospodarowują podobne populistyczne narracje. Pop-polityka jest efektem swoistej marketingowej segmentacji rynku symbolicznych treści. Odwołuje się do resentymentów elektoratów o różnych tożsamościach społeczno-kulturowych. Nie opiera się na odwołaniach polityków do woli wielkich mas ludowych, inaczej też operuje ofertą poparcia dla promowanych medialnie liderów, jako zdolnych do przywrócenia moralnych wartości w życiu społecznym.

Polityczna konfrontacja z reprezentantami postnowoczesnego liberalizmu, którą polska prawica zjednoczona pod sztandarami Prawa i Sprawiedliwości prowadzi w imię odbudowy konserwatywnych wartości, poprzez afirmację katolickich tradycji polskiego narodu, jest ofertą skupienia jej zwolenników w symbolicznej domenie historycznej wspólnoty. Oferta taka przyjmuje postać narracji o "minimum patriotyzmu", o "wyłaniającym się archipelagu polskości" i ma swoją wartość na poziomie moralnym. Ludziom doświadczającym poczucia aksjologicznego lęku, lub też wykluczeń z korzyści przez narzucone politycznie "układy", albo oczekujących przywrócenia społecznej sprawiedliwości przez silną władzę kierującą się narodowym interesem, taka konserwatywna polityka oferuje paternalistyczne schronienie. Czynnikiem utrwalającym populistyczną narrację w nakładających się przekazach, osób z odmiennych partyjnych obozów czy środowisk prezentujących różne tożsamości, jest podobieństwo cech ich politycznego języka. Od wielu już lat badacze języka polskiej polityki wskazują na jego swoiste perswazyjne profilowanie przez polityków. W swoich wypowiedziach uwzględniają oni: skłonności aksjologiczne danej grupy adresatów, którzy chcą wierzyć w to w co chcą wierzyć; afirmują działania zgodne z ich typowymi postawami; że ludzie reagują stereotypowo na stereotypowe bodźce i emocjonalnie na uczuciowe znaczenia słów; uznają te idee, co do których mają osobisty pozytywny stosunek; ulegają zbiorowym sugestiom a swoje zachowania uznają zwykle za słuszne, logiczne i rozsądne (Banasik 2002: 25). To jak uwodzą swoje elektoraty politycy prawicy opisuje Laura Polkowska systematycznie analizując ich przemówienia sejmowe. Wykazuje, że "w tekstach prawicowych przemówień sejmowych zdecydowanie przeważa argumentacja emocjonalna, natomiast najrzadziej wykorzystywane bywają argumenty racjonalne, które pojawiają się niemal wyłącznie w wypowiedziach dotyczących spraw *stricte* prawniczych"

(Polkowska 2015 :145). Podkreśla ona, że argumentacja emocjonalna dla lepszego oddziaływania na odbiorców budowana jest najczęściej za pomocą języka mniej oficjalnego, wręcz potocznego i pełnego patosu z pełną świadomością jego instrumentalnej i koniunkturalnej roli. Równocześnie erystyczne, napastliwe argumenty emocjonalne są znacznie częściej stosowane, niż racjonalnie formułowane argumentacje moralne i mają pełnić rolę piętnującą adwersarzy, służą głównie przerzucaniu winy za język agresji na swoich oponentów (Polkowska 145–146). Jest to mechanizm identyfikowany przez René Girarda jako naśladowcza rywalizacja, której kumulacją jest kryzys mimetyczny polegający na zacieraniu się granic ideowych w uzasadnianiu dążeń do obiektu pożądania. Sam przedmiot potencjalnej władzy jest pretekstem do zaogniania konfliktu stron a rywale tej medialnie podtrzymywanej politycznej (ale też konsumenckiej) rywalizacji są coraz bardziej do siebie podobnymi sobowtórami pragnień dominacji nad oponentami. Jednak rywalizujące strony zaostrzając swoje roszczenia kulturowe, czynią je społecznie zaraźliwymi (Girard 2004 :62-63).

Bez wątpliwości dynamika mimetycznego kryzysu w kulturze postnowoczesności staje się jeszcze wyraźniejsza właśnie ze względu na włączenie w rywalizacyjny spektakl nowych narzędzi wirtualnej komunikacji społecznej. Dlatego diagnoza ich roli w mediatyzacji współczesnej polityki ujawnia jak w Internecie wzmacniane są cechy dzisiejszej pop-polityki. Jak zatem proponujemy ją definiować, jeśli nie przez wielopostaciowy populizm, ożywiany socjalnymi i kulturowymi resentymentami? Kluczowe dla czerpania korzyści z politycznego spektaklu są perswazyjne konsekwencje mobilizacji uwagi różnych segmentów elektoratu. Pop-polityka nie jest oparta na dyskursie idei budowanych w ramach racjonalnych intelektualnie i moralnie autorytatywnych systemach przekonań. W pop-polityce profiluje się zainteresowanie osób i audytoriów poprzez manipulacje faktami i erystyczne odwołania do uczuć niepewności, zagrożenia oraz nieufności, aby zdemobilizować poparcie dla stanowisk rywalizujących z interesami nadawcy perswazyjnego przekazu. Celem tych zabiegów jest wywołanie poczucia łączności zwolenników określonych narracji ze wspólnotą symbolicznych wyobrażeń o ładzie publicznym. Pop-polityka jest świadomie traktowana przez jej aktorów, jako zmediatyzowany spektakl o niedialogicznym charakterze. Występujący na jej arenach politycy nie poszukują kompromisu własnych ideowych zasad z parlamentarną reprezentacją w poczuciu misji służenia dobru publicznemu. Dążeniem zasadniczym staje się zdobycie i zatrzymanie środków rządzenia przez dezawuowanie legitymizacji do ich posiadania ze strony rywali z innych ugrupowań piętnowanych jako bezideowe, zagrażające sprawiedliwości lub wolności obywateli. Spektakl pop-polityki toczy się przed zdekomponowanym klasowo i rozwarstwionym ekonomicznie audytorium, które wyłania z siebie słabe obywatelskie struktury, będące swoistymi klientami i agendami sieci politycznych. Jak pisze trafnie Ludwik Habuda - "Są to zabiegi, które wyborców nie upodmiotowiają, lecz uwodzą, ich skuteczność nie polega na uczynieniu z widzów intelektualnych partnerów, lecz na pociągnięciu ich za sobą" /...jako .../ obserwującej występy gawiedzi"/.../ W takiej walce sięga się do prawdy, tylko wówczas i o tyle, o ile przez choćby jedną z walczących stron sięganie takie jest i uważane za korzystne dla niej" (Habuda 2010: 195).

Docieramy tu do jednej z wyraźnie uchwytnych nowych cech pop-polityki. Nie tylko sympatie obywateli są dyskursywnie profilowane za pomocą emocjonalno-rozszczeniowych i godnościowych narracji. Profilowana jest również prawda, jako środek propagandowej ekspresji. Ten nowy status narracyjnych form niedialogicznego komunikowania w postnowoczesnej polityce zaowocował między innymi kategoriami "fake-news", czy "post-prawda" - które niedawno umieszczono w oxfordzkim słowniku języka angielskiego³. Ich epistemologiczną siłą jest organizowanie wyobrażeń zbiorowych poprzez wiązanie doświadczeń "zwykłych ludzi" z siatką znaczeń kulturowych i miejsc materializujących historyczne symbole kolektywnego losu wspólnoty politycznej, etnicznej, czy religijnej. Jacek Raciborski wskazuje na agregowanie preferencji obywateli za pomocą sondaży opinii obywatelskich, które służą równocześnie kształtowaniu preferencji ludu (Raciborski 2011 :279). Pop-polityka ma swoją celową - chociaż instrumentalną z założenia - formę kreowania sondażowego stanu świadomości obywateli ale także profiluje cechy ich pamięci historycznej. Moderuje ją przez transformowanie lub intencjonalne tworzenie treści ukazujących pozytywny wizerunek własnej grupy i legitymizujących jej roszczenia wobec wybranych wydarzeń i bohaterów przeszłości. Lech Nijakowski opisuje te praktyki jako ustanawianie "domen symbolicznych", za pomocą których władze państwowe promują określone postawy i wartości zakorzenione w kanonie narodowych i społecznych autostereotypów, które wykorzystują budując poczucie kulturowego "wyobrazonego podobieństwa", oddzielającego "swoich" od "obcych" (Nijakowski 2006 : 100–111). Pop-polityka w pełni świadomie organizuje domeny symboliczne, lecz najważniejszym profilującym ich wpływem na obywatelskie orientacje nie jest świadomość ideologicznej manipulacji dla celów politycznych. Nijakowski zwraca uwagę, że arbitralność owego dążenia do panowania nad nastrojami społecznymi "ukryta jest za panowaniem symbolicznym, które ludziom jawi się jako panowanie jedynie nad rzeczami" (Nijakowski 2006: 109).

3 Oxford English Dictionary uznał pojęcie post-prawdy za słowo 2016 roku wskazując, że "odnosi się lub oznacza okoliczności, w których obiektywne fakty są mniej wpływowe w kształtowaniu opinii publicznej niż odwołanie się do emocji i osobistych przekonań" - podaje za "Rzeczpospolitą" wydanie z dn. 30.01.2017. <http://www.rp.pl/Spoleczenstwo/161119202-Oxford-Dictionaries-uznaly-post-prawde-za-slowo-2016-roku.html>

Korelatami tych praktyk są budowane lub likwidowane pomniki, nazwy ulic, tworzone muzea, instytucje i programy organizujące grupy gotowe do pielęgnowania modelowanych politycznie tożsamości. Jawna perswazja historyczna władzy, zagospodarowująca domeny symboliczne i profilująca orientacje społeczno-kulturowe elektoratów nie jest najważniejszym narzędziem pop-polityki. Różnicuje ona poziom dumy narodowej i profiluje dumę z historii własnego państwa, ale jak wskazuje Krystyna Skarzyńska sprzyja raczej biernemu nacjonalizmowi Polaków. O wiele słabiej kształtuje postawy ekskluzywności etniczno-kulturowej czy ksenofobii. Nie przekłada się też bezpośrednio na poparcie określonych opcji politycznych, lecz raczej wzmacnia poczucie konwencjonalnej wspólnotowości (Skarzyńska 2011 :289-294). Najważniejszym kanałem kontrolującym niezależne ruchy obywatelskie i uprzedmiotowiającym komunikację polityczną jest dziś profilowanie dyskursów w Internecie poprzez ukryty wpływ na wirtualne fora i serwisy społecznościowe. Nie chodzi już jedynie o wykorzystywanie spontanicznego krytycyzmu wobec polityków i autorytetów opinii publicznej do pobudzania internetowych praktyk hejtingu, trolingu, kwestionowania umiejętności, wiedzy, dobrej woli i uczciwości innych osób lub konkurencyjnych firm czy ugrupowań. Rozlewającą się formą agresywnego komunikowania społecznego jest uprawianie "negatywnych społecznych gier o tożsamość" (Bartoszek 2007) skierowanych na krytykowanie cech i osiągnięć znanych osobistości społecznych, gwiazd medialnych, sportowych i innych ludzi o wyróżniających się z tłumu. Techniki te nie są zazwyczaj merytorycznie uczciwe. W Internecie ułatwia je pozorna anonimowość, maskowanie się za wirtualnymi bootami, osób które celowego balansując na granicy prawa, zmierzają do zniesławiania znanych postaci. Użytek z tych forów czynią "Niektórzy politycy, nie mogąc ze względów merytorycznych zaatakować samego problemu, kompensują to sobie atakami personalnymi, polegającymi na wysuwaniu wobec przeciwnika podejrzeń o złą wolę i działanie z niskich pobudek, podważania jego kompetencji i wiarygodności czy nawet prób ośmieszenia" (Banasik :48). Nie wystarczy za klasykami interakcjonizmu G. H. Meadem, E. Goffmanem definiować takich zjawisk w komunikacji sieciowej jako przejawów swobodnego funkcjonowania jaźni społecznej w zwirtualizowanym teatrze życia codziennego. Zbigniew Bokszański trafniej opisuje indywidualizm "późnej nowoczesności" jako ekspansywny i samorealizacyjny, oraz oparty na autarkiczności kryteriów stosowanych w imię jednostkowej autokreacji (Bokszański 2007 : 49–69). Te cechy i treści zawarte półprywatnej przestrzeni wirtualnych forów komunikacji, systematycznie analizują i wykorzystują agendy służące marketingowym centrom pop-polityki.

Cyfrowe narzędzia marketingowego bootowania i trolowania politycznych wizerunków rywali okazały się wysoce przydatne w wywoływaniu negatywnych skojarzeń blokujących potencjał polityczny i wyborcze szanse wielu kandydatów. Jednak pop-polityka uprawiana w Internecie zyskała jeszcze silniejsze instrumenty ukrytego wpływu na sympatie i gusta polityczne uczestników forów społecznościowych. Ostatnie kampanie wyborcze w USA, Francji, Czechach i innych demokratycznych krajach okazały się podlegać komunikacyjnemu oddziaływaniu ze strony służb specjalnych (m.in. rosyjskich agend sieciowego wpływu). Szczególnym i specyficznym ważnym narzędziem cyfrowej kolonizacji opinii obywatelskich okazało się korzystanie z korporacyjnych algorytmów marketingowej analizy *big data*. Opracowane przez komercyjne używanych do ukrytego profilowania orientacji politycznych użytkowników mediów społecznościowych i do ich aktywizowania w celu dezorientacji postaw wobec liderów politycznych lub demobilizacji do głosowania na określone ugrupowania. Opisywane przez publicystów techniki czerpania danych z mediów społecznościowych oraz psychologicznego portretowania ich użytkowników zostały opracowane i komercyjnie oferowane sztabom wyborczym przez zespół Cambridge Analytica (Ćwiklak: Newsweek 14/2018). Pozyskał on dostęp do prywatnych danych z profili 87 milionów użytkowników Facebooka. Wybuchła głośną aferą z poważnymi biznesowymi konsekwencjami dla giełdowej wartości tego giganta mediów sieciowych. Jednak konsekwencje marketingu sieciowego dla zasad uprawiania demokratycznej i otwartej polityki są już nieodwracalne. Propagują je nowe poradniki cyfrowego public relations w polityce i biznesie (Meerman 2017). Spektakl medialny, profilujący sympatie polityczne do liderów partyjnych, uznać należy za metodę kształtowania postnowoczesnej kultury politycznej. Użyteczność mediów społecznościowych dla walki politycznej tkwi w aktywizacji emocji dzielących elektoraty o różnym typie kultury politycznej i wrażliwości etycznej. Zarazem neutralizuje się za ich pomocą racjonalną obywatelską krytykę i opór politycznie aktywnych mniejszości. Odwoływanie się do klasycznej szkoły Gabriela Almonda i Sidneya Verba opisującej przechodzenie kultury zaściankowej i kultury poddańczej w dojrzały typ uczestniczący (Almond 1963; 1995) nie daje adekwatnego rozumienia jej obecnej konfiguracji. Dzisiaj nie tylko w krajach o młodej demokratycznej tradycji ale i w amerykańskim, brytyjskim, czy francuskim systemie występuje nakładanie się zachowań obywatelskich przypisywanych do każdego z tych trzech wzorców. Typologia Almonda i Verby nie uwzględniała "takiego kierunku przemian obywatelskości", gdzie emocjonalne zaangażowanie w oceny realiów politycznych wzmacniać będą zajmowanie postawy widza "poddającego się" biegowi wydarzeń politycznych (za Szczegółą 2013 :96). Zanika stratyfikacyjne dziedziczenie "wzorów" socjalizacji politycznej i obywatelskiej "orientacji na ustrój". Pogłębia się indywidualizacja "sposobów wartościowania" symboli i idei politycznych, z jakimi

identyfikują się członkowie danych rodzin, grup zawodowych, czy środowisk społecznych [Szczegóło 2013 :101-104]. Efekt konfrontacyjnych narracji w klasycznych mediach, oraz na wirtualnych na forach społecznościowych, utrwala u wielu ludzi negatywny stosunek do polityki i zniechęca do uwagi wobec wszelkiej polityczności. Milcząca większość obywateli – definiowana w klasycznym modelu opinii publicznej Elisabeth Noelle-Neuman ([2004: 225 i n.) – zostaje rozbrojona z pewnością, że mamy pewien kanon społecznie odpowiedzialnych, racjonalnych zasad w życiu publicznym. Negowanie autorytetów opinii publicznej, które stabilizują demokratyczny ład i chronią dobro wspólne jako wartość łączącą obywateli ponad ideologicznymi i partyjnymi podziałami, wzmacnia piętnującą rolę języka ulicy. Pop-polityka generuje komunikację polityczną, która dla większości członków różnych środowisk społeczno-zawodowych jest kakafonią konfrontacyjnych narracji polityków i wspierających je niespójnych obywatelskich opinii. Jak zatem obywatele postrzegający spory polityczne jako "ciągle kłótnie, tam u góry"; "to bezwzględna walka o stołki"; "kupczenie urzędami i stanowiskami"; "przyspawanie do koryta" krystalizują swoje podstawowe zasady politycznej partycypacji, jeśli choćby okazjonalnie podejmują wyzwanie do uczestnictwa w aktach wyborczych?. Teoria intuicji moralnych Jonathana Haidta głosi, że ludzi cechuje duży stopień "*grupolubności*", bowiem korzystają egzystencjalnie z demonstrowania lojalności wobec grup do których należą i rozwijania troski o interesy własnej wspólnoty. Wspólnotowe przekonania krystalizują różne "matriksy moralne", jako kolektywnie podzielane wartości, które są emocjonalnie i dogmatycznie chronione przed dyskredytacją ze strony ludzi osadzonych w konkurencyjnych wspólnotach etycznych (Haidt 2014 :172–177). Politycy, za pomocą współczesnych wirtualnych środków komunikacji rozbudowują marketingowe spektakle wykorzystujące gotowość jednostki do identyfikowania się z domeną etyki wspólnoty; etyki boskości lub etyki autonomii moralnej.

Pop-polityka opisuje świat językiem konfrontacji który uznaje ważność wyłącznie własnej aksjologicznej domeny i mobilizuje jej zwolenników do skutecznego, pragmatycznego ale też cynicznego konkurowania ze swoimi przeciwnikami jako kulturowymi rywalami a nie partnerami w politycznej debacie o różnicach interesów społecznych. Pop-polityka neutralizuje wartości obywatelskie i zwalcza równoprawność konkurujących sił politycznych, jako prawomocnych reprezentantów pluralistycznej publiczności. Problemy legitymizowania roli i wpływu ponadnarodowych ciał politycznych oraz opór wobec korporacyjnych presji globalnego kapitalizmu na narodowe gospodarki wzmacnia kulturę nieufności i pozwala zagospodarowywać populistyczne resentymenty elektoratów w krajach postkomunistycznej transformacji. Pop-polityka znajduje również swoje miejsce w coraz bardziej skutecznych narzędziach manipulowania nastrojami elektoratów w krajach najwyżej rozwiniętego turbo kapitalizmu. Posługiwanie się narzędziami wirtualnego profilowania sympatii politycznych i aktywizowania emocjonalnych reakcji na własną politykę stosuje zarówno prezydent USA Donald Trump, jak i prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir W. Putin. Ofiarą tych praktyk jest klasyczny przedstawicielski i partycypacyjny model demokratycznej kultury politycznej. W naturalnym układzie strukturalnej regulacji konfliktów politycznych, spory moralne i obyczajowe są wyrazem demokratycznie podtrzymywanych pluralizmów. Pop-polityka neguje te pluralizmy, preferuje niedialogiczne dyskursy poszukując argumentów przeciwko oponentom własnego aksjologicznego matrixsu, dążąc do kulturowej konfrontacji różnych symbolicznych domen.

6. Podsumowanie

Pop-polityka, diagnozowana tutaj jako nowy mechanizm zarządzania komunikacją polityczną, zyskała nowe narzędzia kreowania nastrojów wybranych segmentów aktywnego elektoratu. Z tego właśnie względu określenie jej terminem *pop-politics* wyprowadzamy z praktyk *political orientation profiling*, sięgających po kolektywne i prywatne domeny dla ustanawiania ram symbolicznego przekazu treści i kolonizowania sympatii ich użytkowników. Praktyki zakulisowego, ukrytego stymulowania sympatii/antypatii elektoratów kształtują hybrydowość demokratycznej debaty politycznej, poprzez wywołanie efektu cyfrowego domina. Bowiem dyskurs obywatelski występuje w różnych segmentach usieciowionej publiczności, jako emocjonalno-identyfikacyjny przekaz *laików*, *fake-newsów* i *tweetów*. Demokratyczny status ścierających się publicznie stanowisk ma poważne pęknięcia wynikające z: silosowania przekonań opinii publicznej; przesuwania się otwartego dialogu autorytetów, rywalizujących argumentacją ideową w gry tożsamościowe i konfrontacyjne dyskursy opinii obywatelskich; niechęci oponentów do uznawania praw równoważących się aksjologicznie i światopoglądowo stanowisk; kreowanie fałszywych narracji i pozornych uzasadnień dla realizacji politycznych interesów własnych wspólnot, kosztem praw opozycyjnych sił społecznych. Dialogiczność i autentyczność debaty politycznej to główna ofiara kumulacji mimetycznego kryzysu o legitymizację politycznego przywództwa w rozrzedzonych aksjologicznie społecznościach czasu prekaryzacji. Presja nowych technologii rodzi lęk takich propagatorów liberalnej demokratycznej obywatelskości jak Georg Soros.⁴ Potrzebujemy jednak głębszego wyjaśnienia mechanizmów powodujących, że: "Nowe środowisko technologiczne zmusza nas

4 G. Soros w 2018 roku na forum ekonomicznym w Davos ostrzegł przed negatywnym wpływem Facebooka i Google jako korporacji negatywnie wpływających na stan światowej gospodarki i demokracji, ponieważ "łączą komercyjną inwigilację z inwigilacją sponsorowaną przez państwo" podają za - <http://wyborcza.pl/7,155287,22945777,forum-ekonomiczne-w-davos-george-soros-ostrzeza-przed-facebookiem.html?disableRedirects=true> (26.03.2018.)

do uznania roli maszyny w produkowaniu subiektywności" a politycznie wykorzystywane cyfrowe techniki profilowania sympatii elektoratów "działają na rdzeń ludzkiej subiektywności nie tylko w pamięci i inteligencji, lecz także wrażliwości, emocjach i podświadomości" (Mattelart, Mattelart 2001: 134). Pop-polityczne profilowanie sympatii elektoratów wykorzystuje ze szczególną zręcznością lęki społeczne, brak solidarności z obywatelami należącymi do wykluczonych grup i mniejszości obyczajowych oraz obcych środowisk etniczno-religijnych. Zagrożenia migracją uchodźców z arabskich krajów Islamu zaktywizowało ksenofobiczne nastroje wielu środowisk i wzmogło politycznie podgrzewane resentymenty opinii obywatelskiej. Jonathan Haid przestrzega przed wiarą w polityczny dyktat jednego symbolicznego uniwersum pisząc: "Kiedy jeden rój zostaje powiększony do rozmiarów całego narodu i gdy przewodzi mu dyktator mający do dyspozycji armię, zawsze pociąga to za sobą katastrofalne skutki. Nie jest to jednak powód do eliminowania lub ograniczania rojów na niższych poziomach. Kraj pełen rojów to kraj szczęśliwych, zadowolonych ludzi. Niełatwo byłoby przejść nad nim kontrolę demagogowi, który obiecywałby ludziom poczucie sensu w zamian za ich dusze" (2014 : 401). Kryzys roszczeń politycznego maksymalizmu oraz pragmatyczna manipulacja narzędziami pop-polityki dale demokratycznie wybranym elitom możliwości autokratycznego przejmowania kontroli nad instytucjami zabezpieczającymi ochronę praw społecznych i antyobywatelskiego urzędowania ładu publicznego, poprzez neutralizowanie zdolności opozycyjnych sił politycznych do wymiany rządzących elit władzy.

Literatura

- Abucewicz Monika. 2012. Postmodernizm z perspektywy krytycznej teorii kultury czyli o dominacji ideologii neoliberalnej i współczesnych mechanizmach kontroli, w: "*Normy, Dewiacje i Kontrola Społeczna*", nr 13 :80-104.
- Adamowicz Tomasz. 2013. Przyczyny i skutki I fazy kryzysu finansowego lat 2007-2009 w wybranych krajach na świecie. W: "*Polityki Europejskie. Finanse i Marketing*" nr 9(58) 2013 :9-21. Wyd. SGGW Warszawa.
- Almond Gabriel A., Verba S.C. 1995. *Kultura obywatelska: mieszanka kultur politycznych*, w: *Władza i społeczeństwo* (wybor i red). J. Szczupaczyński, Wyd. Scholar. Warszawa.
- Armingeon Klaus, Guthmann Kai. 2014. *Democracy in crisis? The declining support for national democracy in European countries, 2007–2011*. "European Journal of Political Research" Volume 53, Issue 3, pages 423–442, August 2014.
- Banasik Aneta. 2002. *Jak uwodzą politycy. Język marketingu politycznego w kampanii wyborczej*, 97. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego. Katowice.
- Bartoszek Adam. 2010. Obywatele i mass media w dyskursie publicznym - przyczynek do socjologii komunikacji politycznej, w: *Język IV Rzeczypospolitej*, pod red. M. Czerwińskiego, P. Nowaka, R. Przybylskiej: s. 87-102. Wydawca WMCS, Lublin.
- Bartoszek Adam. 2017. Autorytaryzm nowej elity władzy czy "Dobra zmiana" dla sanacji państwa? Polska polityka w błędnym kole generacyjnych konfliktów. "*Соціальні комунікації: теорія і практика*". Tom 5: 5–15. Kijów.
- Bartoszek Adam. 2014. Autorytet władzy i nauki jako źródła wartości wspólnotowych a ich degradacja w społeczeństwie mass mediów i wirtualnej komunikacji Kijów 23.03.2017 r. "*Комунікаційні технології*" Tom 3, : 4–29. Kijów.
- Beck Ulrich. 2002. *Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Wyd. Naukowe Scholar. Warszawa.
- Burgoński Piotr. 2008. *Patriotyzm w Unii Europejskiej*. Wyd. Narodowe Centrum Kultury. Warszawa.
- Castells Manuel. 2008. *Społeczeństwo sieci*. PWN. Warszawa.
- Castells Manuel. 2013. *Władza komunikacji*. PWN Warszawa.
- Ćwilak Dariusz. 2018. Wyborcza broń masowego rażenia, w: "*Newsweek Polska*" nr 14, wydanie z dn. 26.03-02.04: 4-87.
- Dahl Robert L. 1971. *Polyarchy: participation and opposition*, New Haven, Yale University Press.
- Dahl Robert L. 1993. *O demokracji*. Instytut Wydawniczy Znak. Kraków.
- Dahl Robert L. 1995. *Demokracja i jej krytycy*. Wydawnictwo 3. Kraków
- Diamond Larry. (1999). *Developing Democracy. Toward Consolidation*. Baltimore, London: John Hopkins University Press.
- Dudziak Julita. 2014. *East Central Europe in the Context of the Varieties of Capitalism Approach*. POLIARCHIA nr 2 :63-80. Wyd. UJ Kraków.
- Dybel Paweł. 2015. *Dylematy demokracji. Kontekst polski*. Wyd. Universitas. Kraków.
- Florida Richard. 2010. *Narodziny klasy kreatywnej*. Wyd. Narodowe Centrum Kultury. Warszawa.
- Frieske Kazimierz W. (red.) 2004. *Utopie inkluzji: sukcesy i porażki programów reintegracji społecznej*. Wyd. Instytut Pracy i Spraw socjalnych. Warszawa.
- Gaworski Tomasz. 2011 *Europejska walka z islamskim terroryzmem*. W: "Dialogi Polityczne" nr 14/2011 :131-147. Wyd. UMK Toruń.
- Giddens Anthony. 1988. *Socjologia*. Wyd. Zys i S-ka, Warszawa.
- Girard René. 1987. *Kozioł ofiarny*. Wydawnictwo Łódzkie. Łódź.
- Girard René. 2006. *Początki kultury*. Wyd. Znak. Kraków.
- Golka Marian. 2012. *Cywilizacja współczesna i globalne problemy*. Wyd. Oficyna Naukowa. Warszawa.
- Górski Eugeniusz. 2003. *Rozważania o społeczeństwie obywatelskim*. Wyd. IFiS PAN. Warszawa.
- Gunther Richard, Diamandouros Nikiforos P., Puhle Hans-Jürgen. (1995). *The Politics of Democratic Consolidation. Southern Europe in Comparative Perspective*. Baltimore, London: John Hopkins University Press
- Habuda Ludwik. 2010. *Prawa i Sprawiedliwości Rzeczypospolita Polska*. Wyd. Uniwersytetu Opolskiego. Opole.

- Haidt Jonathan. 2014. *Prawy umysł. Dlaczego dobrych ludzi dzieli religia i polityka?* Wyd. Smak Słowa. Sopot.
- Jankowski Michał. 2016. *Światowy kryzys finansowy 2007–2009 i jego skutki społeczne w Polsce*. (Niepublikowana praca doktorska). Uniwersytet Ekonomiczny, Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów. Wrocław.
- Jasiecki Krzysztof. 2013. *Kapitalizm po polsku. Między modernizacją a peryferiami Unii Europejskiej*. Wyd. IFiS PAN. Warszawa.
- Kalinowska Kamila. 2015. Współczesny dyskurs skrajnie nacjonalistyczny na przykładzie francuskiego Frontu Narodowego oraz holenderskiej Partii Wolności. w: "Świat Idei i Polityki", Tom 14, Wyd. ISiNP UKW, Warszawa.
- Karnowska Danuta. 2006. *Idea dobra wspólnego w procesie globalizacji*. w: *Globalizacja - pomiędzy polityką a ekonomią*, (red.) Karnowska D., Szatlach M., Wyd. Adam Marszałek, Toruń.
- Koralewicz Jadwiga. 2014. Autorytaryzm a zaufanie do przywódców i instytucji politycznych, w: *Fenomen "Solidarności" i zmiana ustroju : Polacy 1980-2011*. Red. W. Adamski. Wyd. IFiS PAN. Warszawa 2015, s.271-291.
- Koza Michał. 2015. Czy znasz ten mem? Pragmatyka i polityka internetowych wspólnot interpretacyjnych. w: "Teksty Drugie", nr 3/ 2015, Wyd. Instytut Badań Literackich UJ. Kraków, s. 236-245.
- Krouse Richard W. 1982. *Polyarchy & Participation: The Changing Democratic Theory of Robert Dahl*. "Polity", Vol. 14, No. 3, : 441-463.
- Lane David. 2017. The De-coupling of National Economic Elites From Political Elites: Russia And The Uk Compared. in: "Corvinus Journal Of Sociology And Social Policy" Vol.8 :221-252.
- Laska Artur. 2006. Technokratyczne spłaszczenie dyskursu o sprawiedliwości społecznej w sieci polityki globalnej. w: *Globalizacja - pomiędzy polityką a ekonomią*, (red.) Karnowska D., Szatlach M. Wyd. Adam Marszałek, Toruń.
- Linz Juan, Stepan Alfred. 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore, London: John Hopkins University Press.
- Martin József P. 2017. Continuity or disruption? Changing Elites And The Emergence of Cronysm After The Great Recession – The Case of Hungary. in: "Corvinus Journal Of Sociology And Social Policy" Vol.8 :253–282.
- Meerman David Scott. 2017. *The New Rules of Marketing & PR*. John Wiley & Sons, Hoboken.
- Matteralt Armand, Matterald Michele. 2001. *Teorie komunikacji. Krótkie wprowadzenie*. Wyd. Naukowe PWN. Warszawa.
- Merkel Wolfgang. 1996. *Theorien der Transformation: Die demokratische Konsolidierung postautoritärer Gesellschaften*. In: Offe, C. / von Beyme, K. (Ed.): *Politische Theorien in der Ära der Transformation*. pp. 30-58. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Możdżeń Michał. 2016. Państwo – przeobrażenia i presja otoczenia. w: (red.) S. Mazur, *Neo-weberyzm w zarządzaniu publicznym. Od modelu do paradygmatu*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa. s.93-116.
- Nijakowski Lech M. 2006. *Domeny symboliczne*. Wyd. Naukowe Scholar. Warszawa.
- Noelle Neumann Elisabeth. 2004. *Spirala milczenia. Opinia publiczna - nasza skóra społeczna*. Wyd. Zys i S-ka. Poznań.
- Osika Grażyna. 2001. Teoria działania komunikacyjnego J. Habermasa, w: "Zarządzanie Wiedzą, Knowledge Management", Oficyna Wydawnicza Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Nauki Polskiej, Kraków - Zabrze 2001, s. 122 - 143.
- Piketty Thomas 2015. *Ekonomia nierówności*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej. Warszawa.
- Piketty Tomas 2016. *Czy można uratować Europę?* Wydawnictwo Krytyki Politycznej. Warszawa.
- Polkowska Laura. 2015. *Język prawicy*. Wyd. UKSW. Warszawa.
- Putnam Robert D. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Ed. Simon & Schuster. New York.
- Putnam Robert D. 1995. *Demokracja w działaniu: Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Wyd. Znak. Kraków.
- Przeworski Adam. 1991. Democracy and the Market. «*Political and Economic Reforms in Eastern Europe*». Wyd. UKW Bydgoszcz, 2012 nr 2 , s.62-70.
- Raciborski Jacek. 2011. *Obywatelstwo w perspektywie socjologicznej*. Wyd. PWN. Warszawa.
- Rawls John. 1998. *Liberalizm polityczny*. Wyd. PWN. Warszawa.
- Standing Guy. 2011. *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*. Wyd. PWN. Warszawa.
- Standing Gay. 2014. *Karta prekariatu*. Wyd. PWN. Warszawa.
- Stępnik Łukasz. 2011. *Sherry R. ARNSTEIN - drabina społecznej partycypacji (1969)* w: forum www.teoriaarchitektury.blogspot.com.
- Scheler Max. 1977. *Resentyment a moralność*. Wyd. Czytelnik. Warszawa.
- Stiglitz Joseph E. 2015. *Cena nierówności. W jaki sposób dzisiejsze podziały społeczne zagrażają naszej przyszłości?* Wyd. Krytyki Politycznej. Warszawa.
- Szahaj Andrzej. 2014. *Kapitalizm drobnego druku*, Wyd. Książka i Prasa. Warszawa.
- Szanyi Miklós. 2016. Upaństwowienie i wzrastająca interwencja państwa zagrożeniem dla instytucji rynkowych. W: „*Studia Ekonomiczne*” nr 4 (XCI). Instytut Nauk Ekonomicznych PAN. Warszawa, s. 635–651.
- Tarnawski Marcin. 2013. Państwowy kapitalizm – odpowiedź na kryzys kapitalizmu? W: *Liberalny kapitalizm w kryzysie*. red. M. Księżyk, Wyd. Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Kraków, s. 131-150.
- Therborn Göran. 2013. *Nierówność, która zabija. Jak globalny wzrost nierówności niszczy życie milionów i jak z tym walczyć*. PWN . Warszawa.
- Wiklin Jerzy. 2013. *Wprowadzenie. W: Jakość rządzenia w Polsce. Jak ją badać, monitorować i poprawiać?* (pod red.) J. Wilkina, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Adam Bartoszek
dr hab. sociologist,
Institute of Sociology, University of Silesia
(Katowice, Poland)

DEMOCRACY OF POSTMODERNISM AS A POP-POLICY
(in Polish)

This article discusses the relationship between models of democracy and changes in social structure in the period of growing instability of the global economy. The mechanisms of political communication and factors leading to the disintegration of institutional authorities of public opinion are analyzed. Commented are the political consequences of the prevarication (Standing) and narratives affirming the imitative rivalry (R. Girard) of the political elite for the attention of the electorates, losing confidence in social institutions. In next steps, with help of the conclusions from the virtualization of political marketing; by J. Haidt's theory of moral intuition and the concept of the break-up of public opinion into narratives dominated by civic opinions, the features of pop-politics are identified. It is defined as the practices of the political orientations profiling through social media and a dignity narrative referring to symbolic domains (Nijakowski) and national interests. Their source of pop-politics practices are the legitimization challenges of power built on the anachronistic model of national sovereignty in time of the crisis the global neoliberal economy. If in the case of Poland, as well as other post-communist countries are born also as effect of precarization and political neoauthoritarianism. The analysis of the source problems of political conservatism as historically moralizing and resentimental practices with semi-populist character. The sources are the legitimization challenges of power built on the anachronistic model of national sovereignty and cultural traditions. Its political base for the conservative electorates and integrated peoples in the symbolic domain of the religious and national values. The conclusions indicate that the pop-politics operates through conflicts with dignity discourses strengthens political paternalism and clientelism. It weakens political resistance to abuse of power elites and neutralizes institutions of civil dialogue. Through negative profiling of political opinions, by heiting techniques discredit opposition leaders and manage resentments of the electoral audience.

Key words: *models of democracy, public opinion, civic opinions, virtualization of politics, conservative patriotism, resentment, paternalism.*

Подано до редакції – 02.01.2019

Рецензовано – 30.01.2019

Прийнято до друку – 31.01.2019

UDC 007 : 304 : 001

MICRO-SECURITIZATION TO MICRO-MOBILIZATION: INTERNET USER-GENERATED FRAMING OF SLOVAKS' REFUSAL TO FIGHT IN A NATO OPERATION

Ph.D. Lukacovic Marta Natalia

(Greenville, South Carolina, USA)

Objectives: A controversy has been sparked in Slovakia when in January, 2015, more than twelve-thousand military reservists sent letters to official authorities with a refusal to fight in the case of mobilization. The officials were astonished, as in past nine years they have received only 58 letters of such refusal. The influx of reservists' letters was a result of an online campaign against Slovakia's involvement in potential NATO military operation in Ukraine. This study demonstrates that using of micro-securitization type of frames in online campaign represents a potential for achieving a successful micro-mobilization towards a specific political behavior. Furthermore, this study shows how important information, which contributes to the understanding of the phenomenon, is revealed in the user-generated discussions in the aftermath of the controversy. Thus, analyses of the online content contribute to academic understanding of the contemporary forms of political communication.

Methodology: Specifically, this study employs mixed-methods approach by combining qualitative discourse analysis and quantitative content analysis to explore the mentioned user-generated discussions.

Results: The analyses performed in this study illuminated certain aspects of the case that were not discussed by Slovak analysts and pundits. In the case of Slovak reservists, an important factor that played a role is cultural congruence of the micro-securitization frames.

Conclusions: Beyond just looking at the specific case, this study connects the concept of online micro-mobilization to micro-securitization. Such connection can be applicable for other cases. Furthermore, this study outlines a process of transcending a macro-security issue into a micro-security concern. Similar processes deserve further theoretical and empirical attention. Hence, this article has implications for future studies and building of communication theory.

Keywords: Slovak political communication, micro-securitization, user-generated content, discourse analysis, content analysis.

Introduction

A controversy has been sparked in Slovakia when in January 2015 more than twelve-thousand military reservists sent letters to official authorities with a refusal to fight in a case of mobilization [1]. The officials were astonished, as in past nine years they have received only 58 letters of such refusal. The exponential influx of reservists' letters was a result of an online campaign against Slovakia's involvement in the potential NATO (North Atlantic Treaty Organization) military operation in Ukraine. Slovakia has been a member of NATO since 2004.

The Slovak reservists' refusal to fight is not a mere overreaction to hypothetical involvement in a suppositious war, as some pundits tried to dismiss it. The online campaign is a successful new media effort that accomplished a micro-mobilization [2] through the use of discursive micro-securitization [3] of an individual's involvement in an armed conflict. Within this theoretical understanding, the online message reached the result as it framed the possible conscripts as referent objects of securitization [3; 4].

This case is symptomatic of specific frames of interpretation that are congruent with a broader Slovak

political culture; particularly the lack of confidence in alliances. Slovak political discourse frequently employs historical examples of disloyal alliance arrangements of the past: Such as negative experiences of 1938 when allied nations refused to aid Czechs and Slovaks against the aggression of Nazi Germany, and experiences of 1968 when the country's actual allies of Warsaw Pact invaded Czechoslovakia. Thus, a considerable part of Slovak political spectrum, as well as a considerable part of the public, tends to prefer neutrality of the country [5]. This tendency created a platform of cultural congruence with the online appeal to reservists, which thus was capable of achieving the micro-mobilization effect.

In order to illuminate this process, a two-phased study was conducted. The inquiry looked at user-generated online comments on the topic. First, a discourse analysis was implemented to determine frames of interpretation of the situation. Second, content analysis was employed to compare the levels of support for particular frames of interpretation. Finally, the findings are discussed to facilitate better understanding of the case, as well as to contribute to the development of communication theory. Specifically, communication theory is enriched by (a) drawing links between micro-securitization and micro-mobilization, and (b) process of macro-to-micro-securitization. Hence, political communication theory-building is possible through analyzing of a contemporary controversy that reflects culturally-rooted memories of Slovakia's military alliance history.

1. Micro-securitization Leading to Micro-mobilization

During December 2014, Slovak alternative online media outlets, such as Hlavne Spravy portal, and numerous bloggers published an appeal to Slovak men who fall under the category of reservists/conscripts to refuse to fight if drafted during a mobilization. Slovakia has only partially switched to professional army, and thus large part of country's military planning counts on possibility of draft in the case of necessity. Majority of the male population has been enrolled in basic training and is considered reservists. The appeal, which was circulating on the Slovak online platforms, cited the requirement that obliges Slovakia to contribute to NATO operations. The appeal reasoned that such requirement would impact the reservists if the ongoing conflict in Ukraine escalated to the point that NATO would get involved. The appeal cited credible sources, including the Slovak Prime Minister at the time, Robert Fico, who publicly proposed that the option of NATO intervention in Ukraine exists. Furthermore, the appeal included detailed instructions on what the men need to do in order to refuse this military service. According to the Slovak laws, refusal of this obligation is only acceptable if a deep conviction is cited as the reason. For instance, devotion to pacifism and nonviolence or religion-related diktats could be cited as such conviction. Thus, the conscripts must write a letter to pertinent authorities, detailing their convictions, which limit their ability to enroll in military service if draft requires it. Also, the appeal provided information on the deadlines for such letter, which is the end of the month January for every calendar year that a man wants to be excluded from the list of conscripts.

Besides the online alternative news sources and bloggers, many regular users of social media contributed to circulation of this appeal by sharing it with their contacts. Hence, the appeal became a type of alternative media/grass-roots online campaign with specific political behavior outcome as a goal.

The exact information on the number of men who indeed sent refusal-to-fight letters to the authorities was not provided, but the Slovak governmental sources admitted that it was more than twelve thousand. As mentioned in the introductory part of the paper, such exponentially increased number of refusals was very surprising for Slovak authorities, as in the previous nine years only an overall sum of 58 refusals has been received. Therefore, it can be concluded that the online campaign was quite successful. A similar success in achieving an offline political behavior as a result of an online campaign can be referred to as micro-mobilization [2].

Scholars warn about exaggeratedly attributing impactful large-scale political behaviors to online campaigns [6], such as the overly-enthusiastic claims that the online activities directly led to revolutions in the Middle East during the "Arab Spring" period [7; 8]. However, scholars have demonstrated that a more realistic success of online campaigns is in cases of a specific issue and a specific response that is framed by the campaign as necessary – this type of initiative was labeled as micro-mobilization [2].

It is crucial to address which of the specific aspects of the online campaign targeting Slovak reservists were instrumental for the success of the micro-mobilization. The analyses conducted in this study demonstrate that the mechanism, which played a crucial role in convincing reservists to perform the behavior of refusal to fight are various forms of micro-securitization. The term micro-securitization was introduced by Buzan and Waever to describe the level of security, for which the referent object is an individual [3]. In their typology, macro-securitization is the communicative process of asserting a threat to existence of a larger civilization, such as "the West." Securitization is a communicative process asserting a security threat to an existence of a nation or state as the referent object. Micro-securitization is a communicative process of asserting a security threat to existence of an individual. For each of the levels, there are various possible types of security, which are determined by various types of identity aspects of the referent object, including but not limited to physical existence, sovereignty, political identity, cultural identity etc. [9].

Slovak pundits and analysts speculated that the motivations of the Slovak reservists who refused to fight were either a tendency towards pacifism or perhaps a mere lack of valor to serve in combat. Pacifism, as the motivation to refuse to fight, reflects on political security of an individual. Lack of valor reflects on physical security of an individual. These proposed motivations represent a specific micro-securitization category of frames.

As the first step of this research project, it is paramount to empirically document the interpretations of Slovak reservists' decision. Therefore, the internet user-generated content on the issue should be examined. The term user-generated content corresponds to a plethora of content that is authored by internet users and published online, while the creation and publishing tends to be primarily an individual effort, which is outside of professional obligations or routines [10; 11]. Such content includes online comments, memes, videos, and other types of material. Particularly, as the campaign to influence Slovak reservists took place entirely online, the interpretations of the event that circulated on online platforms provide a very valuable source for documenting the public understanding of the process. Hence, the following research question was proposed to examine the online discourse;

Research Question 1 (RQ1): *What kinds of frames appear in the online user-generated discourse on the issue of Slovak reservists' refusal to fight?*

Research Method I.: Discourse Analysis

3.1 Method

In order to inform the RQ1, discourse analysis of the user-generated comments on the topic was conducted. The selected content was analyzed using the framing model as the lens. Entman offered a definition of framing that suitably serves empirical analyses by outlining main frame elements: definition of a problem, causal attributions, moral evaluations, and remedy recommendations [12; 13]. These elements provide the characteristics, which are useful for categorization of empirical content [14].

For the purposes of this analysis, a sampling frame of comments from various online platforms was collected. Initially, 11 different online discussion platforms, which engaged with the pertinent topic, were located. Then all comments from the relevant threads were included in the sampling frame. Overall, the sampling frame included 3,636 online user-generated comments. From this sampling frame, a random sample of 200 comments was selected for discourse analysis.

3.2. Findings: (I) Micro-securitization (Pacifism vs. Lack of Valor)

Two distinctive categories of overall frames of interpreting the reservists' refusal to fight emerged from the analysis. The first category is described in this study as (1) micro-securitization frames. This specific type of framing of the events focuses on reservists as individuals and their specific security concerns, which are considered explanatory of their decision to refuse the potential draft. The frame that defended conscripts' decision within this frame category saw *pacifism* as the main motivation. Pacifism is a political identity. Thus, the decision to refuse to fight was a protection of one's own political identity. In turn, political identity is a form of security concern according to Buzan and colleagues [9]. Because the referent object of this securitization is an individual – this is an example of micro-securitization [3].

The particular frame of this category that criticizes the decision of conscripts to refuse to fight can be described as *lack of valor*. This frame also alludes to a dimension of micro-security as the referent object is again the individual. The difference is that the physical safety of an individual is the type of security in this case.

3.3 Findings: (II) Macro-to-micro-securitization

Another category of frames sees the issue as a matter of larger security concern that is displayed in the individual behavior. Thus, this type of category is labeled as macro-to-micro-securitization. The frame that defends conscripts' decision is characterized by favorable view of Russia, pro-Russian tendencies in Ukraine, and separatist tendencies in Ukraine. At the same time, NATO is perceived negatively within this frame. Proponents of this frame vindicate the decision of reservists as correct in the sense of aligning with Russia. Thus, this frame is referred to as *alignment with Russia*. In the context of larger global tension, this frame of interpretation exemplifies a process of macro-securitization issue on the level of individual decision. Ultimately, an individual is taking sides in a conflict of global dimensions. Thus, the label macro-to-micro fits. Naturally, some user-generated comments also fit this category of frames, just from the other angle. These comments rejected the decision of reservists as a normatively wrong political decision because it represents disloyalty to NATO as a military alliance. This viewpoint is labeled *alignment with NATO*. It is another macro-to-micro-securitization frame.

These findings are very valuable, granted that Slovak analysts were presenting the issue only applying category of frames that are compatible with the micro-securitization, but not with macro-to-micro-securitization category. Furthermore, additional triangulation study was done to cross-validate the findings of discourse analysis. The following research question (RQ2) was proposed to assess the level of support that the various frames of interpretation were receiving on platforms of user-generated content;

Research Question 2 (RQ2): *Did a significant difference occur in level of support for any of the frames of interpretation in the online user-generated discourse on Slovak reservists' refusal to fight?*

Research Method II.: Content Analysis

4.1 Method

The sampling frame, which was initially utilized for the discourse analysis, was also utilized for the content analysis. In this case, 170 user-generated comments were randomly selected from the sampling frame of 3,636. Coder 1 coded all 170 comments. Coder 2 coded a subsample of 45 comments from the 170 sample. Based on this overlap, the intercoder reliability was calculated showing the value of 0.95 for Cohen's kappa, which suggests a very reliable coding process. Coders assigned 98 comments to coding categories. The remaining comments were irrelevant to the matter of identifying Slovak reservists' reasons for refusing to fight, thus also irrelevant for the study.

The independent variable was the *type of frame in interpretation of reservists' decision to refuse to fight*. The values of this variable were determined by the findings of the previous discourse analysis: (1) pacifism, (2) lack of valor, (3) alignment with Russia, and (4) alignment with NATO (see Table 1). The categories were considered mutually exclusive. Thus the coders assigned each comment to only one of the categories. The notes from the previous discourse analysis were used to serve as guidelines for coding decisions.

The dependent variable was the *level of support*. Each of the platforms of the user-generated comments allowed for other users to show agreement with a comment by giving it some token of support. This token is equivalent to "likes" on English language platforms such as Facebook. These tokens of support were applied to operationalization of the dependent variable. Hence, a number of tokens of support was used to measure the ratio level of support for each user-generated comment in the sample.

4.2 Results

RQ2 inquired whether a significant difference occurred in level of support for any of the frames of interpretation in the user-generated discourse on the issue of reservists' refusal to fight. As the results of analysis of variance (ANOVA) demonstrate, there was not a significant difference. The difference was insignificant for main effects, micro-securitization in comparison to macro-to-micro-securitization, $F(1, 98) = 0.32, p > 0.05$, and positive evaluation of conscripts in comparison to negative evaluation of conscripts, $F(1, 98) = 2.46, p > 0.05$. Interaction effects are insignificant as well, $F(1, 98) = 0.25, p > 0.05$. This means that level of support for either of the four possible frames of interpretation and moral evaluation is approximately equivalent.

The implications of these findings, although insignificant in statistical sense, are very significant in the sense of illuminating the case and further building of communication theory, on which is elaborated in the following section.

Discussion

The internet can serve as a venue of a successful campaign with a political micro-mobilization as its main goal. In the specific case of Slovak reservists' refusal to fight, micro-securitization of the target issue appeared to serve as a key mechanism in accomplishing the goal of micro-mobilization. Buzan, Waever, and de Wilde [9] and Watson [4] emphasized that an effective framing of an issue as a matter of security gives a tremendous persuasive leverage to the communicator.

Securitization has been discussed as a specific type of frame by communication scholars, for example in the works by Vultee [15], Watson [4], and Vultee, Lukacovic, and Stouffer [16]. Buzan, Waever, and de Wilde [9] asserted that not every "securitizing move" (which is an attempt to securitize an issue) is necessarily effective. Some issues are more prone to be securitized than others. The likelihood of effective securitization is determined by a particular sociopolitical culture. Using the language of Entman's framing model; a successful securitization frame must be culturally congruent with the environment within which it operates [13].

As the quantitative portion of this study demonstrated, there was not a significant difference in the level of support for either of the four possible frames of interpretation of Slovaks' decision to refuse to fight. This finding is very important as it shows that comparable number of online public supports one of the four possible ways of understanding the reservists' decision; (1) They did it because their political belief is pacifism. (2) They did it because they lack valor to fight. (3) They did it because they align with Russia instead of NATO – and they are morally right. (4) They did it because they align with Russian instead of NATO – and they are morally wrong. Each alternative deserves analytical attention, as each receives a considerable following among a part of the members of public online. Hence, the analysis did not detect a significantly larger number of supporters flocking to either of the four frames.

The frame that proposes that reservists were motivated by a lack of valor, hence micro-securitization of personal safety took place, is easily understood as connected to perception of one's own physical security, which is not culturally-particular. Pacifism and understanding of decision as reflection of macro-security (Russia versus NATO) issue are two frames that require a specific type of cultural congruence to be effective in an effort of micro-mobilization. Arguably each of these two frames of interpretation is congruent with Slovak

sociopolitical culture, and therefore the micro-mobilization was successful when either of the two mechanisms was activated.

Table 1

Frames of Interpretation and Moral Evaluation of Conscripts' Refusal to Fight

	Micro-Securitization	Macro-to-Micro-Securitization	ANOVA Results
Positive Evaluation of the Conscripts' Refusal to Fight	(1) <i>Pacifism</i> x = 16.73 (SD = 49.9) n = 30	(3) <i>Alignment with Russia</i> (evaluated positively) x = 24.20 (SD = 47.84) n = 46	Micro-securitization in comparison to macro-to-micro-securitization: F(1, 98) = 0.32 p > 0.05
Negative Evaluation of the Conscripts' Refusal to Fight	(2) <i>Lack of Valor</i> x = 2.17 (SD = 1.17) n = 6	(4) <i>Alignment with Russia</i> (evaluated negatively with proposal of <i>Alignment with NATO</i>) x = 5.81 (SD = 7.94) n = 16	Positive evaluation of conscripts in comparison to negative evaluation of conscripts: F(1, 98) = 2.46 p > 0.05 Interaction effects: F(1, 98) = 0.25 p > 0.05
	x = level of support	(sum) N = 98	*All results are insignificant

One such cultural feature, which feeds both tendencies towards pacifism and lack of alignment with NATO, is distrust to alliances. An important event in collective memory of Slovak people is the “Munich betrayal” – the term that is used to reference Munich Agreement of 1938 [17]. While Czechoslovakia was in a military alliance with the United Kingdom and France, the allies signed the agreement, which enabled Adolf Hitler’s territorial demands on Czechoslovakia. One interpretation of this event leads to lesson that Western military alliances are not trustworthy. Such important event that impacts collective sociopolitical memory of many Slovaks is congruent for both frames of pacifism and in some cases alignment with Russia.

It is also important to acknowledge that the alignment with Russia is based on a romanticized idea of Russia as the upholder of Slavic culture as envisioned by 19th century Slovak philosophers. Furthermore, Russia can be viewed as the pathway to counter “the treacherous West” [18]. This view still resonates with many people in the country, as reflected in the somewhat equivalent level of support for alignment with Russia as the level of disdain for Russia among Slovaks who contributed on the topic online, as results of this study show.

Another relevant historical event for the Slovak sociopolitical culture is the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia in 1968 [17]. In this case, the country was invaded by its own allies, including the Soviet Union, Hungary, Poland, Bulgaria, and East Germany. This is yet another traumatic collective memory that confirms the notion that military alliances are not to be trusted in general, regardless of whether it is Western or Eastern allies. While NATO alignment frame finds specific support in this event, so does political view of pacifism. Hence, pacifist positions that prefer overall neutrality of the country are strongly reinforced with the general distrust of military pacts.

2. Conclusion

Micro-securitization type of framing within an online campaign represents a prospect for achieving successful micro-mobilization towards a specific political behavior. In the case of Slovak reservists, an

important factor that played a role is the cultural congruence of the micro-securitization frames. The analyses performed in this study illuminated certain aspects of the case that were not discussed by Slovak analysts and pundits. Beyond just looking at the specific case, this study connects the concept of online micro-mobilization to micro-securitization. Such connection can be applicable for other cases. Furthermore, this study proposes a process of transcending a macro-security issue to micro-security concern. Similar process deserves further theoretical and empirical attention. Crucial insights of the case were revealed via the discourse and content analyses of online user-generated content. Hence, this paper has implications for future studies and theory-building in the fields of political communication and new media communication.

References

1. Trebulova, J. (2015). Tisícky slovenských mužov sa obrátili na úrady. Nechcú bojovať [Thousands of Slovak men turned to the bureaus. They refuse to fight], available at: from <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/345399-tisicky-slovenskych-muzov-sa-obratili-na-urady-nechcu-bojovat/>
2. Bekker, V., Beunders, H., Edwards, A., & Moody, R. (2011). New media, micromobilization, and political agenda setting: Crossover effects in political mobilization and media usage. *The Information Society*, vol. 27, no. 4, pp. 209–219.
3. Buzan, B., & Waever, O. (2009). Macrosecuritization and security constellations: Reconsidering scale in securitization theory. *Review of International Studies*, vol. 35, pp. 253–276.
4. Watson, S. D. (2012). 'Framing' the Copenhagen School: Integrating the literature on threat Construction. *Millennium: Journal of International Studies*, vol. 40, no. 2, pp. 279-301.
5. Tudoroiu, T., Horvath, P., & Hrusovsky, M. (2009). Ultra-nationalism and geopolitical exceptionalism in Meciar's Slovakia. *Problems of Post-Communism*, vol. 56, pp. 3-14.
6. Servaes, J., & Hoyng, R. (2017). The tools of social change: A critique of techno-centric development and activism. *New Media & Society*, vol. 19, no. 2, pp. 255–271.
7. Ali, S. R., & Fahmy, S. (2013). Gatekeeping and citizen journalism: The use of social media during the recent uprisings in Iran, Egypt, and Libya. *Media, War & Conflict*, vol. 6, no. 1, pp. 55–69.
8. Morozov, E. (2011). *The net delusion: The dark side of internet freedom*. Public Affairs, New York, NY.
9. Buzan, B., Waever, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Pub, Boulder, CO.
10. Dylko, I., & McCluskey, M. (2012). Media effects in an era of rapid technological transformation: A case of user-generated content and political participation. *Communication Theory*, vol. 22, pp. 250-279.
11. Naab, T. K., & Sehl, A. (2017). Studies of user-generated content: A systematic review. *Journalism*, vol. 18, no. 10, pp. 1256-1273.
12. Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, vol. 43, pp. 51-58.
13. Entman, R. M., (2003). Cascading activation: Contesting the White House's frame after 9/11. *Political Communication*, vol. 20, pp. 415-432.
14. Matthes, J., & Kohring, M. (2008). The content analysis of media frames: Toward improving reliability and validity. *Journal of Communication*, vol. 58, no. 2, pp. 258-279.
15. Vultee, F. (2010). Securitization as a media frame. In Balzacq, T. (Ed.), *Securitization theory: How security problems emerge and dissolve*, Routledge, New York, NY, pp. 77-93.
16. Vultee, F., Lukacovic, M. N., & Stouffer, R. (2015). Eyes 1, brain 0: Securitization in text, image and news topic. *International Communication Research Journal*, vol. 50, no. 2, pp. 111-138.
17. Durica, M. S. (1996). *Dejiny Sloveska a Slovakov [History of Slovakia and Slovaks]*. SPN, Bratislava, Slovakia, 84 p.
18. Stur, V.L. (2015). *Slovanstvo a svet buducnosti [Slavdom and the world of future]*, Nitrava s.r.o., Nitra, Slovakia.

Подано до редакції – 25.11.2018

Рецензовано – 02.02.2019

Прийнято до друку – 11.02.2019

UDC 007 : 304 : 001 + 659.3

ODNOSI KORPORACIJA I KORPORACIJSKE BEZBEDNOSTI

Prof.dr Ljubo Pejanović, Nikola Jovanović, Mrs

(Novi Sad, Србија)

Prof. dr Stevan Stojanović

(Beograd, Србија)

Pre svega korporativna bezbednost je u najužoj i bliskoj vezi sa korporacijama, te u tom smislu vrši zaštitu korporacija. Korporativna bezbednost i korporacija sačinjavaju jedan sistem čiji su osnovni ciljevi sticanje kapitala i njegova zaštita. Drugim rečima, Korporativni sistem, podrazumeva i predstavlja, udružene ljude, kapital i sredstva radi zajedničkog ostvarenja dobiti i njegove zaštite.

Korporacijska bezbednost kao konvencionalni subjekt bezbednosti kao sistem zadužen za sprečavanje destruktivnih akata u korporacijama. Dakl, korporacijska bezbednost podrazumeva ustaljeni, odgovarajući, utvrđenu i tradicionaln-društveni pristup u zaštiti korporacije, ostvarenjem bezbednosti vlasništva, kapitala i ljudi koji ga ostvaruju, od svih oblika destruktivnih pretnji na određenom prostoru. Korporacija, je poseban oblik organizovanja određenog broja ljudi iste struke i kapitala, koji je u Jedinstvenoj funkciji.

Ključne reči: Korporacija, udruživanje, korporacijska, korporativna, zaštita, bezbednost.

1. Uvod

Predmet i zamisao ovog rada je, pre svega istraživanje, razmatranje i teoriski pristup problemu Korporacija kao grupnog i zajedničkog udruživanja rada, kapitala, struke i nauke, s ciljem sticanje kapitalne dobiti i političke nadmoći kao i uticaju u zajednici. Dakle, Međutim govori se o društvenim odnosima, ekonomiji, interesima i interesnim grupama. U suštini radi se o novom modelu društvenog razvoja i ekonomskog uticaja, a koji podrazumeva umrženo društvo ili društvo društava, koje je uređeno na korporativnim principima kod kojih se primećuje privid sličnosti. Dakle, taj privid sličnosti daju im korporacije kao oblici i modeli legalnog udruživanja. Isto tako normativnu uređenost pod kontrolom države. Međutim, ovaj sistem je primenjen i funkcioniše u ekonomsko razvijenom društvu, dok na prostoru Republike Srbije korporacije nisu pod kontrolom države. U mnogim slučajevima držane nema pravo uvida u razvoj, sredstvima i funkcijama koporacije, one kontrolu poveravaju svojim državama. Korporativizam kao sistem spominje se u literaturi sa određenim sličnostima i razlikama po pitanju javne politike, ekonomije i uticaja na državu. Dok, pojam korporativizma istovremeno je uticajana često i osporavan, a u bezbednosti nedovoljno zastupljen. “U posleratnom periodu korporativizam se s jedne strane pominje i tumači kao pojava institulizacije sporazumnih odnosa radnika, uprave i vlade u određenim zemljama. Međutim on se koristi i kao ključ za rešenje pitanja nezaposlenosti, inflacije i ekonomskog rasta, ali i kao tema komporativne analize ekonomske politike.”¹ Korporativne organizacije i njihovo pojmovno određenje je veoma složen problem kako u određenju pojma tako i definisanja ove vrste sistema. Imajući u vidu nepristupačnost i složenost u proučavanju politike kao društvenog odnosa tome nas usmeravaju potrebe za razumevanje politike, a time i uloge korporacija u toj politici ili odnose sa tim politikama. Da bi smo razumeli politiku korporacije, neophodno je proučavanje i društvene ili društvenih

© Prof.dr Ljubo Pejanović Redovni profesor, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad.

Prof. dr Stevan Stojanović Univrizitet Union Nikola Tesla, Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd

Nikola Jovanović, Mrs Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, Univrizitet Union Beograd

¹ Slobodan Marković, Korporativna i korporacijska bezbednost, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, 2013. str.17-18

politika. Proučavanje politike najčešće se susrećemo i usmeravamo na vezu sa spoljnom politikom, njenim fenomenima ili na svet golih činjenica. Međutim, u proučavanjima potrebno je naći zajedničke imenitelje i osnovni pojam politike u čijem okruženju se nalaze i korporacije. Neophodno je nagovestiti i podsetiti čitaoca, na velike teškoće u proučavanju politike koja je najizraženija u vanrednoj složenosti i isprepletanosti u oblastima društvenog života.

Stim u vezi, ukazuje se na povezanost i čvrstinu između Korporativne i korporacijske bezbednosti, te u tom smislu Korporativna bezbednost u širem smislu podrazumeva bezbednost neoliberalnog društva koje je upareno sa procesom globalizacije. Međutim, Korporacijska bezbednost predstavlja pojam koji je izveden iz korporativne bezbednosti. Prema tome, Korporativna i korporacijska bezbednost su u bliskoj vezi obostrano se oslanjaju jedna na drugu. Korporativnom bezbednošću se vrši zaštita društva u globalnim procesima, dok Korporacijska bezbednost kao sastavni subjekt Korporacije vrši zaštitu kapitala i drugih vrednosti korporacije.

1.1. Korporacija i korporacijska bezbednost

Svaka Korporacija, pa i korporacije bezbednosti, da bih imale uspeh i ostvareni cilj u svojoj delatnosti i da bih ostvarile kapital zbog koga su se i organizovale, pribegavaju i koriste sve raspoložive resurse koji su u njenom interesu. Prema tome, *pristupaju aktivnim i kvalitetnim reklamiranjem na više informativnih sredstava*. Pre svega počinju od početka i redosleda sa postavljenim pitanjima, *zašto je dobro činiti dobro*, ovom floskulom uvek privuku pažnju budućih svojih korisnika kao i društva. Načinom *korporativnih društvenih inicijativa*, smatraju ih kao najvažnijom aktivnosti koje korporacija preduzima, da bih podržali društvene ciljeve u svom okruženju pa i više. Dok, *korporativnim promovisanjem društvenih ciljeva*, ovim načinom utiču na povećanje svesti građana u datom društvu, kao i korisnika njihovih usluga. Promovisanjem ove vrste ciljeva, *podrazumeva obezbeđenje sredstava i drugih korporativnih resursa* koji su u interesu Korporacije. Isto tako, *marketinško povezivanje s društvenim ciljem*, putem marketinških kanpanja povezuju se sa društvenim ciljom korporacije. Da korporacije razmišljaju o svemu da bih ostvarile svoje ciljeve, takođe pribegavaju korporativnim filantropijama, preko kojih *direktno ulažu prilog za neke društvene ciljeve*. Na ovaj način se uklapaju u društvene interese od čega će imati značajne dobiti. Takođe planiraju i pružaju *volonterske usluge u korist zajednice, pri čemu zaposleni poklanjaju svoje vreme i sposobnost*. Time su se uklopili u zajednicu kao humanitarci, od čega će imati povratnu korist. Društveno odgovorne kompanije u svojim aktivnostima, *diskretno u praksi ulažu sredstva i podršku u korist društvenih ciljeva*. Sve navedeno i nenavedeno čine Inostrane Korporacije i kompanije na svim prostorima pa i Republici Srbiji, čime su sebi obezbedile prednost u dobijanju poslova i uticaja na vladajuće strukture.²

Pojam "transnacionalna korporacija" podrazumeva poslovnu kompaniju koja je legalno domicilirana u više od jedne države i čije su komercijalne aktivnosti dovoljno velikog obima da imaju znatan uticaj na privredu, kako zemlje iz koje korporacija potiče, tako i države u kojoj ima svoju filijalu. Za definisanje multinacionalne korporacije bitni su sledeći elementi: postojanje matične kompanije koja ostvaruje vlasništvo, te kontroliše i upravlja poslovanjem i proizvodnjom u inostranstvu preko sopstvenih ogranaka lociranih u više zemalja; nastojanje da se ostvari takva politika u okviru proizvodnje, marketinga, finansiranja i drugih poslova, koja će prevazići granice između država i doprineti realizaciji geocentrične orijentacije korporacije."³ Prema tome, svaka kompanija, organizacija i korporacija se trude, planiraju i organizuju da ulože kapital, da ga umnožavaju i da ga zaštite od svih ugrožavajućih faktora.

Stim u vezi sa postavljenim naslovnim problemom ovog rada, neophodno je objasniti vezu Korporacije sa korporacijskom bezbednošću i njihove razlike. U slučajevima dogovora i sporazuma između Korporacije koja je osnovana između ljudi iste struke i uloženog kapitala bilo da je trgovinskog, proizvodnog, finansijskog ili drugog karaktera, ista se mora zaštititi i obezbediti od svih vrsta kriminaliteta i manipulisanja. Da bi se Korporacija mogla zaštititi i obezbediti sa svojom imovinom, prinuđena je organizovati službu zaštite kako bih njen kapital bio zaštićen i bezbedan. Te u tom slučaju, Korporacija se može obezbediti na dva načina i to:

- da formira sopstvenu bezbednosnu delatnost, i
- da se udruži sa kompanijom ili korporacijom za bezbednost i zaštitu.

Korporacija će sama odlučiti i odabrati kako i na koji način će vršiti kapitalnu zaštitu i sa njom ostvarivati bezbednost kapitala. Korporacija će se organizovati i odabrati onu delatnost koja je za nju najkvalitetnija i najpovoljnija. Odabir kvaliteta i povoljnosti vrši, se prema kvalitetu davaoca bezbednosnih usluga, povoljnosti njegovih ponuda i garancijama kvalitetne zaštite. Dakle, Korporacija može u okviru svoje delatnosti izvršiti udruživanje ljudi, struke, kapitala i sa delatnošću za bezbednost, čime bi se obezbedila za sopstvenom zaštitom. Ovaj vid zaštite, podrazumevao bi korporacijsku bezbednost i zaštitu. Takođe, Korporacija može izvršiti dogovor i sporazum sa drugom korporacijom ili kompanijama za bezbednost da je zaštiti sopstvenom strukom i delatnošću, ili sa ugovorenim bezbednošću. Što se tiče korporativne zaštite i ostvarenjem bezbednosti, ona je

² Detaljnije, Filip Kotler i Nesli Li, Korporativna društvena odgovornost, Čigoja, Beograd, 2007.

³ Dragan Trivan Korporativna bezbednost, Dosije studio, Beograd, 2012. Str. 14-15

sastavni deo korporacije. Dok je dogovorena ili konvencionalna bezbednost ugovorena sa drugom organizacijom. Stim u vezi, neki autori opisuju zaštitu kao bezbednost, po našem mišljenju, bezbednost je stanje koje je ostvareno uspešnom zaštitom, a zaštita je profesija koje ostvaruje i stvara bezbednost, u ovom slučaju bezbednost korporacije. Sagledavanje ovog problema i njegovo zaključno objašnjenje predstavlja odnos i saradnju Korporacije sa drugim oblikom organizovanja bilo da je u kompanijskom ili korporacijskom obliku. Međutim, postoje i drugi oblici zaštite korporacije, o kojima će biti reči u narednom tekstu.

1.1.1. Pojmovno određenje i definisanje Korporativne ili korporacijske bezbednosti

Pre nego što pristupimo pojmovnom određenju i definisanju navedenog i postavljenog problema, neophodno je pozovati se i na činjenice prezentirane predhodno postavljene, definisane i usvojene pojmove u objavljenoj literaturi. "Pod korporativnom bezbednošću se podrazumeva planska, organizovana, zaštitna i samozaštitna delatnost tj. Funkcija poslovnih organizacija ili privatnih profesionalnih agencija koje pružaju usluge bezbednosti, usmerenih na zaštitu lica, prostora, objekata i poslovanja privrednih subjekata bezbednosti, a koja nisu pokrivena eksplozivnom zaštitom državnih organa."⁴ "Prema tome, *korporacija je udružena i organizovana delatnost zainteresovane grupe ljudi i profesionalnih kadrova koji imaju zajedničke ciljeve i na kraju interese za sticanje profita i kapitala. A time se poistovećuju sa kapitalističkim sistemom koji ne pripada državi već organizovanoj grupi. Dok, korporativan podrazumeva udruženje grupe ljudi istog zanimanja i struke, koji upravljaju korporacijom i koji odgovaraju ispred korporacije prema društvu.*"⁵ Dakle, „reč korporativan, podrazumeva u latinskom jeziku, koji pripada i koji je u svojstvu korporacije, i koji je u vezi sa nekom korporacijom; korporativni sistem-fašističko državno uređenje, prema kome se društvo sastoji od udruženja po strukama i staležima (korporacije), u kojim su zajedno udruženi i radnici i poslodavci."⁶ Drugo, "korporativan, -vivo – vno (lat. Corporativus, od lat. Korpus telo) koje se odnosi na korporaciju, esnavski: zajednički, grupni."⁷ Stim u vezi, navedeni pojmovi i definicije nas navode i usmeravaju na potrebno objašnjenje značenja reči korporativno. Dakle, po našem viđenju i svatanju, reč korporativan podrazumeva sledeće; da se radi o korporaciji koja je osnovana udruživanjem ljudi iste struke od radnika i poslodavaca. U tom smislu reč korporativan podrazumeva Korporaciju osnovanu od iste struke i uložnog kapitala, koja će se baviti određenom delatnošću. Ako se baziramo u ovom pravcu u tom slučaju Korporacija osnovana od iste struke, a u našem smislu struke pripadnika bezbednosti koji sačinjavaju korporaciju za bezbednost. Ako razmotrimo i usvojimo korporativno u drugom smislu tj da su se udružili ljudi iste struke da nešto proizvode ili trguju to podrazumeva da nisu u vezi sa bezbednošću. Ako bih se vezali za navedeno u ovom smislu, ova korporacija uslovljava osnivanje bezbednosti da bih se zaštitio uloženi trud i kapital, a takva bezbednost bi bila korporacijska bezbednost koja će štiti navedenu korporaciju. Drugim rečima, korporativan bi podrazumevao osnovanu korporaciju bezbednosti koja bih štitila proizvodnu ili trgovinsku korporaciju i tim uslovima nekih pripadala korporacijskoj bezbednosti već samostalno udruženoj korporaciji na proizvodno-trgovinskom i bezbednosnom smislu. Ovaj način udruživanja bih podrazumevao korporativni sistem proizvodnje ili trgovine i korporativne bezbednosti. Dakle, *Korporativna bezbednost podrazumeva korporacijsko udruživanje ljudi i kapitala proizvodno-trgovinske struke i korporacijske bezbednosti, koje će udruženim snagama štiti osnovnu delatnost korporacije.* Da bi smo uočili razlike i sličnosti korporativne bezbednosti, pozivamo se i na jedno drugojačije mišljenje. "Dakle, korporativna bezbednost je rezultat društvenog odnosa javnog, privatnog i civilnog sektora u društvu organizovanom na korporativnom principu. Međutim, korporacijska bezbednost predstavlja pojam izveden iz korporativne bezbednosti i odnosi se na konkretnu korporaciju."⁸

Da bi smo učinili vezu između Korporativna i Korporacija, pozvat ćemo se na jednu od postojećih definicija. "**Korporacija**, spificičan zakonski oblik organizovanja lica i materijalnih izvora, koji odobrava država u cilju vođenja nekog biznisa. Nasuprot dvema drugim važnim formama poslovnog vlasništva, pojedinačnim i partnerskom, korporacija ima nekoliko karakteristika koje je čine fleksibilnim instrumentom za ekonomske aktivnosti velikih razmera."⁹

Međutim, retko se dešavaju primeri da se posebno osniva korporacija bilo da je trgovinska, proizvodna ili uslužna i da uslovljava osnivanje korporacije koja bih je štitila. Više je slučajeva u praksi da osnivaju svoju bezbednost i time se formulišu korporacijskom bezbednošću ili iznajmljuju privatnu bezbednost za obezbeđenje

⁴ Miodrag Komarčević, Ljubo Pejanović, Cvijetin Živanović, Korporativna bezbednost, Visoka strukovna škola za preduzetništvo, Beograd, 2012. Str.16-17.

⁵ Ljubo Pejanović, Korporativno-korporacijska bezbednost u privatnom sektoru bezbednosti Republike Srbije, Filozofski fakultet, Skoplje, 2016.

⁶ Bratoljub Klajić, Riječnik stranih reči, izraza i kratica, Državno izdavačko preduzeće Hrvatske, Zagreb, 1951. Str.388-389.

⁷ ISTO, Zagreb 1972. Str. 707-708

⁸ Slobodan Marković, Korporativna i korporacijska bezbednost, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, 2013. str.56-57

⁹ Enciklopedija Britanika, br.4 Politika, Beograd, 2005. str.169

svog kapitala. Dakle, u ovom drugom slučaju nebi smo mogli podrazumevati da je to korporacijska bezbednost ili da je nezavisna korporacija koja se udružuje sa drugom korporacijom. Takođe smatramo i navodimo, da korporacija za bezbednost može biti samostalna, ako je osnovana sa ljudima iste struke, kapitala i namenom da se bavi bezbednošću u tom slučaju mora imati sve uslove koje su potrebne za organizovanje korporacije. Ovaj vid korporacije bih podrazumevao i konvencionalno udruživanje i pružanje usluga sa potrebnim sredstvima, opremom i oružjem za zaštitu druge korporacije. Ukoliko korporacija ne želi da se udružuje sa drugom korporacijom koja se bavi bezbednošću odnosno zaštitom, u tom slučaju, korporacija mora osnovati sopstvenu delatnost bezbednosti i zaštite, pri čemu se deklariraše kao korporacije nap. za trgovinske odnose i bezbednosnu zaštitu. U tom slučaju, ovakav način udruživanja i organizovanja podrazumeva, udruživanje iste struke iz oblasti trgovine i udruživanje sa delatnosti zaštite, putem koje ostvaruje sopstvenu bezbednost. Da bi smo razumeli razliku i sličnost bezbednosti i zaštite, neophodno je i potrebno konkretnije objašnjenje. Ako je korporacija kvalitetno obezbeđena i zaštićena, ta korporacija će biti i bezbedna. U tom slučaju, bezbednost se ostvaruje kvalitetnom delatnošću profesionalne zaštite. Stim u vezi, Korporacija, je organizovana delatnost ljudi i kapitala da bi se bavili biznisom. Ako imamo u vidu da je bezbednost stanje u kojem nema nikakvih pretnji i rizika, u tom slučaju nije prilagodno govoriti o bezbednosnim uslugama, već je pravilno da bezbednosne usluge vrše zaštitu radi stvaranja bezbednog stanja. U tom slučaju, Korporacijska bezbednost je udruživanje ljudi iste struke i kapitala radi bavljenja bezbednosno-zaštitnim biznisom sklapajući ugovore i dogovore sa Korporacijom kojoj se pružaju zaštitne usluge radi ostvarenja bezbednosti te kompanije ili korporacije. U ovom smislu se stvara korporativni sistem udruživanja različitih usluga ili delatnosti. Dakle, "Korporativan, = lat. koji pripada, koji je u svojstvu korporaciji, koja je u vezi sa nekom korporacijom; korporativni sistem – fašističko državno uređenje, prema kome se društvo sastoji od udruženja po strukama i staležima (korporacije), u kojima su zajedno udruženi i radnici i poslodavci."¹⁰ Prema tome, *korporacijska delatnost zaštite, podrazumeva ostvarenje bezbednog stanja za svoju ili drugu korporaciju, preduzimanjem adekvatnih mera zaštite, korišćenjem potrebnih sredstava i opreme, pri čemu ostvaruje se bezbedno stanje za Korporaciju.*

1.2. Korporacijske bezbednosti kao konvencionalni subjekt u sistemu Korporacije

Pre neg što pristupimo definisanju i pojmovnom određenju, korporacijske bezbednosti kao subjekta konvencionalne bezbednosti u sistemu korporacije, neophodno je ukazati na pojmovno određenje same Korporacije i sistemskog rešenja bezbednosti u istoj." Međutim, specifičnost pojma korporativne bezbednosti karakteriše se, prvo, što se vezuje za „epohu korporacijskog kapitala"¹¹ "Korporacija (lat. corporation), podrazumeva udruženje, organizacija ljudi iste struke i zanimanja, formirana na temelju grupnih interesa i kapitala."¹² Prema tome, *Korporacija je skup određenog broja ljudi koji su udružili svoj rad i kapital, čime su stvorili jedan celovit sistem koji će sticati i obezbeđivati određeni profit i time uvećavati materijalni i finansijski kapital. Dakle, sama korporacija je korporativni sistem.* Pored stečenog i uvećanog kapitala koji je neophodno zaštititi i obezbediti od svih vidova ugrožavanja, pa i destruktivnog delovanja. Stim u vezi "Korporativni sistem društvenog uređenja, prema kome se društvo sastoji od udruženih poslodavaca i radnika"¹³ U ovom smislu korporacijska bezbednost je uređeni sistem u kome su udruženi i organizovani stručnjaci i radnici koji ostvaruju zaštitu korporacije kao osnivača i upravljača pomenutog sistema. Pre nego što se pristupi objašnjenju korporacijske bezbednosti kao konvencionalnog subjekta, neophodno je poći od njenog osnovnog značenja i temelja na kojem je zasnovana ka subjekt u okviru Korporacije. Da bih smo mogli definisati korporaciju, a time i korporacijsku bezbednost, neophodno je ukazati na njene osnovne postavke na kojima se zasniva sam sistem između čega je i Konvencija. "Konvencija (lat convention), znači, združiti se, ustaljeno, uobičajno pravilo, međunarodni sporazum o nekom pitanju."¹⁴ Te u tom slučaju navedena osnova je u stvari temelje za organizovanje korporacije. Međutim, korporacija kao društveni sistem za svoje potrebe osniva bezbednost kao internu delatnost za zaštitu ljudi i kapitala. Pored interne korporacijske bezbednosti ugovara i dodatnu profesionalnu bezbednost čije usluge pružaju agencije za privatno bezbednost. Prema tome, korporacijska bezbednost, kao konvencionalni subjekt u okviru korporacije, podrazumeva; "Konvencionalna (lat. conventionalis, v. konvencija kojom se prdržava ustaljena navika i banalan običaj, koji se zasniva na Konvenciji, tj dogovoreni sporazum između Korporacije i Privatne institucije za bezbednost, čije su usluge zavisne od posedovanja zaštitnih sredstava, opreme i naoružanja. U tom smislu, pod *konvencionalnim*

¹⁰ Dr Bratoljub Klajić, Riječnik stranih riječi izraza i kratica, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb, 1951. str.388 ISTO Zagreb 1972. str 707

¹¹ Slobodan Marković, Korporativna i korporacijska bezbednost, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, Novi Sad, 2014. str.54.55.

¹² Ivan Klajin, Milan Šipka, Veliki rečnik stranih reči i izraza, Prometej, Novi Sad, 2006. str.663. (U daljem tekstu Klajin-Šipka)

¹³ Klajin-Šipka, str. 663

¹⁴ ISTO, str. 663

naoružanjem, se smatra upotreba konvencionalnog naoružanja koje nije zabranjeno međunarodnom Konvencijom¹⁵ “Stim u vezi, Korporacijska bezbednost kao konvencionalni subjekt u okviru korporacije dobila je svoj naziv na osnovu Konvencije i Korporacije, koje su osnova ove profesionalne institucije koja sprovodi ustaljena pravila ponašanja uz sačinjeni sporazume između Korporacije kao korisnika usluga i korporacijske bezbednosti kao konvencionalnog subjekta koji pruža usluge i koji koristi dozvoljena i potrebna sredstva. Dakle, *korporacijska bezbednost kao konvencionalni subjekt je sistemska i stručna institucija koja pruža bezbednosne usluge korisniku uz upotrebu dozvoljenih sredstava, opreme i oružja, a radi ostvarenja bezbednosti zaštitom sveukupnih korporacijskih vrednosti*. Na osnovu izvedene definicije i pojmovnog određenje, Korporacija je u stvari Korporativni subjekt, a njena bezbednosna institucija je korporacijska, a ne korporativna bezbednost, što ne znači da ne može biti. Korporacijsku bezbednost sačinjavaju dve različite institucije od kojih je jedna interna Korporacijska bezbednost i druga ugovorena Institucija koja pruža bezbednosne usluge. Dve navedene institucije sačinjavaju *konvencionalnu bezbednost* jedne korporacije. Korporacija može biti osnovana sa potpuno stranim kapitalom i organizacijom u jednoj ili više država. Zatim korporacije postoje sa mešovitim kapitaloj koji je udružen od dve ili više država. U Republici Srbiji postoje korporacije sa stranim kapitalom, a postoje i one u koje je Republika Srbija uložila deo svog kapitala.¹⁶ Međutim, neophodno je ukazati i na činjenicu koja do sada nije nagoveštena u ovom radu. Mnogi korporativnu bezbednost podrazumevaju samo fizičku i tehničku zaštitu koju vrši privatna zaštite ili korporacijska zaštita. Ovaj vid delatnosti samo je jedan od oblika ostvarivanja bezbednosti u kompaniji ili korporaciji. Dok, ostvarenje bezbednosti kompanije ili korporacije ostvaruju i drugi subjekti zaštite i bezbednosti kao što su: Ekonomska bezbednost, Politička bezbednost, Kirbenetička zaštita, Taštita tajnih podataka, Finansijska zaštita, Ekološka zaštita, Protivteroristička zaštita i drugi vidovi zaštite. Prema tome Korporativnu ili Korporacijsku zaštitu vrše svi vidovi zaštite koji su obrađeni ili navedeni u ovom radu i koji pripadaju Korporaciji i ne mogu biti angažovana delatnost. Dok u ovom smislu, fizičku zaštitu Korporacije vrše službe i delatnosti kao što su; Fizičko obezbeđenje, Tehničko obezbeđenje, Protivpožarno obezbeđenje, Bezbednost zdravlja na radu i drugo. Prema tome, ovaj vid ostvarivanja zaštite i stvaranja stanja bezbednosti pripada Korporacijskim službama bezbednosti i zaštite, a ne Korporativnim, kako to navode neki autori.

1.3. Korporativni sistem

Da bi smo objasnili, prezentirali i ukazali na značenje i postojanje Korporativnog sistema, moramo se pozvati na njegovu definiciju. “*Korporativizam*, (v. Korporativan, - izam) primenjivanje načela korporativnog udruživanja na neku administrativnu jedinicu; Korporativni sistem (v).¹⁷ Stim u vezi, pod korporativizmom podrazumevamo primenu načela korporativnog udruživanja, ljudi i kapitala Korporacije sa jedne strane i ljudi i kapitala i sredstava bezbednosti sa druge strane. Na ovaj način udruživanja formira se *jedan sistem*, preko koga korporacija poverava ljude, kapital i sredstva korporacijskoj bezbednosti na zaštitu, kako bih obezbedila bezbednost koju pruža korporacijska bezbednost. Prema tome, stvara se udruženi sistem između navedenih institucija slične, a i različite struke. Korporativna ili korporacijska bezbednost kao uslužna delatnost, nudi usluge, sredstva i opremu korporaciji sa kojom ugovara saradnju u vezi zaštite korporacije od svih vidova pretnji i opasnosti. Da bi se korporacija u potpunosti zaštitila, a time i obezbedila sopstvenu bezbednost, neophodno je udruživanja svih vidova zaštite. Da bi se stvorio Sistem bezbednosti između davaoca usluga i pružanja usluga, neophodno je dogovaranje i udruživanje. Korporativni sistem je konpletan i upotpunjenj, udruživanjem pružanja usluga i davaoca usluga sa svim oblicima zaštite. Sistem zaštite i bezbednost je konpletan u slučaju izvršenog dogovora između Korporacije kao davaoca usluga i Bezbednosne korporacija u pružanju i ostvarenju usluga. Konpletno ostvarene usluge će podrazumevati celovitost zaštite; informatička ili kirbenetička zaštita, finansijska zaštita, zaštita tajnih podataka, ekološka zaštita, bezbednost zdravlja na radu, protivteroristička zaštita i drugi oblici zaštite. Udruživanjem navedenih vidova zaštite i njihova kvalitetno ostvarena delatnost, ostvarena je potpuna bezbednost Korporacije.

1.4. Korporativno upravljanje

“Dobro korporativno upravljanje podrazumeva ne samo način na koji se upravlja kompanijom nego i donose u njoj i odnose sa spoljnim učiniocima na mikro i makro planu, kao i pravnu i institucionalnu regulativu. U tom smislu, korporativno upravljanje je sistem kojim se vode i kontrolišu kompanije. Taj sistem čini skup odnosa između uprave korporacije, njenog odbora, akcionara i drugih imalaca interesa. Korporativno

¹⁵ ISTO, str 638

¹⁶ Pejanović Ljubo, Perspektiva korporacijske bezbednosti kao konvencionalnog subjekta bezbednosti u sprečavanju destruktivnih akata u korporacijama, Fakultet za bezbednost i zaštitu, Banja Luka, 2014 str.103-115, Zbornik radova.

¹⁷ Ivan Klain, Milan Šipka, Veliki rečnik stranih reči i izraza, Promettej, Novi Sad, 2007. str. 663

upravljanje obezbeđuje strukturu putem koje se ostvaruju ciljevi kompanije i utvrđuju sredstva za postizanje tih ciljeva i nadgledanje rezultata.¹⁸ Generalno posmatrano, Sistem korporativnog upravljanja i sistema zaštite, predstavljaju sistemsko ostvarenje profita i njegova adekvatna zaštite, što i jeste cilj svake Korporacije i pridruženih članova sa istom.

Korporacije kao sistemi mogu biti ugroženi, kako ljudskim faktorom tako, tehničko-tehnoškim akcidentima i prirodnim nepogodama. U nastanku bilo koje pretnje i rizika u Korporaciji, mogu nastati vanredne situacije kojima treba upravljati. "Upravljanje vanrednim situacijama, u najkraćem, moglo bi se definisati kao rad ljudi na rješavanju problema koji donose vanredne situacije. Samim tim upravljanje vanrednim situacijama kao nastavno naučna disciplina moglo bi se definisati kao izučavanje pravila i zakonitosti na osnovu kojih se taj rad odvija."¹⁹ Dakle, upravljanje u vanrednim situacijama u Korporaciji od strane korporativne bezbednosti, jedan je od rizični i kompleksnih poslova koji sa sobom nameću različite opasnosti za pojedinca i grupe. Pre svega, ako je došlo do nastanka vanredne situacije to znači da je poremećeno redovno stanje i da su pretna i rizici prisutni i da predstavljaju moguće posledice manjih ili većih razmera. Te u tom slučaju upravljanje je uslovljeno visokostručnim poslovima, kao i obrazovanim kadorovima koji se na raspolaganju u Korporativnim službama bezbednosti. Da bih se mogla zavesti vanredna situacija u Korporaciji, pre svega moraju se izraditi i utvrditi normativna akta Korporacije, kojima će se regulisati nastanak vanredne situacije i način upravljanja istom.

Subjekti, koji su nosioci redovnog stanja i jedini nosioci i organizatori zavođenja vanredne situacije i ponašanje u novonastalom stanju i situacijama. „Pored državnih urgana uprave, poslovi državne uprave mogu obavljati još dve kategorije nadležnih subjekata: organi lokalne uprave kojima su povereni poslovi državne uprave i preduzeća, ustanova i drugih organizacija kojima su zakonom povereni poslovi državne uprave kao javna ovlašćenja."²⁰ Međutim, nastanak vanredne situacije može biti zaveden usled različitih pretnji i životnoj sredini kad su pretnje i opasnosti izuzetno rizične i prouzrokuju velike posledice. Dakle, učesnici u zavođenju vanredne situacije su državni, gradski i organi uprave izvan prostora Korporacije. U ovakvim slučajevima Korporativna bezbednost je nosilac u zavođenju kako Vredne situacije, tako i upravljanja istom u toku ugroženosti životne sredine i Korporaciji.

1.5. Etika u korporativnoj bezbednosti

U svakom društvu i njegovim delatnostima, etika je sastavni deo života društava, a time i međunarodne zajednice. Dakle, ovim društvenim fenomenom, ukazujemo na obavezu, potrebu, zahtevnost, profesiji i život u celini, da je etika osnov kvalitetnog života i struke, u ovom slučaju Korporativne bezbednosti. Korporativna bezbednost kao delatnosti i način ponašanja pojedinaca, grupa i Korporacije u celini, u stvari je i nosilac etičkog ponašanja. Svaki pojedinac i grupe dužni su poštovati etičke kodekse, kako u drugim tako i bezbednosnim delatnostima. „Kad se govori o etici i etičkom ponašanju, na šta se prvo pomisli? Za neke je to uraditi pravu stvar. Ali šta je ono pravo što treba uraditi? Ukoliko se pronađe izgubljeni novčanik na ulici sa puno novca u njemu, da li ga treba vratiti vlasniku ili odneti u policiju? Da li postupak zavisi od količine novca u novčaniku? Da li zavisi od toga da li osoba koja ga je pronašla ima posao, da li bi mogao taj novac da iskoristi za hranu?“²¹ Značajno je nagovestiti da je etika u neraskidivoj i bliskoj vezi sa kulturom i ona je zavisna od kulture i svesti pojedinca i grupe. Međutim, u našem društvenom sistemu, etiku je teško ispoštovati u nekim slučajevima saradnje. Ovaj problem je izražen fenomenom u praksi sa zapada, gde je pravilima trgovine praksa davanja i uzimanja novca za dogovoren posao. Na zapadu je to legalno u trgovinskim odnosima, dok je u našem sistemu to nedozvoljeno i tretira se kriminalitetom ili korupcijom. Dakle, u ovom slučaju se radi ili govori pre svega o kulturi u zapadnom svetu u odnosu na moral i kulturu ponašanja u našem sistemu. Etika i kultura, pre svega je osobina nasleđe pojedinca, grupe i društva, zatim se proširuje, usavršava i praktikuje školskim sistemom i sistemskim rešenjima u praksi poslovanja koji su u vezi sa bezbednosti. Filozofija kao nauka izučava pitanje morala i etike vekovima i ovaj fenomen nije iz novog doba. Da bi smo uspešno sproveli bezbednosnu zaštitu, neophodno je razumeti etiku putem koje stvaramo uslove i obavezu zaštite onoga što nam je povereno i za koje dobijamo naknadu. Da bi smo mogli zaključiti navedeni pojam neophodno je i uslovno biti moralan i poštovati etičke kodekse i pravila ponašanja. Prema tome, problem se dešava u određenim ponašanjima zbog dovoljnog nedostatka etičkog ponašanja kod nekih pojedinaca i grupa u Korporacijama. Ukoliko Korporacija želi da razvije etiku i etičke odnose i standarde u poslovanju i kad zaposleni u Korporacije ne žele da čine nedozvoljena dela, a pripadnici bezbednosnih službi blagovremeno otkrivaju i sprečavaju nepravilna i nedozvoljena dela, tad će korporacija ispoštovati etiku i etičke odnose u svom sistemu.

¹⁸ Dragan Trivan, Korporativna bezbednost, Dosije studija, Beograd, 2012. str.17-18

¹⁹ Žarko Čulibrk, Upravljanje vanrednim situacijama, Fakultet bezbednosti i zaštitu, Banja Luka, 2015. Str. 16-17.

²⁰ Zoran V. Čvorović, Upravljanje rizicima u životnoj sredini. Zadužbina Andrejević, Beograd, 2005. str.35-36

²¹ Miroslav Milutinović, Korporativna bezbednost, KiB-Visoka škola strukovnih studija za kriminalistiku i bezbednost, Niš, 2011. Str.57-58

1.6. Modeli i iskustva bezbednosti u korporacijama i kompanijama

- Rezultati istraživanja -

1.6.1. Komercijalna banka u Beogradu

Da bi smo razumeli, raspravljali i objašnjavali problem organizovanja, funkcionisanja i delatnosti Banaka u Republici Srbiji i njihov odnos sa Korporacija, a i korporacijskom zaštitom i bezbednosti. Između istraženih korporacija ili institucija u Republici Srbiji je i Komercijalna banka u Beogradu. U korporaciji državnog vlasništva *Komercijalnoj banci*, čiji je udružen kapital sa 75% domaćeg i 25% inostranog kapitala. To znači da je kapital, struka i rad udružen za funkcionisanje bankarskih usluga. Naše interesovanje bilo je usmereno na postojanje i organizaciju bezbednosti u navedenoj instituciji. Međutim, bezbednost je ustrojena po modelu dvojne udruženosti bezbednosti u jednom sistemu. *Odeljenje bezbednosti banke*, organizovano je po službama u organizaciji banke i ugovorenim poslovima sa drugim profesionalnim institucijama privatnog obezbeđenja. Dakle, *Bančine interne službe za bezbednost* su: informaciona, finansijska, poslovana, zaštita podataka i deo bezbednosti zdravlja na radu. Ovaj vid organizovanja podrazumeva korporacijsku bezbednost. Dok drugi deo bezbednosti je ugovorena uslužna delatnost sa drugim institucijama iz okvira privatnog sektora za zaštitu i ostvarenje bezbednosti, tj preko *službi obezbeđenja*: Fizičko-tehničko obezbeđenje, obezbeđenje objekata, obezbeđenje transporta novca, zaštita od požara i deo bezbednost zdravlja na radu. Ovim načinom se ostvaruje fizičko-konvencionalna bezbednost. Dakle, fizičko konvencionalna bezbednost je delatnost obezbeđenja ljudi i imovine sa vatrenim oružjem i drugim sredstvima zaštite. Ovaj oblik zaštite podrazumeva konvencionalno-tehnička zaštita bančenih vrednosti.

Pored navedenih uslužnih delatnosti, vrši se i drugi oblik pružanja usluga u sledećem: obuka zaposlenih, kontrola i održavanje zaštitne opreme, ugovori, planovi i procene rizika. Kad su u pitanju *zakoni* i zakonska pravila o ostvarivanju bezbednosti, primenjuju se svi zakoni Republike Srbije koji se odnose na navedene bezbednosne delatnosti, dok se za bančine poslove bezbednost (zaštita tajnih podataka, informatička bezbednost, ekološka bezbednost i ekonomska bezbednost) što podrazumeva korporacijsku bezbednost, primenjuju bančini standardi, pravila i zakonska dokumenta o funkcionisanju Banke. Dakle, u ovoj Korporaciji je organizovana Korporacijsko-dogovorena i konvencionalna bezbednost, po modelu sopstvenog organizovanja i dogovora sa drugim institucijama privatne bezbednosti, čime je organizacija stekla uslov Korporativno-korporacijska i dogovorena bezbednost. Ovaj oblik organizovanja je po modelu i okvirima Korporativna bezbednost kompanije. Naše istraživanje u navedenoj kompaniji vršeno je razgovorom sa stručnim i rukovodećim licima iz sastava bezbednosti. Na postavljeno pitanje dali se vaša bezbednost naziva korporativnom ili korporacijskom? na ovo pitanje dobijen je odgovor, da je korporativna sama Korporacija tj banka, a bezbednost je njena unutrašnja delatnost pod nazivom *korporacijska bezbednost*. Prema tome u ovoj Korporaciji je organizovana, kombinovana „Korporacijska bezbednost“²².

1.6.2. ZBERBANKA u Beogradu

Kad je u pitanju *SBERBANK* u Beogradu, služba bezbednosti organizovana je od dva subjekta tj od bančine i angažovane bezbednosti druge institucije. Kad je u pitanju bančina bezbednost organizovana je od stručnih službi koje vrše bezbednost preko odeljenja za rizike, odeljenja za informacionu bezbednost. Angažovane agencije iz sastava privatne bezbednosti vrše zaštitu i ostvarenje bezbednosti preko zaštite objekata i lica, zaštite od požara, tehničke zaštite i bezbednosti zdravlja na radu. Što se tiče pitanja primena zakonske normative, uglavnom se primenjuju zakoni Republike Srbije iz oblasti navedenih službi. Kad su u pitanju primene inostranih zakona, a koji su vezani za bezbednost primenjuju se preporuke zemlje porekla Korporaciji. Dakle u navedenoj korporaciji je organizovana korporacijsko-dogovorena i konvencionalna bezbednost, koja podrazumeva delove korporacijske i delove druge institucije i tome se vrši korporacijsko-integrirana bezbednost.

1.6.3. Inteza banka

Banka INTEZA, kao finansijska Korporacija sa upravom u Beogradu, rasprostanjena je na celom prostoru Republike Srbije. Ova institucija posebno je organizovala Sektor bezbednosti, koji je definisan sa posebnim službama bezbednosti. Preko stručnih službi pokrivaju celokupnu bezbednost Korporacije. Interna korporacijska bezbednost definisana je i organizovana preko službe za informacionu bezbednost, službe za upravljanje kontuitetom poslovanja, službe za prevenciju i zloupotrebe i službe za bezbednost zdravlja na radu. Ovim se podrazumeva da je ovaj oblik zaštite korporacijskog značaja i organizovanja. Kad je u pitanju angažovana i

²² Dobijeni podaci od Rukovodioca bezbednosti Komercijalne banke u Beogradu.

dogovorena bezbednost sa drugim agencijama ostvaruje se preko tima za fizičku zaštitu, tima za tehničku zaštitu, tima za zaštitu i zaštitu od požara. Sagledavajući organizacionu strukturu ovog oblika bezbednosti ove Korporacije, rešena je zaštita preko konvencionalno dogovorene bezbednosnosti. Obirom na ovaj oblik organizovanja, takođe se radi o korporacijsko dogovorenoj i integrisanoj bezbednosti i konvencionalnoj zaštiti, sadržanoj od korporacijske i privatne bezbednosti druge institucije. Takođe i u ovoj Korporaciji se primenjuju zakoni koji se odnose na bezbednost Republike Srbije, a primena zakonskih dokumenata zemlje porekla korporacije, vrši se preko procedura, preporuka i odluka vlasnika banke.

1.6.4. OTP Banka Srbije a.d. u Novom Sadu

OTP banka Srbije a.d. sa upravom u Novom Sadu, je jedna od retkih banaka koja je bezbednost organizovala i postavila na nivo Direkcije za bezbednost. Direkcija je organizovana u dva Odeljenja tj Odeljenje opšte bezbednosti i Odeljenje IT bezbednosti. Odeljenje za opštu bezbednost bavi se zaštitom i ostvarivanjem bezbednosti preko: bezbednosne tehnike, bezbednost banke, bezbednost od rizika, bezbednost bančinih kartica, bezbednost objekata i bezbednost zaposlenih. Odeljenje za IT bezbednost organizovano je preko specijalizovanih poslova: informaciono tehnička (IT) bezbednost; ostvaruje se preko strategijskog planiranja, strategija šifrovanih zaštitnih poslova, razvoj softverske zaštite, bezbednosne obuke, kontrolne funkcije i slično. Dakle, u ovoj banci je organizovana korporacijska bezbednost.

Što se tiče primene zakonske regulative, primenjuju se svi zakonski propisi iz oblasti bezbednosti Republike Srbije. Što se tiče zakonski dokumenta banke, primenjuju se svi interni propisi kao što su: Bezbednosna politika banke, Strategija bezbednosti, Pravilnik bezbednosti OTP banke, Opštra uputstva banke, Uputstva za bezbednost od rizika, Pravilnik o zaštiti podataka, Pravilnik za zaštitu od kompjuterskih virusa, Pravilnik za IT sistem i slično. Sagledavanje sistema bezbednosti ove Korporacije, organizovana je prosto po sistemu Interne korporacijske bezbednosti, bez posebno-angažovanih drugih institucija.

1.6.5. METRO Trgovinska korporacija

Istraživajući i trgovinsku instituciju METRO u Begoradu, pri čemu smo ustanovili i njihova iskustva u ostvarivanja bezbednosti trgovinskog lanca ove kompanije. Dakle, ostvarivanje korporacijske bezbednosti zaštita tehnologija i podataka, informaciona bezbednost, ekonomska bezbednost i slično, vrši se internom zaštitom kompanije. Ovaj oblik zaštite podrazumeva korporacijskom zaštitom. Dok se fizička, tehnička i protivpožarna zaštita vrši preko dogovorene privatne bezbednosti specijalizovane za ove namene. Te i u ovom slučaju radi se o korporacijsko-integrisanoj bezbednosti iz sopstvenih kadrova i angažovane delatnosti za obezbeđenje ljudi, imovine i objekata.

1.6.5. GORENJE Proizvodna korporacija

Istraživanje korporacije proizvodnog karaktera Gorenje u Beogradu i Novom Sad, takođe je zaštita i ostvarivanje bezbednosti kombinovanog karaktera. Dakle, bezbednost tajnih podataka, informaciona bezbednost, ekonomska bezbednost, ekološka bezbednost i proizvodna bezbednost je organizovana Korporacijskom bezbednosti. Dok, dogovorena konvencionalna bezbednost se ostvaruje preko poslova; fizičko obezbeđenje, tehničko obezbeđenje, zaštita od požara i bezbednost zdravlja na radu, ostvaruje se zaštita preko angažovane kompanija za navedene poslove.

1.7. Istraživanje zaposlenih u korporacijama o bezbednosti njihove institucije

Istražuje se stanje i ostvarivanje zaštite i bezbednosti Korporacija i Kompanija u Vašem gradu, molimo da nam iskreno odgovorite na svako postavljeno pitanje, da bi smo utvrdili kvalitet bezbednosti u vašoj korporaciji. Zaposleni iz Korporacija su iz Beograda i Novog Sada.

P I T A N J A

Anketom je obuhvaćeno slučajno odabranim uzorkom među zaposlenim 208 ispitanika.

1. Po Vašem mišljenju, da li je Vaša Korporacija-kompanija bezbedna od destruktivnih aktivnosti (terorizam, kriminalitet, organizovani kriminalitet, korupcija).
 - a) Jeste b) nije c) nije mi poznato d) zašto.
2. Po Vašem mišljenju, da li je Vaša Korporacija kvalitetno obezbeđena službom bezbednosti.
 - a) jeste b) nije c) neznam d) zašto.

3. Po Vašem mišljenju da li u vašoj korporaciji postoje dvojna dužba bezbednosti.
 - a) Postoji b) ne postoji c) nije mi poznato.
4. Po Vašem mišljenju, da li razlikujete poslove jedne u odnosu na drugu službu.
 - a) razlikujem b) ne razlikujem c) nije mi poznato.
5. Po Vašem mišljenju da li su smanjene pretnje uvođenjem savremene zaštite u Korporaciji.
 - a) Jesu b) nisu c) nije mi poznato d) zašto.

1.7.1. Rezultati dobijeni istraživanjem anketom

Na osnovu prikupljenih odgovora ispitanika koji su zaposleni u korporacijama i njihovim odgovorima na sva postavljena pitanja, rezultati su sledeć:

1. Na prvo postavljeno pitanje, dobijen je odgovor: a) 138 b) 49 c) 9 d) 4
 2. Na postavljeno pitanje, dobijen je odgovor: a) 189 b) 8 c) 3 d) 0
 3. Na postavljeno pitanje, dobijen je odgovor: a) 179 b) 19 c) 2 d) 0
 4. Na postavljeno pitanje, dobijen je odgovor: a) 98 b) 39 c) 55 d) 8
 5. Na postavljeno pitanje, dobijen je odgovor: a) 169 b) 19 c) 3 d) 9
- 6. UKUPNO dobijenih odgovora: a) 773 b) 134 c) 72 d) 21**
7. Na postavljeno pitanje, nisu dobijeni odgovori od 8 ispitanika vraćeni su prazni.

Tabela br.1 Rezultati dobijenih odgovora

Pitanje br. 1	a) 138	b) 49	c) 9	d) 4
Pitanje br. 2	a) 189	b) 8	c) 3	d) 0
Pitanje br. 3	a) 179	b) 19	c) 2	d) 0
Pitanje br. 4	a) 98	b) 39	c) 55	d) 8
Pitanje br. 5	a) 169	b) 19	c) 3	d) 9
UKUPNO:	a) 773	b) 134	c) 72	d) 21
NAPOMENA: slučajno izabrani ispitanici od 208, odgovore je popunilo njih 200, dok je osam anketa vraćeno prazne.				

2.ZAKLJUČAK

Zbog nedovoljno uređenih odnosa država i korporacija sa stranim kapitalom u Republici Srbije, kontrola i usaglašavanje oko korporacijske bezbednosti je nedovoljna, a time je i otežano pisanje o istoj. Vlasništvo stranog kapitala je u potpunosti zatvoreno i time ne nedostupno istraživačima da istražuju i da pišu o bezbednosti u navedenim korporacijama. Drugo, Inostrane korporacije neke od njih dozvoljavaju ograničene kontakte sa službom obezbeđenja i zaštite od požara kao konvencionalnim subjektom koji je angažovan od preduzeća, agencija i drugih pravnih lica u Srbije i to podrazumevaju da je bezbednost korporacije. Dakle, služba kao što su: informatička zaštita, finansijska zaštita, zaštita tajnih podataka, ekološka zaštita, i protivteroristička zaštita su nevidljive i nedostupne, kako za istraživače, tako i za zaposlene koji su van tih poslova. A one koje su dostupne, one su ugovorene i dogovorene delatnosti zaštite kao Konvencionalne delatnosti sa ljudstvom i sredstvima, a te delatnosti su na celokupnom tržištu Republike Srbije. Prema tome, Korporacije u Republici Srbiji u većini su organizovane sa dvojnomo vrstom zaštite, a time i obezbeđenja bezbednosti Korporacije. Dvojnomo službi, ogleda se o korporacijskoj bezbednosti sa jedne strane i ugovorenoj konvencionalnoj bezbednosti sa druge strane. T u ovom smislu, korporacija se zaštitila dvojnomo službama radi veće garancije ostvarenja bezbednosti Korporacije.

Literatura

1. Bratoljub Klajić, Riječnik stranih reči, izraza i kratica, Državno izdavačko preduzeće Hrvatske, Zagreb, 1951
2. Dragan Trivan, Korporativna bezbednost, Dosije studio, Beograd, 2012
3. Enciklopedija Britanika, br.4 Politika, Beograd, 20045.
4. Filip Kotler i Nesli Li, Korporativna društvena odgovornost, Čigoja, Beograd, 2007.
5. Ivan Klain, Milan Šipka, Veliki rečnik stranih reči i izraza, Promettej, Novi Sad, 2007.

6. Ljubo Pejanović, Perspektiva korporacijske bezbednosti kao konvencionalnog subjekta bezbednosti u sprečavanju destruktivnih akata u korporacijama, Fakultet za bezbednost i zaštitu, Banja Luka, 2014
7. Ljubo Mićunović, Savremeni rečnik stranih reči, Književna zajednica, Novi Sad. 1988.
8. Ljubo Pejanović, Korporativno-korporacijska bezbednost u privatnom sektoru bezbednosti Republike Srbije, Filozofski fakultet, Skoplje, 2016.
9. Miroslav Milutinović, Korporativna bezbednost, Visoka škola strukovnih studija za kriminalistiku i bezbednost, Niš 2011.
10. Miodrag Komarčević, Ljubo Pejanović, Cvijetin Živanović, Korporativna bezbednost, Visoka strukovna škola za preduzetništvo, Beograd, 2012
11. Slobodan Marković, Korporativna i korporacijska bezbednost, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, Novi Sad, 2013.
12. Zoran V. Čvorović, Upravljanje rizicima u životnoj sredini. Zadužbina Andrejević, Beograd, 2005
13. Žarko Čulibrk, Upravljanje vanrednim situacijama, Fakultet bezbednosti i zaštitu, Banja Luka, 2015.

Подано до редакції – 30.04.2018

Рецензовано – 04.03.2019

Прийнято до друку – 10.03.2019

UDC 007 : 304 : 001 + 004.9

ТЕЛЕІНМУТАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА (особливості самоізоляції аудиторії від суспільства та його трансформація)

Холод Олександр Михайлович

(м. Івано-Франківськ, Україна)

Метою свого дослідження ми обрали доведення того, що ізоляція телеглядача від суспільства та його трансформація набувають форму інмутації (або внесення негативних змін у «поведінку» суспільства).

Для перевірки висунутої гіпотези ми звернулися до таких методів: гіпотези й дедукції, абстрагування, узагальнення, формалізації.

За результатами дослідження нами було встановлено, що непристойна поведінка «героїв» токшоу декларує зразки й моделі поведінки для телеглядачів, що є інмутацією суспільства. Через інмутаційні моделі (сценарії) поведінки телебачення трансформує суспільство, ізолюючи його від себе. Отже, сучасний телеглядач живе в суспільстві й тому разом із ним змушений трансформуватися, на жаль, шляхом як суспільної, так і самоізоляції не в межах позитивних (мутаційних) моделей поведінки, а в площині інмутації. Установлено, що ізоляція телеглядача від суспільства відбувається перманентно й веде до інмутації соціуму.

Ключові слова: сучасні засоби масової інформації, перетворення суспільства, інмутація.

1. Вступ.

Підтримуючи теоретичні позиції Ж. Бодрійяра щодо відсутності в сучасних мас-медіа справжньої комунікації із суспільством, наполягаємо на думці про те, що така розмежованість суспільства й медіа (зокрема телебачення) призводить до його пагубної (інмутаційної) трансформації та ізоляції від суспільства. До речі, ізолюваність телеглядачів-сусідів у великому багатопверховому будинку є чудовою ілюстрацією майже абсолютної влади телебачення. Ж. Бодрійяр вважав, що «взаємність здійснюється через руйнування медіума як такого», і цитував Джеррі Рубіна (американського громадського діяча й підприємця, діяча антивоєнного руху 60-70-х років ХХ ст., разом з Еббі Хоффманом лідером руху Йіппі [7]) у зв'язку із цим: «Врешті-решт, ми зустрічаємося з нашими сусідами, коли разом із ними споглядаємо, як горить наш будинок» (цит. за: [2]).

Гіпотеза. Вважаємо, що трансформаційні процеси не завжди пов'язані з мутацією суспільства, оскільки частіше ми спостерігаємо інмутацію у формі ізоляції телеглядача від соціуму, що деградує під впливом телебачення. *Метою* свого дослідження ми обрали доведення того, що ізоляція телеглядача від суспільства набуває форму інмутації (або внесення негативних змін у «поведінку» суспільства).

2. Методи дослідження.

Для перевірки висунутої гіпотези ми звернулися до таких методів:

- *гіпотеза й дедукція*, які допомогли сформулювати гіпотезу та довести її за допомогою дедукції;
- *абстрагування* («смілова операція, філософський і логічний метод «відволікання», який дає змогу переходити від конкретних предметів до загальних понять і законів розвитку» [10]).
- *узагальнення* («логічна операція, за результатами якої відбувається перехід від поняття вузького обсягу (видового) до поняття широкого обсягу (родового) шляхом збіднення його змісту, тобто вилучення специфічних для вихідного поняття видових ознак» [8]);

• *формалізація* («метод відображення певної області у вигляді формальної системи, коли форма виділяється в якості особливого предмета дослідження незалежно від змісту» [9]).

3. Результати й обговорення.

Подібний напрямок думки Юрген Габермас висловив у своїй промові-подяці під час вручення йому премії імені Бруно Крайські 9 березня 2006 року. Говорячи про вплив інтернету й телебачення, Ю. Габермас зазначав, що «сценічний простір преси, журналів і літератури лише збільшився завдяки телебаченню, яке функціонує, в основному, у межах публічних сфер, передбачених національною державою» [4]. Мислитель розглядає телебачення як сцену, як демонстративний засіб масової комунікації. Такий засіб, на нашу думку, досить ілюстративний за рахунок зображального арсеналу. І саме зображальний арсенал телебачення дозволяє політикам (не завжди популярним чи інтелектуальним) постійно з'являтися на екрані, привчаючи тим самим суспільство до свого зображення. Ю. Габермас пише: «Сидячи перед камерою, дійові особи не залежно від того, який їхній внесок у загальний зміст передачі, демонструють себе. Тому глядач, випадково зустрівши їх на вулиці, згадує, що це обличчя він уже дець бачив». Дослідник продовжує: «Телебачення, до прикладу, численні й популярні ток-шоу, заохочує промовців, щоб грати самих себе, навіть тоді, коли основним змістом передачі за задумом є дискусія. А оскільки на екрані люди стають акторами, то й публіка, яка вместилися перед екранами й слідує за су-перечкою на теми, які викликають всезагальне зацікавлення та формують особисту думку про них, неминуче стають *глядачами*» [4]. Погоджуючись із Ю. Габермасом, додамо, що дурні слова, непристойні думки й іноді вульгарна поведінка, яку транслюють наживо в телеєфірі під час ток-шоу, поступово привчають телеглядачів до того, що саме такі моделі поведінки є нормальними, адже перед ними (телеглядачами) – шоу. На шоу саме так і потрібно себе поводити перед камерою. Сценарій і жанр вимагають такої поведінки. Нагадаємо про власний досвід участі в прямому ефірі в ток-шоу на українському «5 каналі» 2012 року. Перед ефіром, за 20 хвилин, менеджер, який запросив нас до участі в ток-шоу, дав такі інструкції: «Спочатку ви знаходитесь за камерою, в окремій «потаємній» кімнаті. Спостерігаєте й слухаєте те, про що говорять між собою ведучий і провладні та опозиційні політики. Потім ви виходите із «потаємної» кімнати. Входите в кадр. Сідаєте в червоне крісло й починаєте їх (політиків) «мочити». Нам стало зрозумілим те, із якою метою нас запросили взяти участь у прямому ефірі в політичному ток-шоу. Прості, не дуже розумні промови-сварки, заклики до справедливості, обурення простих громадян – ось ті ключові моделі поведінки, яких вимагають виробники політичних ток-шоу від запрошених до студії гостей. Жодних інтелектуальних міркувань не потребується. Треба лише «мочити» політиків на посміх телеглядачів. Зрозуміло, що саме така поведінка є інмутаційною, ненормативною в суспільстві, яке знаходиться в стадії трансформації свідомості.

Повернемося до тексту промови Ю. Габермаса, який підтверджує: «Це, звісно, потішає патологічне марнославство інтелектуалів; деякі з них завдяки такій можливості авторепрезентації через телебачення розпустилися й втратили свою репутацію. Адже добра репутація інтелектуала, коли він її має, полягає не в тому, щоб бути *помітним* і популярним, а в тому, щоб мати *добре ім'я*. Таку репутацію, чи це письменник, чи фізик, потрібно спершу здобути працею у своїй галузі, перш ніж почати використовувати свої знання і своє ім'я». І далі: «Якщо він втручається зі своїми аргументами в якусь дискусію, то повинен адресувати звернення до публіки, яка складається не з глядачів, а з потенційних учасників діалогу, які відповідально говорять і слухають одне одного. Ідеальний зразок таких дискусій передбачає обмін доказами, а не штучне привернення до своєї особи глядацької уваги» [4]. Нагадаємо, що після того, як ми 2012 року взяли участь у прямому ефірі українського «5 каналу» у політичному ток-шоу і не «мочили» присутніх політиків від влади і від опозиції, нас більше не запрошували до студії. Ми навели декілька доказів того, чому жодна з присутніх на зйомках політичних сил не здатна вивести країну з кризи. Але нас перебив ведучий та оголосив рекламну паузу. Інтелектуальні розмисли не потрібні в такому «гарячому» ток-шоу. Знову варто цитувати Ю. Габермаса: «Можливо, саме тому перед камерами в студії, де чарівна ведуча збирає на розмову політиків, експертів і журналістів, немає вакантного місця, яке мав би зайняти інтелектуал. Не можна сказати, що його там бракує, адже інші вже давно виконують його роль, та навіть ліпше, ніж він» [4]. Варто зазначити, що під час зйомки на «5 каналі», роль «детонатора» у студії виконував політик-опозиціонер, одягнений у вишиванку (сорочку, що вишита візерунками в національному українському стилі) і з довгим рідким волоссям, зібраним у кумедний тоненький «хвіст», перетягнутий жіночою оксамитовою резинкою. Замість аргументів, він емоційно викидав із свого мозку звинувачення та оціночні судження, що й було потрібно ведучому телеканалу. Ю. Габермас свідчить: «Позаяк учасники ток-шоу одночасно дискутують і репрезентують самих себе, стирається різниця між соціальними ролями, які інтелектуал колись повинен був відділяти одну від одної. Тепер цей поділ виглядає застарілим» [4].

Вважаємо, що Ю. Габермас досить точно та зрозуміло дав характеристику сучасним політичним ток-шоу, які поки що знаходяться в авангарді інмутаційних процесів, що призводять до трансформації свідомості суспільства. Слід звернути увагу й на те, що сучасний інтелектуал приречений разом із суспі-

льством, у якому він живе й творить, трансформуватися. Його, інтелектуала, позиція нівелюється. «Колісь, занотовує Ю. Габермас, – інтелектуал мав зобов'язання розрізнити «вплив» і «владу» і не застосовувати той вплив, якого він досяг за допомогою слів, як засіб здобуття влади. Утім сьогодні, сидячи на ток-шоу, – чим він мав би відрізнитися від політиків, які вже давно використовують телебачення як арену для інтелектуального змагання, яке полягає в тому, щоб першим здобути собі актуальні теми й поняття?» [4]. Риторичне питання Ю. Габермаса знаходить відповідь не тільки під його пильним аналітичним пером соціолога, але «висить» у повітрі й не лякає сучасне суспільство. Суть відповіді на питання Ю. Габермаса в тому, що нині інтелектуальні оцінки не потрібні. Суспільство не потребує «розумників-ботаніків», які довго й за допомогою незрозумілих слів прагнуть розтлумачити «щось». У період поступових перманентних змін свідомості суспільства вимагає легкого й ненав'язливого відпочинку перед «дебільником», як називають телевізор ті самі «ботаніки». Суспільству потрібні шоу! На кшталт тих, які щомісяця обіймають заряджаються в сітку мовлення в літній період відпусток працівників телеканалів. В основі таких веселих і легких гумористичних телевізійних шоу покладені жарти про «профанний низ» (термін М. Бахтіна). Трансформацією свідомості суспільства слід вважати, на нашу думку, те, що воно (суспільство) перестало сприймати такі профанні жарти як порушення норми, як вульгарність і простолюдність. Тепер підмурівком телефіру є жарти «Про это» (так колись називалася російська телевізійна програма 90-х років ХХ століття, у якій ведуча-мулатка енергійно розповідала про сексуальні забавки багатих і політиків). Інтелектуал зник з екранів телевізорів. Він ізолювався від перманентного телевізійного шоу. Телевізійне ток-шоу ізолювало інтелектуала від телевізійного простору.

Є небезпека в тому, що зникнення інтелектуала з екрана телевізора стане не тільки ознакою інмутаційної трансформації свідомості суспільства чи ізоляції від суспільства. Підозрюємо, що інтелектуали пристосувалися до інмутаційних ознак суспільства й трансформувалися в таку собі сіру масу, у лоні якої ніхто не помічає розумника. З іншого боку, варто не забувати про те, що за умови дозволу інтелектуалові говорити про все, про що він бажає говорити, межа поміркованості, межа об'єктивності зникне. Карл Поппер в інтерв'ю 13 квітня 1993 року журналістам італійського телебачення висловив думку про те, що необмежена свобода слова – це міф. Підтримуючи К. Поппера, вважаємо, що необмежена свобода слова для мас-медіа (якщо вона була б допущена будь-коли) є інмутацією поведінки суспільства, якщо йдеться про швидкі зміни у свідомості суспільства. Така свобода слова ізолюватиме промовця від суспільства. Якщо вільне слово транслюється на телебаченні, інтелектуал зі своїми необмеженими й неконтрольованими ніким міркуваннями опиниться в ізоляції. Телебачення тільки прискорить ізоляцію від суспільства.

Проаналізуємо декларовану нами думку. Наприклад, сучасне суспільство знаходиться на піку соціальних і ментальних змін: раніше в країні панував комуністичний режим, авторитарія однієї політичної сили (комуністичної партії). Суспільство за багато років такого панування «єдино правильною» лінією партії звикло до думки про те, що згадана лінія є нормою існування. Остання норма є інмутацією суспільства, яка призвела до трансформації свідомості кожного в суспільстві. Інмутацією називаємо зміну моделей поведінки на гірше. Але весь фокус якраз полягає в тому, що така інмутація стала нормою для комуністичного суспільства. Офіційною нормою. Незгодні в мас-медіа, на телебаченні зокрема, були, але їхня поведінка вважалася порушенням норми (мутації як зміни моделей поведінки на краще). Минув час, комуністичний режим було скасовано. Те, що раніше називали нормою соціального та ментального існування, змінило свій відтінок та набуло ознак протилежності позицій, що виключають одна одну. Тепер те, що було інмутацією, перейшло в розряд мутації. Прикладом переходу від інмутації до мутації є доля Вацлава Гавела – чеського політика та громадського діяча, дисидента, критика комуністичного режиму, драматурга та есеїста. Як повідомляють біографи В. Гавела, «після поразки Празької весни 1968 (у якій брав активну участь) та заборони публікацій В. Гавел став одним із найвідоміших дисидентів і критиків системи. Він був одним із засновників ініціативи на захист громадянських прав «Хартія 77». Наслідком такої діяльності було 5 років позбавлення волі» [3]. Коли В. Гавел був у в'язниці, він, як дисидент, офіційною владою, а отже, і телебаченням, вважався інмутованим (таким, що змінив модель поведінки на гірше по відношенню до комуністичного режиму). Телебачення (мас-медіа взагалі) ізолювало дисидента від суспільства. Після успіху Оксамитової революції 1989 року в Чехословаччині Вацлава Гавела обирають Президентом Чехословаччини (до 1992 року), а пізніше (від 1993 року до 2003 року) – Президентом Чехії. Поведінка Вацлава Гавела переходить від інмутації у формі ізоляції до мутації у формі набуття публічності й затребуваності, про що щоденно повідомляли телевізійні мас-медіа. Час президентства В. Гавела є часом змін суспільного життя на краще, часом мутації суспільства, часом мутації телевізійних повідомлень про лідера. Виникає проблемне питання: коли суспільство мало негативну (інмутаційну) трансформацію свідомості й телебачення, коли – позитивну (мутаційну)? Комуністичне заангажоване суспільство – це інмутація чи мутація? Комуністичне деклароване телебачення – це мутаційне чи інмутаційне явище? Демократично заангажоване суспільство та його телебачення слід вважати мутаційним чи інмутаційним? І далі виникає нове запитання: коли суспільство, у якому жив і творив

Вацлав Гавел, і телебачення набули ознак трансформації свідомості: під час комуністичного укладу чи демократичного?

Маємо відповідь.

Якість оцінки залежить від врахування чи неврахування факту наявності системи епістем, або системи знань певної історичної епохи. Якщо в суспільстві офіційно панує негативний погляд на діяльність Вацлава Гавела, телебачення та інші мас-медіа називають таку діяльність негативною. Навпаки, коли суспільство перейшло на демократичне підґрунтя, діяльність В. Гавела була офіційно визнана позитивною (мутаційною) і мас-медіа (телебачення зокрема) визнавали такою його творчу й державну активність. Іншими словами, епістема змінюється, епістема є динамічною. У зв'язку із цим стверджуємо: динамічними слід вважати й трансформації свідомості суспільства.

Інше проблемне питання: чи слід вважати сучасні телевізійні мас-медіа провокаційними, такими, що нашоухують суспільство на негативні сценарії поведінки та ізолюють «непотрібні» думки? Чи псує телебачення свідомість суспільства й чи вносить негативні (інмутаційні) зміни в поведінку суспільства, штовхаючи його до інмутаційної трансформації свідомості та ізоляції від суспільства?

Відповідь допоможе нам знайти К. Поппер, який в одному з інтерв'ю зазначив, що у світі ЗМІ не існує нетенденційної (у нейтральному смислі слова як «ненавантаженої») будь-якими перевагами, очікуваннями, визначеними точками зору) інформації, яка щільно пов'язана з його епістемологією. Немає фактів самих по собі. За К. Поппером, те, що називається словом «факт», завжди так чи інакше осмислене, включене до того чи іншого уявлення чи в систему уявлень. Саме тому, на думку К. Поппера, не може бути й чистої інформації, що спирається тільки на факти. Відштовхуючись від думок К. Поппера, можемо констатувати, що інформація не може бути незаангажованою. Її готують, відбирають, структурують для телеглядачів журналісти й тим самим ізолюють глядача від цікавої для нього інформації. Журналісти у свою чергу є заангажованими, мають власні комплекси, переваги, хвороби, симпатії тощо, які й формують інформаційну «картину» телевізійного дня. Отже, самі журналісти ізолюють себе від потоку інформації. За будь-якими нейтральними, на перший погляд, фактами все одно стоїть певне бачення, уявлення про реальність. К. Поппер стверджував: «Я думаю, що більшість телевізійних професіоналів не віддає собі повного звіту у своїй відповідальності. Вважаю, що вони не здатні оцінити могутність влади, якою вони володіють. Телебачення володіє величезною виховною силою, і ця сила може схилити чашу вагів на сторону життя або на сторону смерті, на сторону закону або на сторону насильства. Очевидно, що тут йдеться про загрозові речі!» [6]. На наш погляд, думка телевізійних журналістів про власну непричетність до інмутаційних наслідків після демонстрації негативних кадрів чи сюжетів є інмутацією, самоізоляцією, яка характеризує фахову трансформацію свідомості працівника мас-медіа. Саме тому виникає необхідність контролю за мас-медіа, особливо за найбільш впливовими телевізійними мас-медіа. К. Поппер попереджає: «Телебачення може зруйнувати культуру... Телебачення для всього є загрозою». Він продовжує: «Звичайно, насильство треба показувати, але його показують якось дуже вже багато... У світі вже досить насильства. Не потрібно додавати до нього ще й насильство придумане: таким чином, люди поступово стануть не чутливі до будь-якого типу насильства, якщо лише воно не направлене безпосередньо на них самих» [6]. Австрійський філософ підтверджує нашу думку про те, що сучасне телебачення трансформує свідомість суспільства та ізолює глядача від суспільства завдяки інмутаційним сценам насилля й жорстокості. Але чи є новою така наша думка чи думка К. Поппера? Навряд чи.

Наразі варто тут пригадати слова М. Кастельса, який повідомляв: «Телевізійні мережі, музичні фірми, кіностудії вузлом зав'язують свої виробництва, аби напитувати весь світ, що зголоднів, як вони вважають, за інформаційними розвагами й аудіовізуальними продуктами» [5]. Саме за рахунок таких вузлових продажень (виробництв) світ інтенсивно продовжує інмутаційну трансформацію свідомості суспільства та перманентну ізоляцію телеглядача від суспільства.

Самоізоляція телеглядача фіксується в тому, що він досить швидко звикає до самостійного набору телепрограм на вечір. Повернувшись із роботи, телеглядач сам повинен формувати матрицю тем передач і художніх чи пізнавальних фільмів, ток-шоу й еротичних реаліті-шоу, аби заповнити час релаксації стомленого мозку та організму в цілому. При цьому телеглядач вже не є телеглядачем, оскільки більше він звертається до мультимедіа, а не до звичної для нього сітки телемовлення. Телеглядач вже ізолянт (той, хто ізолюваний кимось або самоізолюваний) і симулякр (той, що прийняв симулякр як корисний замітник).

Мультимедіа змінює мас-медіа. Старі моделі телемовлення програють перед новими моделями мультимедіа. Про це свідчить М. Кастельс: «Я не зовсім розумію фактичну модель телемовлення. Я розумію, що є модель контрольованого програмування, коли одне повідомлення адресується багатьом глядачам під суворим контролем, із жорсткою програмною сіткою. Ця модель пішла в минуле». Він додає: «Фактичні телевізійні мережі продовжують працювати, але все частіше трапляється так, що молоді дивляться телепередачі, які вони записують і переглядають в інтернеті тоді, коли захочуть. Є знаменитий вислів: «Праймтайм – це мій час». І він руйнує щось дуже важливе: рекламну модель, на якій ґрунтується су-

часне ТБ» [1]. М. Кастельс як фахівець сучасних проблем мультимедіа (електронних медіа) пророкує загибель телебачення. На нашу думку, темпи інмутаційних та ізоляційних процесів, що супроводжують і стимулюють разом із тим процеси трансформації свідомості суспільства та ізоляції телеглядача від суспільства, прискорюють намальовану соціологом картину майбутнього.

Висновки.

На початку дослідження була поставлена мета довести, що ізоляція телеглядача від суспільства та його трансформація набувають форму інмутації (або внесення негативних змін у «поведінку» суспільства). Поставлена мета була досягнута повністю.

Дійсно, було встановлено, що:

- 1) зображальний арсенал телебачення дозволяє політикам постійно «перебувати» на екрані, привчаючи тим самим до свого зображення суспільство;
- 2) непристойна поведінка «героїв» ток-шоу декларує зразки й моделі поведінки для телеглядачів, що є інмутацією суспільства; інмутаційна поведінка телегероїв є ненормативною в суспільстві;
- 3) через інмутаційні моделі (сценарії) поведінки телебачення трансформує суспільство, ізолюючи його від себе;
- 4) сучасний телеглядач живе в суспільстві й тому разом із ним змушений трансформуватися, на жаль, шляхом як суспільної, так і самоізоляції не в межах позитивних (мутаційних) моделей поведінки, а в площині інмутації;
- 5) ізоляція телеглядача від суспільства відбувається перманентно й веде до інмутації соціуму.

Список літератури

1. Алексеева А. Кастельс: наша жизнь – гибрид виртуального и физического пространства [Електронний ресурс] / Анастасия Алексеева. — Режим доступу до сторінки : <http://ria.ru/interview/20120622/679289114.html> (дата звернення: 16.06.13). — Назва з екрана.
2. Бодрийяр Ж. К критике политической экономии знака [Електронний ресурс] / Жан Бодрийяр. — Режим доступу до сторінки : <http://lib.rus.ec/b/373819/read> (дата звернення: 12.05.13). — Назва з екрана.
3. Вацлав Гавел [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сторінки : http://uk.wikipedia.org/wiki/Вацлав_Гавел (дата звернення: 20.05.13). — Назва з екрана.
4. Габермас Ю. Важно відчути першим, або чим відрізняється інтелектуал [Електронний ресурс] / Ю. Габермас. — Режим доступу до сторінки : <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/habermas.htm> (дата звернення – 15.06.2013).
5. Кастельс М. Информационная эпоха / М. Кастельс [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сторінки : <http://www.mashka-inc.narod.ru/books/castels.html> (дата звернення: 16.06.13). — Назва з екрана.
6. Пуцаев Ю. В. Либерализм, квазилиберальные мифы и свобода СМИ (Карл Поппер о роли телевидения в обществе) [Електронний ресурс] / Ю. В. Пуцаев. — Режим доступу до сторінки : <http://progs-shool.ru/voprosy-filosofii/page,2,723-liberalizm-kvaziliberalnye-mify-i-svoboda-smi.html> (дата звернення – 16.06.2013).
7. Рубин Джерри [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сторінки : http://ru.wikipedia.org/wiki/Рубин,_Джерри (дата звернення: 26.05.13). — Назва з екрана.
8. Обмеження та узагальнення понять // Логіка [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сторінки : <http://www.osvita.org.ua/referat/logic/4106/> (дата звернення – 05.01.2014).
9. Формалізація [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сторінки : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Формалізація> (дата звернення – 05.01.2014).
10. Абстрагування [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сторінки : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Абстрагування> (дата звернення – 07.01.2014).

Reference

1. Alekseeva, A. (2013), «Castells: our life is a hybrid of virtual and physical space», available at: url: <http://ria.ru/interview/20120622/679289114.html>
2. Bodriyyar, Zh. (2013), «To criticism of the political economy of the sign», available at: url: <http://lib.rus.ec/b/373819/read>
3. Vatslav, Gavel (2017), available at: url: http://uk.wikipedia.org/wiki/Vatslav_Gavel
4. Gabermas, Yu (2019), «It is important to feel first, or what an intellectual is different», available at: url: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/habermas.htm>
5. Kastels, M. (2019), «Information Age», available at: url: <http://www.mashka-inc.narod.ru/books/castels.html>
6. Puschaev, Yu. V. (2019), «Liberalism, quasi-liberal myths and media freedom (Karl Popper on the role of television in society)», available at: url: <http://progs-shool.ru/voprosy-filosofii/page,2,723-liberalizm-kvaziliberalnye-mify-i-svoboda-smi.html>
7. «Rubin, Dzherri» (2019), available at: url: http://ru.wikipedia.org/wiki/Rubin,_Dzherri
8. «Limitations and generalizations of concepts» (2019), Logica, available at: url: <http://www.osvita.org.ua/referat/logic/4106/>
9. «Formalizatsiya», (2019), available at: url: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Formalizatsiya>
10. «Abstraguvannya» (2019), available at: url: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Abstraguvannya>

Холод Александр Михайлович,
доктор филологических наук, профессор
Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника
(г. Ивано-Франковск, Украина)

ТЕЛЕИНМУТАЦИЯ ОБЩЕСТВА
(особенности самоизоляции аудитории от общества)

Целью своего исследования мы выбрали доказательства того, что изоляция телезрителя от общества приобретает форму инмутации (или внесение негативных изменений в «поведение» общества).

Для проверки выдвинутой гипотезы мы обратились к таким методам: гипотезе и дедукции, абстрагированию, обобщению, формализации.

По результатам исследования нами было установлено, что непристойное поведение «героев» ток-шоу декларирует образцы и модели поведения для телезрителей, является инмутацией общества. Через инмутационные модели (сценарии) поведения телевидения трансформирует общество, изолируя его от себя. Итак, современный телезритель живет в обществе и поэтому вместе с ним вынужден трансформироваться, к сожалению, путем как общественной, так и самоизоляции не в пределах положительных (мутационных) моделей поведения, а в плоскости инмутации. Установлено, что изоляция телезрителя от общества происходит permanently и ведет к инмутации социума.

Ключевые слова: современные средства массовой информации, преобразования общества, инмутация.

Kholod Aleksandr Mikhailovich,
doctor of philology, professor
Vasily Stefanik Carpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

SOCIETY TELEINMUTATION
(features of self-isolation of the audience from society)

The aim of our study, we have chosen to prove that the viewer's isolation from society takes on the form of intimacy (or the introduction of negative changes in the "behavior" of society).

Research methods. To test the hypothesis, we turned to the following methods: hypothesis and deduction, which helped to formulate the hypothesis and prove it with deduction; abstraction ("semantic operation, philosophical and logical method of" distraction", which allows you to move from specific subjects to general concepts and laws of development" [10]; generalization ("logical operation, which results in a transition from a concept with a narrower scope (specific) to a concept with a wide scope (generic) by impoverishing its content, that is, the extraction of specific for the original concept of species characteristics "[8]); formalization ("the method of mapping a certain region in the form of a formal system, when the form is allocated as a special a tiny subject of research irrespective of the content "[9]).

At the beginning of the study, the goal was to prove that the viewer's isolation from society became a form of inmutation (or the introduction of negative changes in the "behavior" of society).

According to the results of the study, we found that the goal was achieved in full. Indeed, it has been established that:

1) the arsenal of television allows politicians to "stay" on the screen constantly, thus accustoming the society to their image;

2) obscene behavior of the "heroes" of the talk shows declarations and models of behavior for viewers, which is the intimacy of society; the inhumane behavior of telegraphs is abnormal in society;

3) through the imputation models (scenarios) of television behavior transforms society, isolating it from itself;

4) the modern viewer lives in a society and therefore, together with him, is forced to transform, unfortunately, through both social and self-isolation, not within the positive (mutational) patterns of behavior, but in the plane of intimacy;

5) the isolation of the viewer from society is permanent and leads to the intimacy of society.

Key words: modern mass media, transformation of society, intimacy.

Подано до редакції – 13.10.2018

Рецензовано – 17.01.2019

Прийнято до друку – 18.01.2019

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

UDC 007 : 304 : 02 + 002

LIBRARIES AS PLACES AND NON-PLACES – A HISTORICAL SKETCH

Hans Elbeshausen

(Copenhagen, Denmark)

The article deals with changes that have taken place over the last five decades for public libraries in Denmark. A remarkable extension and change of their functions could be observed. Based on an anthropological and a systems-theoretical concept of place and space, the article examines whether public libraries have mutated from marked places to non-places. Non-places are spaces without identity, history and relational power. A document analysis was used as a method. It is concluded that, in the case of public libraries in Denmark, the dominant instrumental dynamics of late modern society have been weakened and mitigated by alternative concepts and developments.

Keywords: public libraries, late-modernism, non-places, social and cultural innovation

1. Indledning

Ifølge *Lov om biblioteksvirksomhed* fra 2000 skal folkebiblioteker fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet. Det skal bibliotekerne gøre ved at stille bøger, tidsskrifter, lydbøger og andre egnede materialer til rådighed såsom musikbærende materialer og elektroniske informationsressourcer, herunder internet og multimedier. Principperne for deres virke er kvalitet, alsidighed og aktualitet. Ser man tilbage, så har formålsparagraffen udvist en særlig robusthed i sidste 100 år. I den første danske bibliotekslov fra 1920 hedder det, at folkebibliotekernes opgave er at udbrede kundskaber og almindelig oplysning.

Der er et direkte sammenfald mellem folkebiblioteker som kulturinstitution og det moderne samfunds gennembrud. Biblioteker i den førmoderne tid var først og fremmest en manifestation og et ikon af den sociale og politiske magt, der bidrog til magtens legitimitet; fra midten af det 19. århundrede møder vi i Danmark en bevægelse, der har sat sig for at oplyse folket. Dannelse, viden og oplysning skulle give adgang til og tæmme magten, bidrage til demokratisering og social mobilitet. At regulere folkebibliotekernes virke gennem en lov, er en anerkendelse af deres strategiske samfundsmæssige betydning og samtidigt et udtryk for at kunne styres institutionens aktiviteter og virke.

Tilsvarende ambivalent var diskursen om, hvordan kundskab, viden, dannelse og oplysning gøres tilgængeligt for et voksende antal af potentielle brugere. Som Jochum (1999) gør opmærksom på, udkæmpes en ihærdig ideologisk kamp siden de første offentlige biblioteker kom frem. Biblioteker ses enten som rum for opdragelse og åndelig belæring eller som en åben institution, der giver adgang til den viden, som den enkelte borger efterlyser. Det kombattanterne dog kunne enes om, var accepten af, at biblioteker skulle være det rum, hvor viden eller informationer var tilgængelige i organiseret form. Den ideologiske disput drejede sig først og

fremmest om, om informationer og viden skal formidles på brugernes præmisser eller om formidlingen skulle følge en bestemt dannelsesidé eller have et bestemt opdrag. Denne strid er hvad de danske folkebiblioteker angår, blevet afgjort med biblioteksloven fra 1964. "Folkebibliotekerne stiller i overensstemmelse med lovens formålsparagraf bøger og andet egnet materiale for børn og voksne til rådighed for derved at give den enkelte borger mulighed for selvstændig meningsdannelse, almen og faglig orientering og kundskabstilegnelse, personlig udvikling og kunstnerisk og menneskelig oplevelse." [Bekendtgørelse om folkebiblioteker 1965 (§ 1 stk. 1)] Loven fra 1964 markerer så at sige det klassiske folkebiblioteks højdepunkt som vidensformidlende og oplysende indretning.

I den efterfølgende tid har de danske biblioteker oplevet større udbredelse, politisk anerkendelse og samfundsmæssig betydning. Men i det omfang det moderne samfund blev plaget af kriser, er også folkebiblioteker kommet under pres. Krisen har været tydeligt i de sidste tre årtier. Antallet af udlånte materiale har været faldende; bevillinger til biblioteksdriften er støt og kontinuerligt blevet reduceret; besøgshallene er stagneret; en del biblioteksenheder er blevet nedlagt; biblioteker begyndte at ansætte andre faggrupper end bibliotekarer; og endelig kan man sige, at institutionen ikke længere når ud til alle befolkningsgrupper.

Disse krisetegn til trods har folkebibliotekerne udvidet deres opgaveportefølje, deres funktionalitet og deres samfundsmæssige aktiviteter. Det er ikke muligt i den sammenhæng detaljeret at redegøre for de institutionelle og diskursive ændringer, der er sket i de forløbne årtier. Som orientering kan der peges på, at biblioteker har fået et mere hybridt tilsnit ved også at fungere som læringscentre og medborgerhuse eller som borgerservice. Det er især det sidste punkt, der ligger på kanten af institutionens oprindelige opdrag, fordi biblioteker er blevet myndighedsudøvende og varetager administrative opgaver (Delica 2016; Elbeshausen & Delica 2018). Dertil kommer en række konceptuelle udvidelser, hvor biblioteker for eksempel understøtter socialt eller kulturelt entreprenørskab eller bidrager til lokalsamfundets modstandsdygtighed (Vårheim 2017).

Om og hvordan bibliotekernes krise strukturelt hænger sammen med den tydelige funktionsudvidelse, kræver nok flere empirisk og teoretisk funderede studier. Der kan imidlertid peges på en række uensartede samfundsmæssige udviklinger, der påvirker bibliotekerne i deres søgen efter opgaver og legitimitet: tiltagende globalisering og migration, kulturel diversificering, geografisk og social polarisering, øget digitalisering og økonomisk ulighed. Når man remser disse omfattende og gennemgribende sociale, kulturelle og politiske trends i de senmoderne vestlige samfund op og relaterer dem til museer, biblioteker eller arkiver, så indikerer man samtidigt også, at kulturinstitutionerne er ved at miste momentum, udviklings- og sammenhængskraft. I hvert fald er det blevet mere nødvendigt end tidligere, at deres mission og strategi, faglige fundering og opgaveportefølje samt legitimeringsgrundlag bliver gjort tydeligt over for brugerne og politiske beslutningstagere. Den evidente udvidelse af opgaver og funktioner kan ses både som krisetegn og som institutionens forsøg på at genskabe momentum, udvikle en tidssvarende selvforståelse og forny deres legitimeringsgrundlag. Men hvad taber og hvad vinder biblioteker i denne ændrings- og udviklingsproces?

Teoretiske ramme og metodiske overvejelser

Det spørgsmål, der skal undersøges her, tager udgangspunkt i, at institutionen har udvidet dens opgaver og funktioner. Den virker sammensat og har fået en mere hybrid struktur. Det viser sig blandet andet i, at traditionelle vidensorganiserende og vidensformidlende aktiviteter er blevet nedgraderet, mens sociale, pædagogiske, administrative eller oplevelsesøkonomiske gøremål er blevet opgraderet. Hvordan kan man forklare, at et folkebibliotek på en og samme tidspunkt fungerer som sted for viden, oplevelse, læring og empowerment, for administrative handlinger eller som makerspace. Dette spørgsmål kan belyses og besvares fra mange perspektiver. Her bliver der set nærmere på biblioteket som rum og som sted.

Rum og sted som analytiske kategorier og som undersøgelsesgenstand har påkaldt sig større opmærksomhed ved skiftet fra det moderne til det postmoderne syn på samfundets udvikling. Den primære erkendelsesinteresse gjaldt udforskningen af rummets pluralitet, heterogene forankring og mangfoldige betydning. Tilsvarende heterogent og mangfoldigt defineres begreberne inden for handlingsteoretiske, rumsociologiske eller antropologiske perspektiver. I denne sammenhæng er det antropologiske og systemteoretiske perspektiv nok det mest interessante.

Marc Augé, fransk antropolog, skelner begrebsmæssigt mellem steder, ikke-steder og rum; denne skelnen er analytisk interessant ikke kun i forhold til at vurdere bibliotekers potentiale for at markere identiteter, gengive historie og skabe relationer; lige så vigtigt er at finde et svar på spørgsmålet, om den omtalte udvidelse af funktioner bør fortolkes som frigørelse fra traditionelle opgaver og som opdagelse af nye muligheder – eller om vi omvendt har at gøre med et tab af entydighed og en dysfunktionel udvikling.

Augé (1994) forfægter den tese, at rum i den traditionelle eller første moderne formåede at integrere ældre og kendte i nye steder. Kirketårne kunne eksistere ved siden af fabrikksskorstene. Gamle steder blev registreret, klassificeret og gjort til mindesmærker. Stedernes og funktionernes hybriditet kan forstås som et naboskab af markerede forskelligheder. Evnen til integration findes ifølge Augé ikke længere i en super- eller postmoderne verden. Steder fremtræder nu som anonyme rum, dvs. som steder uden identitet, historie eller relationelt

potentiale.

Følger man Augés teori om ikke-steder, kan bibliotekernes forøgelse af opgaver og funktioner fortolkes som optakt til institutionens anonymisering. I det omfang man er tvunget til at reagere på omverdens forskellige og skiftende forventninger, er der fare for, at biblioteket som en folkeoplysende institution bliver et ikke-sted, et rum uden historie og identitet. Naboskabet af forskelligheder i samme rum bliver til en sameksistens af fremmedheder.

Det antropologiske rum er et sted med identitet og historie. I systemteorien er sted og rum derimod tomme størrelser. For den tyske sociolog Niklas Luhmann er systemer lukkede funktionsenheder, der eksisterer alene fordi de markerer en differens til systemets omverden. Grænsedragningen mellem systemer og deres omverden frembringes af, at systemer kommunikerer på en måde, der adskiller sig fra den kommunikation, der foregår i systemernes omverden. Systemer anses følgelig for at være lukket, selvreferentiel og autopoetisk. For Luhmann er det især begrebet *autopoeisis*, der beskriver, hvordan et system, selvom det er påvirket af kriser eller dysfunktionaliteter, udvikler en egendynamik med henblik på fortsat at opretholde dets funktionsdygtighed.

Via en kritisk læsning af Luhmanns systemteori har Balke (2002) kortlagt, hvordan systemteorien ser på rum og sted. Rummet ses som mulighedsrum og defineres som entitet, der er tomt for mening og identitet. Sagt på anden vis: den faktisk forefundne mening og funktionalitet er ikke den eneste tænkelige og mulige; der kan sagtens være andre relationer mellem rummet og funktionen. De funktioner, der aktuelt indskrives i rummet, er kun gyldige, så længe andre opgaver, roller og funktioner ikke trænger sig på. ”Räume sind seit dieser Zeit Spielräume, sie ordnen Dinge auf eine Weise an, die stets auch anders möglich ist und als anders möglich erfahren wird.” (Balke 2002, 128).

Set fra systemteoriens syn betyder den funktionsudvidelse, som biblioteker aktivt har medvirket i, ikke et tab af identitet og historie, men en realisering af andre og nye muligheder. Funktioner som relationsskabelse, vidensformidling, læring eller myndighedsudøvelse anses ikke som fremmede for biblioteksrummet, men som en del af den funktionsdifferentiering, der sker i komplekse systemer. Ved at varetage funktioner, der også findes i andre systemer, f.eks. i skoler eller i frivillige organisationer, frembringer biblioteksrummet resultater efter kriterier, der er tværfunktionelle, men effektivitetsforøgende.

Vi kan dermed etablere to teser:

a) ifølge det antropologiske begreb af rum og sted mister biblioteksrummet sin identitet og relationskabende potentiale ved at inkludere funktioner og opgaver, der ikke naturligt ligger indenfor institutionens opgaveportefølje, der består i at organisere viden og formidle kultur og informationer.

b) at udvide den oprindelige opgaveportefølje med funktioner fra andre systemer fører ifølge systemteoriens forståelse af rum og sted ikke til et funktions- og identitetstab. Udvidelsen er et udtryk for systemets robusthed og kompleksitet. Forudsætning for denne funktionsforøgelse er det åbne og funktionsubestemte biblioteksrum – det vil sige et rum, der tillader andre muligheder og andre erfaringer end de aktuelt gældende og brugte.

I det følgende ses der på, hvordan forskningen forholder sig til modsætningen mellem biblioteksrummets funktionelle åbenhed og dets forudbestemthed. Dette sker ved en dokumentanalyse (Bowen 2009). Til dette formål analyseres centrale udsagn af to forskeres tekster vedrørende folkebibliotekets udvikling. Dokumenter ses her som sociale kendsgerninger, fordi de er produceret, delt and brugt efter socialt fastlagte konventioner (Atkinson & Coffey 2011, 79).

De pågældende dokumenter er blevet produceret i løbet af de sidste to årtier og afspejler samlet set bibliotekernes funktionsudvidelse. Der fokuseres på den ene side på forskningen i et kulturpolitisk perspektiv; dokumenterne består i videnskabelige artikler, bøger og rapporter og er blevet produceret af forskningsgruppen omkring kultursociologen Dorte Skot-Hansen. På den anden side analyseres dokumenter produceret i forskningsmiljøet omkring bysociologen Kristian Delica; hans forskning koncentrerer sig først og fremmest om sociale innovationer i byrummet, hvor biblioteker agerer som katalysator for sociale innovationer. Fælles faglige ståsted for begge forskermiljøer er den franske sociolog og antropolog Pierre Bourdieu.

Resultater og Diskussion

Den intense diskursive aktivitet i kulturpolitikken i de sidste 5 årtier har ført til nye modeller og begrundelser, værdier og legitimeringer for bibliotekernes virke. Bibliotekets udvikling og funktionsdifferentiering blev sammenfattet i en model med titlen ”The four spaces – A new model for the public library” (Jochumsen mfl. 2011). Ifølge modellen er biblioteker i dag rum for læring og inspiration såvel som for social interaktion og performative handlinger. De fire rum relaterer sig til funktioner som innovation, empowerment, oplevelse og deltagelse. Modellen beskriver ret præcist den udvidelse biblioteksrummet har gennemgået; interessant er dog, at modellens kerne er tom. På denne baggrund kunne der argumenteres for, at modellen er en god illustration af systemteoriens rum- og stedsbegreb. Institutionen anses således for at være et muligheds- eller spillerum. Her indskrives de funktioner sig, som de biblioteksfaglige aktører er blevet enige om at virkeliggøre.

Men dokumentet må ikke betragtes isoleret. Skot-Hansen (1994, 1999 og 2006) og Skot-Hansen, Jochumsen & Rasmussen (2011) peger med modellen også på de kulturpolitiske rammesætninger for biblioteksudviklingen. Den humanistiske, sociologiske og økonomiske orientering blev over tid suppleret med et fokus på oplevelser og på kunstens hhv. kulturens ekspressive udtryksformer.

Det ekspressive rationale anføres i denne sammenhæng som kulturpolitisk utopi. Begrundelsen for dette er, at kultur og kunst ikke tjener andre mål end dem de selv formulerer; dermed forventes den instrumentelle logik, som længe har været drivkraften for bibliotekernes funktionsudvidelse, at blive mindsket. Om det ekspressive rationale kun er et utopisk modbillede i forhold til den voksende nyttetænkning i det kulturelle felt, må stå åbent.

Det er imidlertid vigtigt i denne sammenhæng at understrege, at den ihærdige insisteren på en udviklingsdynamik eller et rationale, der ikke har instrumentel karakter, kan fortolkes som en søgen efter biblioteksrummet særpræg og identitet. På denne vis bliver systemteoriens tomme rum- og stedsbegreb sat i parentes. Det ekspressive kulturrationale er således et udtryk for og en forventning til, at biblioteker ikke kun ses som et åbent mulighedsrum. De funktioner, der indskrives i rummet, bør spille sammen med institutionens historie og aktørernes selvforståelse. Selvforståelse og historie er med til at gøre rummet til et specifikt sted. Ud fra de analyserede tekster kan der konkluderes, at funktionsudvidelsens instrumentelle karakter bliver brudt af biblioteksrummets særpræg og en forestilling om et biblioteksrum, der er markeret og fyldt med symbolske betydninger.

Forskningsmiljøet omkring bysociologen Delica ser det klassiske biblioteksrum som bogcontainer. De videns- og kulturformidlende funktioner spiller derfor kun en mindre rolle i forståelsen af, hvad et bibliotek er. Til gengæld er der fokus på social innovation, ”hvor aktørerne er både ansatte, frivillige og almindelige borgere, der har stillet sig den opgave at udvikle kvaliteten af ikke kun de eksisterende typer af offentlig service for borgerne, men også arbejder med demokratisk inddragelse af beboerne og frivillige organisationer i tværsektorielle, holistiske kvalitetsreformer på en række områder, der oftest er adskilte. Fra sundhed, til lektiehjælp, til åben rådgivning, jobsøgning og biblioteksfunktionen” (Andersen & Bilfeldt 2014, 32).

I et omfattende litteraturstudie angående folkebiblioteker og social kapital præciserer Delica (2013) ovennævnte koncept. Han skelner mellem perspektiver, hvor biblioteker opfattes som institutioner, der holder lokalsamfundets sociale kapital vedlige, og perspektiver, hvor der eksplicit forventes, at biblioteksrummet bruges til at bekæmpe social eksklusion og marginalisering. Interessen for at udnytte bibliotekernes potentiale til socialpolitiske formål udspringer af et storstilet projekt, som daværende Styrelse for Bibliotek og Medier sætter i gang i perioden omkring 2010. Hensigten med projektet var, at biblioteker i udsatte boligområder skulle blive til medborgercentre og understøtte dannelsen af sammenhængskraft i ghettoer gennem social læring, hjælp til selvhjælp og foreningsdannelse. For at tydeliggøre centrenes tilknytning til bibliotekerne vælges betegnelsen ’biblioteksbaserede medborgercentre’, idet biblioteker ses som bærer af den sociale innovation (Delica 2012; 2013; Delica & Elbeshausen 2017).

Bag overvejelserne om biblioteksbaserede medborgercentre ligger forestillingen om, at marginaliserede områder skal udvikles gennem sammenhængende social indsats. Dette sker gennem mobilisering af områdets sociale og institutionelle potentiale, gennem empowerment og en ændring af eksisterende magtstrukturer. Sociale innovationer har et specifikt udgangspunkt og er forankret i stedets geografiske placering og historie. Målet er, at førhen fremmedgjorte behov nu kan tilfredsstilles – for den enkelte og for stedet (González, Moulaert & Martinelli 2010:54).

Det er tydeligt, at biblioteksrummet ikke defineres ud fra et kulturpolitisk, men fra et socialpolitisk perspektiv. Den traditionelle forståelse af, hvad et bibliotek er, harmonerer ikke helt med at bruge biblioteket som krumtap til sociale innovationer i udsatte boligområder. For at skabe plads til aktiviteter som jobsøgning, sundhed eller lektiehjælp skal rummet tømmes for dets biblioteksfaglige habitus. Måske er det derfor oplagt, at tale om en funktionsændring og ikke om en udvidelse af opgaver. At biblioteksrummet alligevel ikke muterer til et identitets- og historieløst ikke-sted, skyldes kendsgerningen, at de biblioteksbaserede medborgercentre bliver til et sted, der er godt forankret i lokalsamfundet. Det er således lokalområdets sammensætning og behov, der udgør fundamentet for de opgaver og funktioner, som biblioteket skal forholde sig til.

Sammenfatning

Folkebiblioteker har ved overgangen til det reflektive moderne oplevet en enorm udvidelse af deres opgaveportefølje og funktionsområde samtidigt med at institutionens traditionelle rolle, nemlig at organisere viden og formidle informationer, er trådt noget i baggrunden. Biblioteket som naturligt rum for offentlig tilgængelig viden er blevet kontingent. Det kan ligeledes fungere som oplevelsesarena, møderum, empowermentcenter, makerspace eller som driver i byudviklingen.

Om denne funktionsudvidelse eller funktionsændring betyder, at biblioteket er blevet til et ikke-sted, kan ikke besvares med ja eller nej. Den instrumentelle logik, dvs. at forfølge mål, der er fremmed for institutionen, har altid været en del af bibliotekernes historie. Om der i de sidste fire årtier er kommet flere fremmede mål til,

er svært at afgøre ud fra det antal analyserede dokumenter. Men der gøres også opmærksom på, at det er muligt for biblioteket er forfølge mål af ikke instrumentel karakter. Skot-Hansen nævner kunstens og kulturens ekspressive udtryksformer.

Fra det socialpolitiske perspektiv bliver biblioteker til ikke-steder, når de ikke er forankret i lokalsamfundet og spiller sammen med områdets specifikke behov. Et folkebibliotek som bogcontainer i udsatte boligområder fornægter sin historie og vil ikke kunne leve op til områdets selvforståelse. For at undgå instrumentaliseringen af biblioteksrummet er det derfor væsentligt, at sociale innovationer forfølger mål, der på lokalt plan er skabt konsensus om.

Litteratur

- Andersen, J. & Bilfeldt, A. (2014). Social innovation og aktionsforskning – eksempler fra plejehjemsområdet og biblioteker som medborgercentre. I: Bilfeldt, A., Jensen, I. & Andersen, J. (red.) *Rettigheder, Empowerment og Læring*. Aalborg Universitetsforlag, 16 - 41
- Atkinson, P., & Coffey, A. (2011). Analysing documentary realities. I: Silverman, D. (Ed.; 3. ed.), *Qualitative research: Theory, method and practice*, London: Sage, 77–92.
- Augé, M. (1994). *Orte und Nicht-Orte. Vorüberlegungen zu einer Ethnologie der Einsamkeit*, Frankfurt a. M.
- Balke, F. (2002). *Der Raum der modernen Gesellschaft und die Grenzen seiner Kontrolle*. I: Maresch, R. & Werber, N. (Ed). *Raum – Wissen – Macht*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Delica, KN (2013). Biblioteksbaseerde medborgercentre i udsatte boligområder: om praksisformer, strategier og social innovation i arbejdet med avanceret marginalitet. Ph.d. Afhandling, Roskilde Universitet.
- Delica, K. N. (2016). Kulturplanlægning som social innovation-om udvikling af biblioteksbaseerde medborgercentre i udsatte boligområder i Danmark. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 19(02), 163-182.
- Delica, K. N. & Elbeshausen, H. (2017). The social library in three contexts: Programmes and perspectives. *Journal of Librarianship and Information Science*, 49(3), 237-245.
- Delica, K. N. & Norvin Nilsson, I. (2012). Medborgercentre - et fremtidigt biblioteks-koncept. Kulturstyrelsen. Center for Bibliotek, Medier og Digitalisering.
- Elbeshausen, H. & Delica, K. N. (2018 under udgivelse). At turde at skabe momentum – kompetencebehov i et hybridt og internationalt bibliotekslandskab *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*. 25 s.
- González, S., Moulaert, F. & Martinelli, F. (2010). 'ALMOLIN. How to analyse social innovation at the local level.' I: Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedeuw, E. & González, S. (red.). *Can Neighbourhoods Save the City? Community Development and Social Innovation*. Routledge, London.
- Jochum, U. (1999). *Kleine Bibliotheksgeschichte. 2. Aufl. Stuttgart: Reclam, 1999.–232 s.*
- Jochumsen, H., Rasmussen, C. & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces—a new model for the public library. *New library world*, 113(11/12), 586-597.
- Skot-Hansen, D. (1999). Kultur til tiden – Strategier i den lokale kulturpolitik. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift nr. 1*, 7-27.
- Skot-Hansen, D. (2006). Biblioteket i kulturpolitikken - mellem instrumentel og ekspressiv logik. I: Emerek, L. mfl. (red.), *Folkebiblioteket som forvandringsrum*. København Danmarks Biblioteksforening & Danmarks Biblioteksskole, s. 25-40.
- Skot-Hansen, D. & Anderson, M. (1994). *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling. Danmarks Biblioteksskole samt Udviklingen for folkeoplysning og voksenundervisning*, København.
- Skot-Hansen, D., Jochumsen, H. & Rasmussen, C. (2011). Biblioteket i byudviklingen - oplevelse, kreativitet og innovation. København: Danmarks Biblioteksforening.
- Vårheim, A. (2017). Public libraries, community resilience, and social capital. *Information Research*, 22(1).

Подано до редакції – 08.11.2018

Рецензовано – 27.02.2019

Прийнято до друку – 28.02.2019

ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВО

УДК 007 : 304 : 070

ТЕМАТИЧНИЙ ДІАПАЗОН РУБРИКИ “ВСЯЧИНА” У ГАЗЕТІ “КІНО-ТИЖДЕНЬ” (1927)

Холод Ганна Ярославівна

(м. Київ, Україна)

Мета статті – з’ясувати тематичний діапазон рубрики “Всячина”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Методи дослідження.

Під час дослідження було використано метод проблемно-тематичного аналізу інформаційних матеріалів рубрики “Всячина”, завдяки якому вдалося визначити їх теми. Завдяки методу систематизації виділено окремі групи й окреслено тематичний діапазон вищезгаданих журналістських текстів. Описовий метод дозволив сформувати цілісне уявлення про тематичний діапазон рубрики “Всячина”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

В інформаційних матеріалах вищезгаданої рубрики висвітлюються такі теми: розвиток кінематографа, зокрема створення його матеріально-технічної бази, зйомка фільмів, кіноосвіта, кіноценарна справа, музичний супровід у кіно, діяльність фотоаматорів, діяльність цензури, кіноекспорт, діяльність акторів і кіносценаристів, занепад кінопромисловості, кіновиставка, вивчення кіноглядача, правові аспекти кінематографа, кінофабрика, демонстрація фільмів, кінопрокат, кіноринок, реклама, конкурси, кінопротистояння.

Ключові слова: рубрика, газета “Кіно-тиждень”, тематичний діапазон.

Вступ

Рубрика “Всячина”, розміщена в газеті “Кіно-тиждень” (1927), ще не була досліджена журналістськознавцями. Її аналіз дозволить з’ясувати специфіку висвітлення подій, пов’язаних із кінематографом, й окреслить тематичний діапазон інформаційних матеріалів рубрики.

Мета статті – з’ясувати тематичний діапазон рубрики “Всячина”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1. Ознайомитися з інформацією, розміщеною в рубриці “Всячина” вищезгаданої газети.
2. Проаналізувати тексти, розміщені в рубриці “Всячина” газети “Кіно-тиждень” (1927).
3. З’ясувати тематичний діапазон рубрики “Всячина”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Методи дослідження

Під час дослідження було використано метод проблемно-тематичного аналізу інформаційних матеріалів рубрики “Всячина”, завдяки якому вдалося визначити їх теми. Завдяки методу систематизації

виділено окремі групи й окреслено тематичний діапазон вищезгаданих журналістських текстів. Описовий метод дозволив сформувати цілісне уявлення про тематичний діапазон рубрики “Всячина”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Результати й обговорення

У 12, 13, 14, 15, 16, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 29 номерах газети “Кіно-тиждень” (1927) переважно на четвертій сторінці розташовано рубрику “Всячина”, де розміщено від двох до дев’ятнадцяти журналістських матеріалів, як правило, лаконічних за обсягом. Іноді їх обсяг становить одне речення. У 15 номері газети “Кіно-тиждень” 1927 року журналістські матеріали без заголовків розміщено на четвертій сторінці під чорними трикутниками, що привертає увагу реципієнта. Аналогічну функцію виконує виділення жирним накресленням фрагменту тексту “Занепад німецької промисловості” [19, 4], у якому порівнюються цифрові дані показу німецьких фільмів за 1923 та 1926 роки.

Змістове наповнення рубрики презентовано розмаїттям тем, що вмотивовує її назву:

1. Розвиток кінематографа, зокрема створення матеріально-технічної бази для виготовлення копій [50, 4], створення кіноапарату, завдяки якому можна демонструвати фільм в освітлених приміщеннях (“Важливий винахід” [3, 4]. Також приділено увагу розвитку кіно в Чехословаччині з 1919 року по 1926 рік [26, 4], а також у Німеччині [42, 4]. Тему створення матеріально-технічної бази кінематографа окреслено також у журналістських текстах “Кіно-камера на глибині 600 метрів” [27, 3], “Екрани-велетні” [9, 4], де йдеться про використання відомим французьким режисером великого шістнадцятиметрового екрана для проектування, а також випадки використання таких екранів і специфіка роботи з ними, “Кольорові фільми” [32, 4] (про плани “Бостонського Акційного товариства “Кольорові малюнки”” [32, 4] знімати фільми за допомогою способів “техні-кольор” та “призма” [32, 4]), “Огляд робітничих кіноустановок” [47, 4], “Кол. імператорський палац-кіно” [31, 4] (про устаткування під кіно Гофбурзького Палацу – “колишньої резиденції австрійської імператорської родини” [31, 4]).

2. Зйомка фільмів. У рубриці міститься інформація про початок зйомки фільму Совкіно “Травлення та проблема годування” під керівництвом професорів-фізіологів т.т. Л.Н. Воскресенського та Д.С. Фурсікова [15, 4], наукового фільму “Радіо” [16, 4], історичного фільму “Жанна д’Арк” (французький режисер Дрейє) [58, 3], фільму “Мумія” єгипетського кіновиробництва “Ізида” [11, 4], фільму “Почтар з Монте-Ченіс” італійської кінофірми “Піталуга” [43, 9], фільму “Клуб самогубців” (режисер Чарлі Чаплін) [53, 4], фільму “Наполеон”, де головну роль буде грати Мусоліні [38, 4], фільму “Десять днів”, під час зйомок якого на вулицях Ленінграду висіли плакати з революційними гаслами [8, 4], фільму “Сільське господарство в СРР”, у якому ілюструватимуться досягнення в скотарстві, меліорації, культуртехніки [30, 4].

Висвітлено інформацію про планування зйомок культурного фільму “Помпея” італійським кінопріємством “Люче” [52, 3], фільму для селян, у якому було б популяризоване “мінеральне угноєння в сільському господарстві” [45, 4], ухвалення німецькою фірмою “Прометеус” зйомок кінофільму про німецьку революцію 1918 року [41, 4], фільму “Життя Сари Бернар” про французьку акторку Сару Бернар [12, 4], фільму про Жовтневу революцію, який зніматиме американська кінокомпанія Метро-Голдвін-Майер за участю Лона Ченея в ролі “мужика-більшовика” [13, 4]. Вищезгаданий факт у журналістському тексті викладено з іронічною тональністю, що створюється за допомогою лексем (“Зарані уявляємо собі “правдивість” та “художність” цього витвору кіно-акули” [13, 4]), оформлених у лапках, зауваженню щодо підготовки до святкування “десятиріччя Жовтневої революції та Радвлади” [13, 4] і негативному ставленню, що увиразнюється за допомогою лексеми “кіно-акула” [13, 4] із негативною конотацією, яка викликає негативні асоціації, пов’язані з хижакком.

У рубриці є інформація про зняті фільми. Зокрема, йдеться про фільм “Гамлет” [7, 4], кінокартину про Мічуринський заповідник, яка “знайомить глядачів з видатними роботами тов. Мичурина щодо культування садових культур” [35, 3], про фільм “Чанг” [61, 4], зйомки якого тривали 19 місяців, про фільм з останнім затемненням сонця [21, 4], про створення шести воєнних фільмів [62, 3], що, на думку автора журналістського тексту, спричиняють “роздмухування мілітаристичних настроїв” [62, 3]. Негативне ставлення журналіста до вищезгаданої тенденції презентується за допомогою оціночної лексеми “лицемірних дипломатів” [62, 3], ідеологеми “англійський імперіялізм” [62, 3]. Автор будує текст на антитезі, констатує невідповідність декларованих мирних намірів англійських дипломатів реальному станові справ.

Під журналістським текстом “Кіно-фільм про сіль.-госп. Б. СРР.” розташовано оголошення, виділене жирним шрифтом і великими літерами [30, 4]. Деякі журналістські тексти, зокрема “Життя Сари Бернар” [12, 4], “Затемнення сонця на фільмі”, містять посилання на джерела, зокрема американські часописи [12, 4] та “Тижневий огляд” УФИ [21, 4], із яких було взято інформацію.

3. Кіноосвіта. У журналістських текстах “Катедра кіно-техніки в Італії” [23, 4], “Мюнхенська кіношкола” [39, 4] йдеться про розвиток кіноосвіти. Зокрема, в останньому перераховано навчальні дисцип-

ліни, які викладатимуться в кіношколі літнього курсу: “історія кіно-мистецтва (д-р Іблер); вступ до естетики, драматургії та критики фільмів (Ернест Ірес); костюми (проф. Кюршнер), вступ до кіно-техніки (інж. Кех), то-що” [39, 4]).

4. Кіносценарна справа. Ця тема висвітлюється в журналістському тексті “Рідіард Кіплінг пише сценарія” [56, 4].

5. Музичний супровід у кіно. Цю тему окреслено в журналістських текстах “Музика та кіно” [36, 4]. “Музика до “Наполеона” Абеля Ганса” [37, 4], а в журналістському тексті “Кіно й автори та композитори” ідеться про “з’їзд міжнародної конфедерації товариств авторів та композиторів” [25, 4], де було розглянуто питання авторського права щодо визнання за авторами літературних і мистецьких творів виключного права “дозволяти пристосовувати твори до кіно” [25, 4], а також використовувати сюжет, написаний для кінофільму, “у будь-якій літературній чи художній формі” [25, 4].

6. Діяльність фотоаматорів. Зокрема, висвітлено інформацію про першу виставку фотоаматорів, що відбулася в Чернігові [14, 4].

7. Діяльність цензури висвітлено в таких журналістських текстах: “Радянський фільм” [54, 4], “Заборона “матері” в Данцігу” [17, 3], “Заборона “Матері” [18, 4].

8. Кіноекспорт. У журналістських текстах “Американський кіноекспорт зменшується” [1, 4], “Панцирник Потьомкін” у Вашингтоні” [50, 3] окреслено специфіку експорту фільмів.

9. Діяльність акторів і кіносценаристів (“Еміль Янінгс” [10, 4], “Мішель Куасак” у “Почесному легіоні” [34, 3]).

10. Занепад кінопромисловості (“Занепад німецької кінопромисловості” [20, 4]).

11. Кіновиставка. У журналістських текстах “Варшавську виставку відкладено” [4, 3], “Кіно-виставки у Варшаві не буде” [24, 4] ідеться про відкладення міжнародної кіновиставки у Варшаві на 28 квітня – 29 травня, а потім про її скасування через відсутність фінансування польським урядом кіновиставки. Жирним накресленням виділено фрагмент речення “... міжнародню кіно-виставку в Варшаві відкладено на 28 квітня-29 травня” [4, 3], що привертає увагу реципієнта.

У журналістському тексті “Фото, кіно, оптика” [59, 4] ідеться про організацію виставки світлотехніки.

12. Вивчення кіноглядача. У журналістському тексті “Вивчення кіно-глядача” [6, 4] ідеться про анкетування глядачів “дослідною театральною майстернею в Москві” [6, 4] із метою з’ясування попиту глядача на конкретні фільми та ставлення до кінотеатру.

13. Правові аспекти кінематографа. У журналістському тексті “Норми одвідування кіно для дітей” [46, 4] автор висловлює свою схвальну думку щодо доцільності прийняття проекту постанови Наркомосвіта РСФРР, що регулює відвідування кіно дітьми. За цією постановою, відвідування кіно дітьми, яким ще не виповнилося 8 років, повинно бути заборонене. А діти у віці від 8 до 16 років повинні відвідувати лише ті фільми, які будуть дозволені педагогічною комісією “головсоцвиху” [46, 4]. Автор висловив свою схвальну думку щодо доцільності цієї постанови.

14. Кінофабрика. У журналістських текстах висвітлено плани щодо створення першої болгарської кінофабрики під керівництвом Д. Азманова, що вже займається кадровим питанням, зйомки першого болгарського фільму (Кіно-фабрика в Болгарії [29, 4]); про початок будівництва великої кінофабрики в м. Сан-Фернандо в Каліфорнії компанією “Об’єднані артисти”, яку очолюють Дуглас Фербенкс та Мері Пікфорд [63, 4]; про будівництво кінофабрики “Совкіно”, його фінансування та строки будівництва (“Величезна кіно-фабрика” [5, 4]); про пожежу на кінофабриці “Натур Фільм”, яка завдала збитків на мільйон лір і самогубство службовця Карла Стукі, через якого виникла пожежа [22, 4].

15. Демонстрація фільмів. Цю тему окреслено в журналістських текстах “Ткачі” Г. Гауптмана на екрані” [57, 4], “Остання фільма “Кіно-Комсомолу” [49, 4]. Зокрема, в останньому ідеться про фільм “Острів втікачів”, у якому змальовано пригоди підозрюваних у пропаганді комунізму двох матросів, які втекли з-під арешту.

16. Кінопрокат. У журналістському тексті “Кіно-прокатна фірма в Румунії” зазначено, що в “Бука-решті” засновано кінопрокатну фірму “Сфінкс-Фільм”. [28, 4].

17. Кіноринок. У журналістському тексті “Франція виходить на англійський ринок” ідеться про продаж одинадцяти фільмів французького виробництва [60, 4].

18. Кінопреса. Приділено увагу появі кіножурналу “Кінеграфія”, який очолює Жан Древіль [44, 4], а також висвітленню німецькою щоденною кіногазетою “Фільм-кур’єр” розриву Дзиги Вертова із Совкіно й співпраці з ВУФКУ над фільмом “Людина з кіно-апаратом” [19, 4].

19. Реклама. У журналістському тексті “Оригінальна реклама” [48, 4] ідеться про оригінальну рекламу, яку використали під час прем’єри фільму “Андре Корнеліс”, знятому за романом французького академіка Поля Бурже. Його книгами, які потім були вручені відвідувачам, було оздоблене фойє кінотеатру.

У журналістському тексті “Реклама “Ліги націй”” [55, 4] є інформація про те, що “Ліга Націй” хоче рекламувати себе за допомогою кінокартини “Люди доброї волі”, для зйомок якої було запрошено Анрі Дюпюї Мазюеля з “Товариства історичних фільмів”. Це інформаційне повідомлення містить негативне ставлення автора до Ліги Націй, яке репрезентується за допомогою останньої фрази “Ми пропонуємо підзаголовок: “та кривавих пригод”” [55, 4].

20.Конкурс. У журналістському тексті “Наслідувачі Чарлі Чапліна” [40, 4] ідеться про конкурс наслідувачів Чарлі Чапліна, організований у Голлівуді, на якому актор Чарлі Чаплін посів лише 9 місце.

21.Співробітництво. У журналістському тексті “Англо-німецький кіно-роман” [2, 4] ідеться про співробітництво в кіногалузі між Комітетом асоціації власників кіно Англії та Берлінського акційного товариства УФА.

22.Кінопротистояння. У журналістському тексті “Лицарі німого кіно” [33, 4] повідомлено про появу в Парижі “Ліги Мовчання”, яку організовано для боротьби зі звуковим кіно, що, за твердженням представників (“В цю лігу входить багато представників вищого “кіно-світу” Франції, а також де-які буржуазні кіно-критики...” [33, 4]) вищезгаданої організації, загальмує розвиток кінематографії.

Висновки

Під час аналізу інформаційних матеріалів рубрики “Всячина”, розміщених у газеті “Кіно-тиждень” (1927), було з’ясовано їх тематичний діапазон. Зокрема, ідеться про розвиток кінематографа, зйомку фільмів, кіноосвіту, кіносценарну справу, музичний супровід у кіно, діяльність фотоаматорів, діяльність цензури, кіноекспорт, діяльність акторів і кіносценаристів, занепад кінопромисловості, кіновиставку, вивчення кіноглядача, правові аспекти кінематографа, кінофабрику, демонстрацію фільмів, кінопрокат, кіноринок, рекламу, конкурс, кінопротистояння.

Список літератури

1. Американський кіноекспорт зменшується. – Кіно-тиждень. – 1927. – №12. – С. 4.
2. Англо-німецький кіно-роман. – Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 4.
3. Важливий винахід. – Кіно-тиждень. – 1927. – №13. – С. 4.
4. Варшавську виставку відкладено. – Кіно-тиждень. – 1927. – №16. – С. 3.
5. Величезна кіно-фабрика. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
6. Вивчення кіно-глядача. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
7. “Гамлет” на екрані. – Кіно-тиждень. – 1927. – №12. – С. 4.
8. Десять днів. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
9. Екрани-велетні. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
10. Еміль Янінгс. – Кіно-тиждень. – 1927. – №13. – С. 4.
11. Єгипетський фільм. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
12. Життя Сари Бернар. – Кіно-тиждень. – 1927. – № 27. – С. 4.
13. Жовтневу революцію. – Кіно-тиждень. – 1927. – №28. – С. 4.
14. Журналістський текст про першу виставку фотоаматорів. – 1927. – №15. – С. 4.
15. Журналістський текст про початок постановки фільму Совкіно “Травлення та проблема годування”. – 1927. – №15. – С. 4.
16. Журналістський текст про початок постановки наукової фільму “Радіо”. – 1927. № 15. – С. 4.
17. Заборона “матері” в Данцігу. – Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 3.
18. Заборона “Матері”. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
19. Закордон про ВУФКУ. – Кіно-тиждень. – 1927. – №26. – С. 4.
20. Занепад німецької кінопромисловості. – Кіно-тиждень. – 1927. – №13. – С. 4.
21. Затемнення сонця на фільмі. – Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 4.
22. Згоріла кіно-фабрика. – Кіно-тиждень. – 1927. – №28. – С. 4.
23. Катедра кіно-техніки в Італії. – Кіно-тиждень. – 1927. – №12. – С. 4.
24. Кіно-виставки у Варшаві не буде. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
25. Кіно й автори та композитори. – Кіно-тиждень. – 1927. – №28. – С. 4.
26. Кіно в Чехословаччині. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
27. Кіно-камера на глибині 600 метрів. – Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 3.
28. Кіно-прокатна фірма в Румунії. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
29. Кіно-фабрика в Болгарії. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
30. Кіно-фільм про сіль.-госп. Б. СРР. – Кіно-тиждень. – 1927. – №25. – С. 4.
31. Кол. імператорський палац-кіно. – Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 4.
32. Кольорові фільми. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
33. Лицарі німого кіно. – Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 4.
34. “Мішель Куасак” у “Почесному легіоні”. – Кіно-тиждень. – 1927. – №16. – С. 3.
35. Мічуринський заповідник на екрані. – Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 3.
36. Музика та кіно. – Кіно-тиждень. – 1927. – №13. – С. 4.
37. Музика до “Наполеона”Абеля Ганса. – Кіно-тиждень. – 1927. – №28. – С. 4.
38. Мусоліні – “Наполеон”. – Кіно-тиждень. – 1927. – №24. – С. 4.

39. Мюнхенська кіно-школа. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
40. Наслідувачі Чарлі Чапліна. – Кіно-тиждень. – 1927. – № 28. – С. 4.
41. Німецька революція на фільмі. – Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 4.
42. Німеччина перед новим сезоном. – 1927 – № 27. – С. 4.
43. Новий італійський фільм. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 9.
44. Новий кіно-журнал. – Кіно-тиждень. – 1927. – №26. – С. 4.
45. Новий сільсько-господ. фільм. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
46. Норми одвідування кіно для дітей. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
47. Огляд робітничих кіно-установок. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
48. Оригінальна реклама. – Кіно-тиждень. – 1927. – №28. – С. 4.
49. Остання фільма “Кіно-Комсомолу”. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
50. “Панцирник Потьомкін” у Вашингтоні. – Кіно-тиждень. – 1927. – №16. – С. 3.
51. Польща починає продуктувати. – Кіно-тиждень. – 1927. – №29. – С. 4.
52. Помпея в кіно. – Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 3.
53. Приїзд Чарлі Чапліна до Європи. – 1927. – №25. – С. 4.
54. Радянський фільм. – Кіно-тиждень. – 1927. – №29. – С. 4.
55. Реклама “Ліги націй”. – Кіно-тиждень. – 1927. – №28. – С. 4.
56. Рідіард Кіплінг пише сценарія. – Кіно-тиждень. – 1927. – №13. – С. 4.
57. “Ткачі” Г. Гауптмана на екрані. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.
58. Фільм про Жанну Д’арк. – Кіно-тиждень. – 1927. – №16. – С. 3.
59. Фото, кіно, оптика. – Кіно-тиждень. – 1927. – №26. – С. 4.
60. Франція виходить на англійський ринок. – Кіно-тиждень. – 1927. – №24. – С. 4.
61. Чанг. – Кіно-тиждень. – 1927. – №24. – С. 4.
62. Ще “мирний дух” Локарно. – Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 3.
63. “Юнайтед Артїстс” Росте. – Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 4.

Reference

1. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “American film exports are decreasing”, no. 12, p. 4.
2. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Anglo-German movie novel”, №27, p. 4.
3. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “An important invention”, No. 13, p. 4.
4. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Varshavsk exhibition is postponed”, No. 16, p. 3.
5. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Great movie factory”, №19, p. 4.
6. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Study of the cinema-viewer”, №19, p. 4.
7. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) ““Hamlet” on the screen”, No. 12, p. 4.
8. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Forty days”, №19, p. 4.
9. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The giants are giants”, №19, p. 4.
10. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Emil Janings”, No. 13, p. 4.
11. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Egyptian film”, №19, p. 4.
12. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The Life of Sarah Bernard”, No. 27, p. 4.
13. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “October Revolution”, №28, p. 4.
14. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Journalist text about the first photo-camera exhibition”, №15, p. 4.
15. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Journalist text about the beginning of the production of the film Sovkino “Digestion and the problem of feeding””, №15, p. 4.
16. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Journalistic text about the beginning of the production of the scientific film “Radio””, No. 15, p. 4.
17. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The “mother's” defense in Danzig”, №14, p. 3.
18. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Mother's Defense”, №19, p. 4.
19. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The boundary of VUVCU”, №26, p. 4.
20. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The fall of the German film industry”, No. 13, p. 4.
21. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Darkening of the sun on the film”, №27, p. 4.
22. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The movie factory has burnt down”, №28, p. 4.
23. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The cathedral of cinema technology in Italy”, No. 12, p. 4.
24. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The exhibition will not be in Warsaw”, №19, p. 4.
25. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Cinema and authors and composers”, №28, p. 4.
26. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Cinema in Czechoslovakia”, №19, p. 4.
27. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Cinema camera at a depth of 600 meters”, №14, p. 3.
28. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Cinema-rolling firm in Romania”, №19, p. 4.
29. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Film factory in Bulgaria”, №19, p. 4.
30. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Film-film about salt. B. SRP”, № 25, p. 4.
31. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Kol imperial palace movie”, №27, p. 4.
32. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Colored films”, №19, p. 4.
33. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “The silent movie cliques”, №27, p. 4.
34. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Michel Quasak in the Honorary Legion”, No. 16, p. 3.
35. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) “Michurinsky Reserve on the screen”, №14, p. 3.

36. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Music and cinema", No. 13, p. 4.
37. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Music to Napoleon Abel Hans", №28, p. 4.
38. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Musolini - "Napoleon"", №24, p. 4.
39. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Munich Film School", №19, p. 4.
40. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Followers of Charlie Chaplin", No. 28, p. 4.
41. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "The German revolution in the film", №27, p. 4.
42. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Minichland before the new season", № 27, p. 4.
43. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "New Italian film", №19, p. 9.
44. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "New movie magazine", №26, p. 4.
45. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "New rural gentlemen. movie", №19, p. 4.
46. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Norms of cinema for children", №19, p. 4.
47. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Review of workers' cinema installations", №19, p. 4.
48. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Organic advertising", №28, p. 4.
49. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "The latest film "Kino-Komsomol"", №19, p. 4.
50. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Potemkin's Panther" in Washington", No. 16, p. 3.
51. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Polishka begins to produce", №29, p. 4.
52. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Pompey in the cinema", №14, p. 3.
53. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Charlie Chaplin's trip to Europe", № 25, p. 4.
54. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "The Soviet film", №29, p. 4.
55. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Advertise "League of Nations"", №28, p. 4.
56. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Radyard Kipling writes the script", No. 13, p. 4.
57. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) ""Weavers" G.Gauptman on the screen", №19, p. 4.
58. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Film about Zhanna D'Arc", No. 16, p. 3.
59. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Photo, film, optics", №26, p. 4.
60. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "France goes to the English market", №24, p. 4.
61. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Chang - Cinema week", №24, p. 4.
62. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "Another "peaceful spirit" Locarno", №14, p. 3.
63. Kino-tyzhden [Cinema-week] (1927) "United Artists Rose", №19, p. 4.

Холод Анна Ярославовна,
кандидат филологических наук, профессор
ВУЗ "Институт дизайна, архитектуры и журналистики"
ORCID ID 0000-0002-2479-9721
(г. Киев, Украина)

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ДИАПАЗОН РУБРИКИ "ВСЯЧИНА" В ГАЗЕТЕ "КИНО-ТИЖДЕНЬ" (1927)

Цель статьи – выяснить тематический диапазон рубрики "Всячина", размещенной в газете "Кино-тиждень" (1927).

Методы исследования.

В ходе исследования был использован метод проблемно-тематического анализа информационных материалов рубрики "Всячина", благодаря которому удалось определить их темы. Благодаря методу систематизации выделены отдельные группы и обозначен тематический диапазон вышеупомянутых журналистских текстов. Описательный метод позволил сформировать целостное представление о тематическом диапазоне рубрики "Всячина", размещенной в газете "Кино-тиждень" (1927).

В информационных материалах вышеупомянутой рубрики освещаются следующие темы: развитие кинематографа, в частности создание его материально-технической базы, съемка фильмов, кинообразование, кино-сценарное дело, музыкальное сопровождение в кино, деятельность фотолюбителей, деятельность цензуры, кино-экспорт, деятельность актеров и киносценаристов, упадок кинопромышленности, киновыставки, изучение кинозрителя, правовые аспекты кинематографа, кинофабрика, демонстрация фильмов, кинопрокат, кинорынок, реклама, конкурсы, кинопротивостояние.

Ключевые слова: рубрика, газета "Кино-тиждень", тематический диапазон.

Kholod Hanna Yaroslavovna
Candidate of Philology,
Professor of the Department of Journalism
Institute of Design, Architecture, Journalism
(Kiev, Ukraine)

**THEMATIC RANGE OF RUBRIC "EVERYTHING"
IN THE NEWSPAPER "KINO-TIZHEN" (1927)**

The purpose of our article is to find out the thematic range of the heading "Vsychna", published in the newspaper "Kino-week" (1927).

In order to achieve the goal, the following tasks must be fulfilled: to read the information contained in the heading "Insider" of the aforementioned newspaper; to analyze the texts placed in the column "Vsychna" of the newspaper "Kino-week" (1927); find out the thematic range of the heading "Vsychna", published in the newspaper "Kino-week" (1927).

Research methods. During the research, the method of problem-thematic analysis of informational materials of the "Vsiachina" section was used, which helped to identify their topics. Due to the systematization method, separate groups are identified and the thematic range of the abovementioned journalistic texts is outlined. The descriptive method made it possible to form an integral view of the thematic range of the "Vsychna" column, which was published in the newspaper Kino-week (1927).

Conclusions During the analysis of the informational materials of the "Vsychna" column, published in the newspaper "Kino-week" (1927), their thematic range was ascertained. In particular, it concerns the development of cinematography, filming, film education, film screening, cinema accompaniment, photomontages, censorship, cinema export, the activity of actors and screenwriters, the decline of the cinema industry, film production, the study of the viewer, the legal aspects of the cinema, the film factory, the film demonstration, movie rental, film market, advertising, competition, film opposition.

Key words: heading; the newspaper "Kino-week"; Thematic range.

Подано до редакції – 02.01.2019

Рецензовано – 30.01.2019

Прийнято до друку – 31.01.2019

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

UDK 007 : 304 : 004.9

GRAFFITI AS A MEANS OF COMMUNICATION OF SUBCULTURAL GROUPS

MA Maja Kostadinović, MA Aleksandra Jovanović

(Serbia)

Modern age, an era of mass media empire that does not deal with the needs of contemporary man, but it entirely addresses mass consumers or voters, has contributed that the individual feels lost in the environment. Young generations, who are only yet to create the world that they will live in with their growing and developing, are especially sensitive categories. This is why they find alternative ways to show their attitudes, thoughts and feelings and thus show to the community that they are its crucial part on which its future depends. One of the ways is to form the so called subcultural groups, which have their own dynamics, symbolism, a special outlook on the world and communication. Graffiti has a special place within this communication.

In this paper we will try to find the share of graffiti in the communication of subcultural groups. For that purpose we will portray a part of the results of the extensive research on the so called Nis graffiti scene, within which 1514 recorded and filmed graffiti-writings were analyzed. Our intention is to determine graffiti as signs which achieve their full expressive effect in the context of the space they originate in. We have used multiple comparative methods in this paper, but primarily we used observation and the analysis of the gathered content.

The research has indicated that subcultural groups are eager to use graffiti as a means of communication, that its content indicates that it is an expression of the generation gap, but that in a broader context it surpasses the generation gap and becomes the expression of social conflict.

Key words: communication, culture, subcultural groups, graffiti, the young.

1. Introduction

Life in society means the existence of culture as the most general term which encompasses almost all the activities of human act. Within this main, the so called official or mainstream culture, there are different forms of grouping people which originate from the need of certain parts of society to separate from official culture in some way. From this, terms subculture and its characteristic subcultural groups develop. Generally taken, subculture is, "a system of values, attitudes, ways of behavior and lifestyles of social groups, which is different compared to dominant culture of society"¹.

Subcultural communities are mostly characteristic of younger members of general population. During

© MA Maja Kostadinović, PhD student University of Niš Faculty of Philosophy(Serbia)
MA Aleksandra Jovanović, PhD student University of Niš Faculty of Philosophy (Serbia)

¹ Abercrombie, N. Hill, S. Turner, B. (1994): The Penguin Dictionary of Sociology, London: PENGUIN BOOKS, str.416.

their own development, growing up and gradual involvement into the adult world, young people accept or reject the world that surrounds them in various ways. Compared to official culture that is, as a rule, the culture of adults, they, according to their interests, group into different youth groups, which have their own value system and the values of dominant culture that they either reject, partially accept or interpret in their own way. "Subculture emerges as a result of spreading and mobility of communication, which introduces groups with different cultural foundation into union of one and same society, which is followed by physical or social isolation or both, and that prevents full assimilation."²

In this paper we assume that most of subcultural groups are eager to use graffiti as a means of communication with their environment, with those who think the same, as well as with other subcultural groups, ordinary citizens, and even official institutions. Graffiti is a suitable way to publicly state attitudes and values which someone wants to express. Given that the authors of graffiti are usually unknown, this means of communication is very popular, since it enables high level of freedom, authors' independence in expressing, and the chances of being censored are almost impossible.

We must not view graffiti as an object torn from its environment. Our goal is to determine it as signs which achieve their full expressive effect in the context of the place they originate in. Their authors create them with deep meaningful and symbolical characteristics. Graffiti as visual signs depends on human perception to a great extent and to how much someone is visually literate to perceive and understand these artistic and typographic signs.

2. Subcultural groups

The coined term subcultural group refers to a great number of different movements, associations, organizations, youth communities, underground groups, clans, communes and other alternative means of group formation. All of them differ among one another based on numerous criteria, behaviour, style, fashion, language, signs, values, tastes... What they have in common is the need to segregate from official culture, as well as the aspiration to achieve influence, to encourage change, to attract the attention of new followers, as well as other members of society. The activities and devotion of certain groups are mutually different, some are more or less active, some of them even have a trace of aggression. In this paper we will point to the threads that connect them, and those are primarily identical ways of communication.

The term of subculture in social sciences, as well as in public discourse, has often changed its form and thus is controversial due to its ambiguity. The term itself was shaped after World War II³, and it was extensively used in the context of delinquent subculture, as well in the seventies, when the authors of Birmingham school⁴ use that term for signifying lifestyles and identity of mods, rockers, skinheads, punkers and others.

The historical review of the development of the term subculture must start with the works of authors from *Chicago school*⁵ whose names were mostly mentioned in the context of urban sociology. Although the term was defined a couple of decades later, qualitative research of those authors paved the way for later shaping of the term. In the twenties and thirties of the 20th century a line of the authors of Chicago school (Anderson, Thrasher, Zorbaugh, Sutherland, Whyt, Park) started researching different marginal groups: rambblers, animation dancers, professional thieves. On the basis of the research, the existence of different parallel worlds and groups which built urban brain with their different value and work profiles was noted. The discussion on marginal groups later spread outside the framework of Chicago school so that during the reign of functional paradigm the term of delinquent subculture was created. One of the founders of the term of delinquent subculture, Albert Cohen, researched the way one turns into a delinquent through accepting delinquent practice. From this, it is apparent that for Cohen, the term of culture and subculture is anthropologically defined as a way of life.

In the sixties of the past century, in the time of interactionist 'skeptical revolution' the phenomenon of subculture was approached from another perspective. Interactionists give their attention to the subject and social processes through which that subject defines and construes reality and deviation itself. "The reason for radical progress towards the subject was due to the change of political situation and the influence of then social movements."⁶ During the sixties it was noticed that those who were labelled deviants were no longer only the

² Milutinović, M. (1981): *Kriminologija*, Beograd: Savremena administracija, str.146.

³ The term of subculture originally represented «...segments of population and socialization processes, which, regardless of the umbrella term of the particular (say «American») society, sharply differ according to gender, age, class, vocation, regional, confessional and ethical belonging» (Perasović, 2001:22)

⁴ Birmingham school gathers authors that were active in the late sixties and seventies in the Centre for contemporary cultural studies. The most famous representatives are Stuart Hall, Paul Willis and Dick Hebdige.

⁵ The Chicago school's term was accepted among sociologists and represents a group of authors related to Chicago University who dealt with the subjects of urban sociology in the first decades of the 20th century. The most famous representatives are William Isaac Thomas, Robert Park, Ernest Burgess, Roderick McKenzie, Louis Wirth and Clifford Shaw.

⁶ Perasović, B. (2001.), *Urbana plemena*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

members of street corner gangs and similar marginal groups, but also students and professors. That is one of the reasons why scientists who dealt with the phenomenon of subculture during the sixties oriented themselves to the process of labeling, that is, the relationship of power of certain group to stigmatize and label other group deviant.

In the late sixties and seventies of the 20th century the authors from *Birmingham school* place in the center of interest subcultures of young people whose origin they relate to the attempt of symbolical solving of the contradiction of capitalism. One of the prominent members of that school, professor of cultural studies from east London Phil Cohen defines subculture as "the product of the youth from working class, who in that way solve contradictions that arise in parents' as well as in dominant culture". Cohen considered that every cultural style consists of four constitutive elements: music, clothing, slang and ritual. Those four elements are common for all the members of subcultural styles and they mutually differ according to them. The fifth element that Cohen introduces is territoriality. It differentiates a symbolical structure of subculture from the real life.

During the eighties the concept of subculture, as portrayed by the representatives of Birmingham school was exposed to criticism, and with the origin of *rave culture* in the nineties the whole concept of the subculture of Birmingham school was abandoned due to its insufficient explanatory value. The very term was pronounced dead, since at the time of overall individualization and the origin of fluid identities it became inappropriate for explaining then phenomena. "...postmodern fluid dynamics in which individualization is prominent, style mixing and the ability to be (listen to, dance and live) rockabilly in the morning, heavy metal in the afternoon, and techno or house at night, without belonging to any of the lifestyles that originate on the basis of cited common denominators" (Perasović, 2007). Aside from fluid style and identity, critics point unsustainable understanding about *class* and age determinism for belonging to subculture. Thereby, they emphasize that "subcultures"⁷ are multigenerational phenomenon, where the older often constitute the very core of 'subculture'. They often have greater "subcultural capital"⁸, that is, valuable information that enables them to have a better position in subculture. As opposed to Hebridge's understanding⁹ about the negative influence of the media on the development of subculture, the authors in the nineties emphasize the role of media in its creation and sustaining.

Leaning on the attitudes of many theorists of subculture we have talked about, it is possible to make various divisions and classifications of subcultural groups as for example: existentialists, teddy boys, rockers, hippies, skinheads, punkers, yuppies... All of these groups only show us how varied and different world of subcultural groups is. They are in constant processes of change and it is noticeable that certain communities unify more and more culturally. Subcultural groups differ mutually according to style. It can serve to determine the degree of affiliation to certain subculture, so that attention is paid to specific clothes, hairstyle, manner of speaking, body movements, music, rituals, different types of slang that is only familiar to a narrow circle of people. Although all of these groups insist on emphasizing characteristic marks, this does not imply complete isolation from official culture. Their members can insist on being different, but they all strive for revolutionary changes.

Subcultural groups are especially appealing to younger people, since they might offer them solution to some problems, they can provide them with a feeling of security and understanding among people who are alike. "It is certain that the life of subculture unravels in the conditions of specific social circumstances, so that the destiny of every society in a certain way determines the destiny of subculture"¹⁰.

In the past decades subcultures, using different communication channels, persistently spread themselves across national and cultural borders. This fact is proven by the origin of a large number of analogous, more or less similar local subcultures that can be identified in most societies.

3. Graffiti of subcultures

Although it sounds a bit peculiar, it is certain that city walls around the world can be credited for the development of many subcultures around the world as well as for the origin of the ever noticeable subculture – graffiti subculture. "When it comes to the relationship between subculture and graffiti as messages, it seems that it is mutual and immediate. The impression is that subculture originated by virtue of graffiti, but that graffiti owes its power to subculture. Together they make modification of alternative and global at the same time, and again, on the border of the cultural"¹¹.

The beginnings of subculture, from the historical perspective, can be found in prehistoric period, since the first graffiti was actually written by cave people, drawing on the walls their fellow hunters, aliens and ghosts that haunted them, however, with certainty it can be said that modern graffiti originated at the beginning of the 20th century in the forms of political graffiti in October revolution 1917 and later at the time of World War II

⁷ We put the term under quotation marks, since it was abandoned in the nineties in scientific, as well as in public discourse.

⁸ The term subcultural capital was introduced by Sarah Thornton, following Bourdieu's «cultural capital».

⁹ More on that: Hebdidž, Dik (1980) Potkultura: značenje stila. Beograd: Rad.

¹⁰ Božilović, N. (2009): Izvan glavnog toka: Sociologija muzičkih potkultura“, Niš: Niški kulturni centar, str.17.

¹¹ Djordjević, R. (2001): Grad i društvene promene, Niš: Centar 018, str. 208.

in Germany, when the Nazi wrote insulting messages on Jews' houses." A contemporary version of graffiti reaches its peak with the building of the Berlin wall and a famous protest action of students in Paris in 1968".¹² Subculture found a fertile ground for its development in the mid-sixties in America or more precisely in New York. It is about a specific type of graffiti known as tagging.¹³ The origin of contemporary graffiti is related to the development of hip hop culture.

Graffitiists are usually young people who manifest their attitudes and convictions through the activity of writing graffiti. Even though there are numerous groups of graffitiists around the world who differ considerably in their styles, so that one can talk about different subgroups of graffiti subculture, we will view graffiti as a unique means of communication, used by members of various subcultural groups. The most common case is that they are activists connected to subcultural communities whose main passion is music. However, it is not possible to pinpoint the marker and belonging of graffiti artists and regular graffitiists to a group or movement.

Although graffiti seem to many as ordinary scrawling of provocative content that tarnish the appearance of concrete facades, messages that the authors of graffiti send are much deeper and significant compared to the attention paid to them at this point. Graffiti writing is considered a felony or criminal act. Official society at best neglects it and does not notice it, and if in any way it negates the actual social order, then that same society sanctions it. Despite the fact that majority of graffiti is a pure expression of author's attitudes and ideas, there are those which become the expression that is closer to contemporary concept of art, with their conspicuousness and provocativeness, innovative textual and artistic creations. "Graffiti is not just a bearer of a text or pictures, it is also one of the means that the picture or text are presented to the world and the means that graffiti sends itself into communication space and circulation, representing specific, globally well recognizable type of public addressing".¹⁴

We have already suggested that subcultural groups use different signs which relate to objects of their interests. So, for example, metals use a special sign HM, that refers to heavy metal movement. These signs that members of subcultural graffiti took and use as their marks confirm our assumption that graffiti have a role of a sign which certain groups use in order to communicate with the environment. This relationship corresponds to Eko's 'communication chain' for which he says: "an open process of signifying since a signal is no longer a line of direct units which can be measured with a bit of information, but a form-mark that a man-receiver will have to fill out with certain meaning"¹⁵. This is how Eko accentuates the role of a receiver, who determines this sign's final meaning. With this we confirm that graffiti can be viewed as a Bart's sign, which he determines as Bart's "relation between two relate", where in our case, the author of graffiti and their recipient are those two relate.

Subcultural groups use graffiti as alternative media of communication, which are opposed to the media of mass communication. In this way, young people transfer their attitude and values they stand for. By writing and drawing on public surfaces, on one hand, young people get to know social environment with its own identity and values that are maybe opposite of the norms of the given environment, and on the other hand, writing graffiti helps them connect to those who think the same. In this way, graffiti speaks to the subcultural discourse of the town. The existence of graffiti "can be imagined as a secret society or a secret language of a town. We can view this as an exciting opportunity to be a part of a secret language and conversation between a city and the public, especially those people who have slightly different opinion in society".¹⁶

With its activity, graffiti achieve its vision of the freedom of speech and expression, it openly and immediately speaks to its environment. "In its expressive means that for it is also a message about itself, graffiti has a special place. It is its indistinguishable part and identification, holding to the unwritten rule that everything that repeats itself (in the sense of graffiti) has to bring an effect".¹⁷ In this way, by writing graffiti, members of subcultural groups emphasize their belonging and faithfulness to a certain group, which indicates that members of subcultural groups are tightly connected to the group they belong to, and they prove that with graffiti. Certain groups can show their power with graffiti, emphasizing it visually. In this way they position themselves in relation to the rest of the groups, trying to emphasize their supremacy and in that way attract new followers.

4. Messages of Nis subcultural groups

In the continuation we will portray a part of the results that we obtained in the research 'Graffiti as a means of visual communication in Nis', that was carried out in April 2016, in the area of the Nis quay and in four Nis high schools: Bora Stanković, Stevan Sremac, 9.maj and Svetozar Marković, with the remark that two

¹² Đordjević, R.(1995): Rečnik grafita, Niš: Centar 018, str.37i 38.

¹³ "This technique consists of writing the real name, nickname or pseudonym, that is, tag by which the graffiter represents himself to other". (Ganz 2009:9).

¹⁴ Iveson, K. (2007): Publics and the city, London: Blackwell Publishing, str.112.

¹⁵ Eko, U.(1973): Kultura, informacija, komunikacija, Beograd: Nolit, str.21.

¹⁶ Lewisohn, C. (2008): Street art, London: Tate Publishing, str.45.

¹⁷ Djordjević, R. (2001): Grad i društvene promene, Niš: CENAR 018, str.215.

of these high school use the same building and share a schoolyard (Bora Stanković and Stevan Sremac). The results we cite are adjusted to our paper's subject.

One of the goals of the mentioned research was to determine the content and classify recorded graffiti according to categories. Aside from determining content categories, we have tried to determine the meaning of graffiti in the broader social context. The methods used in this research are: observation, photo documentation, and the analysis of the gathered content.

At the moment of our research we recorded 1514 graffiti-writings, 883 out of which were written at the quay, and 631 graffiti-writings in the area of Nis high schools. Such a large number of recorded graffiti point to the fact that the selected area is an ideal place for graffiti artists' activities, as well as that groups that do graffiti writing in Nis were very active. Since the Nis quay is a favourite place of meeting for young people and a very visited walking area, the influence that this graffiti may have on its recipients is potentially large. The location of schools is also favourite among graffiti artists, which indicates that the public they want to attract is mostly very young.

In order to determine how transparent subcultural groups are in declaring their attitudes, the values they insist on and how openly they send messages to their environment, we divided recorded graffiti into two groups, the so called symbolical and artistic graffiti and textual graffiti. This division is partly based on the classification given by Radomir Đorđević (2001) and Lalić, Leburčić and Bulat (1991). In our research there were 537 symbolical and artistic graffiti-writings, and 937 textual.

Almost two thirds of textual graffiti lead us to conclusion that subcultural groups address the public directly and immediately, and that symbolical and sign expressions are used to a lesser degree, which are aimed at the inner circle of recipients. Graffiti artists are free in declaring their attitudes, and the numeracy of textual graffiti points to its provocative and rebellious nature, whose intention is to provoke and incite interest.

In table 1 we will show signs and symbols that we noticed as mostly used in the observed graffiti. At this point we will neglect its statistical data, because they do not have crucial value for our paper's subject. We will cite the meaning of noticed symbolical and sign expressions here.

These signs indicate that among subcultural groups which use graffiti as a means of communication, there are those who act contra-culturally. Signs are visible which express resistance and confrontation to dominant or leading culture and its values. Some of the graffiti express attitudes and behaviour of the so called deviant groups with the call for conflict and elements of criminal activity.

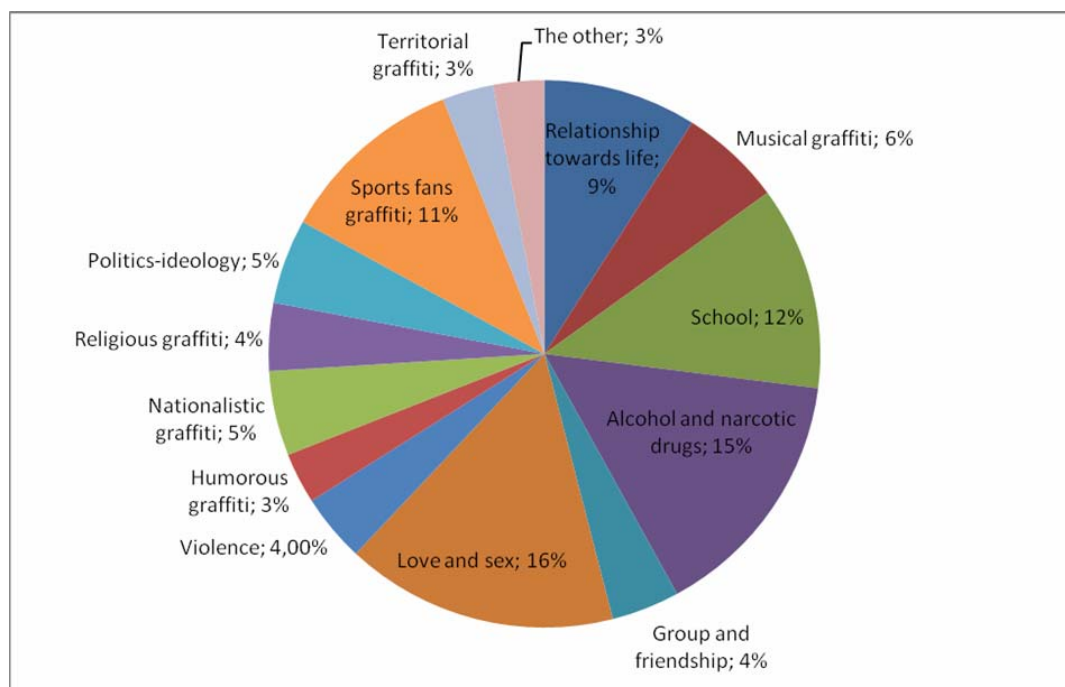

Diagram 1: *Graffiti according to content*

Finally, graffiti recorded in the area that we have researched, we divided into 14 categories (Diagram 1), according to the content of the message they were expressing: 1) Graffiti related to attitude towards life (136 writings, 9 percent), 2) musical graffiti (91 writings, 6 percent), 3) graffiti related to school (182 writing, 12 per cent), 4) graffiti related to alcohol and narcotic drugs (227 writings, 15 percent), 5) graffiti related to group and friendship (61 writings, 4 percent), 6) graffiti related to love and sex (obscene content) (242 writings, 16 percent), 7) graffiti related to violence (61 writings, 4 percent), 8) humorous graffiti (45 writings, 3 percent), 9)

nationalistic graffiti (76 writings, 5 percent), 10) religious graffiti (61 writings, 4 percent), 11) political and ideological graffiti (76 writings, 5 percent), 12) sports fans graffiti (167 writings, 11 per cent), 13) territorial graffiti (45 writings, 3 per cent) and 14) the other graffiti (3 per cent).

Out of the observed categories, there is a majority of graffiti related to alcohol and narcotic drugs, as well as graffiti related to love and obscene content. These messages show that young people are prone to experimenting with alcohol and narcotic drugs and that they publicly express their affinities. Messages related to love and sex are typical subject that interest young people full of life and craving for new experiences, which is certainly a part of growing and maturing. Not such a negligible number of sports fans graffiti indicates the activity of subcultural group of sport fans, whose behaviour often turns into the forms of vandalism. The encouraging is the fact that the number of graffiti directly calling for violence is not large. Their share is only 4 per cent of the recorded graffiti.

5. Concluding considerations

In this paper we have researched graffiti as a common thread of different subcultures, as well as independent subculture. A special chapter of this paper was dedicated to defining the term subculture, which is completely justifiable if we know that it is about a very controversial term, which is hard to define. We agreed with the claim that subcultures are a category that is hard to empirically verify and there is little evidence that there are those groups which are stable and coherent. However, it is certain that they exist, that they are ever active and they are to be counted on in the future. "They survived" and they still exist, groups of young people which are connected with a common style of clothing or music or common activity, such as drawing graffiti, whatever they are called – subculture or somewhat different.

Historically, the process of the origin of subcultures in the world is related to the period from the thirties to sixties of the last century, and that process was conditioned by social changes which unraveled marked by increased socialization of capitalistic society, scientific and technical revolution in the direction of strengthening a country of social wellbeing. Those changes concerned: the existence of mass communication, the entertainment industry and the increasing of consumer power which led to the creation of youth cultural identity within spare time; the increasing in the intergeneration gap at a family level (a family lost influence and friend and peer groups gained it; and the increasing gap between elite and folk culture which led to a search for cultural patterns of one's identification. By virtue of this type of change their ensued relative autonomy of young people, who were by that point mostly subordinated. This led to the origin of subcultural expression as a form of self-definition of uniqueness of the generation of young people who made a step forward from the leading patterns of the culture of adults.

The recognition of graffiti as a medium of communication and specific form of human expression came with the affirmation of new culture of young people, together with its products and values. Graffiti is a product of subcultural bunt, significant for the protest of a group of young people who share interests and become symbolical and communicational spaces of youth groups, which send a message that they exist and they search for their own identity. They, according to their meaning, link and even surpass subcultural trend. Graffiti is indeed work of young people, mostly high school teenagers, but if we do not reject it easily as delinquency and destroying of city walls, we can read from it a lot about the spirit of the time we live in. Besides, the wall as a given medium of communication, has always attracted our ancestors (they drew and wrote even before new era), so that graffiti cannot be treated as current novelty, even though it is more represented than ever.

Our starting thesis, according to which majority of subcultural groups willingly use graffiti as a means of communication with their environment, with those who think the same and with other subcultural groups, ordinary citizens, even official institutions, is multiply confirmed. Graffiti is a suitable way to publicly give attitudes and values that someone wants to express, and it is often in contradiction with the generally accepted cultural pattern.

Graffiti is also an expression of generation clash, but at the same time a symbolical expression of social conflict that surpass the generation gap. A large number of graffiti transfers private messages and it is dedicated to only one person. However, as a rule, it is about generalized messages that want to be imposed to the greatest number of recipients as possible, but their reception is infringed by the fact that there is not a unique code by which their content would be received by all generations of people. This is why graffiti are still mostly intergenerational communication of young people, who, in that way, speak to their 'significant others', declaring collective belonging to a particular subcultural group. Those a bit older, but not too old, can understand deeper and broader layers of psychological motivation and sociological meaning of the messages given by graffiti in their symbolism.

The empirical part of our paper gave the evidence on the existence of graffiti and its specificity in Nis. A global glance at the sample of 1514 recorded graffiti-writings, as well as their analysis showed that in Nis, and other towns in Serbia textual graffiti is very present, as much as two thirds, and symbolical and artistic less.

What was surprising in our research is the fact that a small number of graffiti concerned social and economic crisis, as well as the loss of perspective for young people. Although the authors of graffiti are mostly young, unemployed people, their dissatisfaction with the status is yet to be implied.

References

1. Abercrombie, N., Hill, S., Turner, B., *The Penguin Dictionary of Sociology*, Penguin Books, London, 1994.
2. Božilović, N., *Izvan glavnog toka: Sociologija muzičkih potkultura*, Niški kulturni centar, Niš, 2009.
3. Djordjević, R., *Grad i društvene promene*, Centar 018, Niš, 2001.
4. Eko, U., *Kultura, informacija, komunikacija*, Nolit, Beograd, 1973.
5. Ganz, N., *Graffiti world*, Abrams books, North America, 2009.
6. Hebdidž, D., *Potkultura: značenje stila*, Rad, Beograd, 1980.
7. Iveson, K., *Publics and the city*, Blackwell Publishing, London, 2007.
8. Lewisohn, C., *Street art*, Tate Publishing, London, 2008.
9. Matkovic, T., *Kvantitativni pogled u rave subkulturu: pregled karakteristika segmenta populacije rave subkulture*, Filozofski fakultet, Zagreb, 2000.
10. Miletić, M., *Komunikološki leksikon*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2000.
11. Milutinović, M., *Kriminologija*, Savremena administracija, Beograd, 1981.
12. Perasović, B., *Urbana plemena*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2001.

Подано до редакції – 03.03.2019

Рецензовано – 20.03.2019

Прийнято до друку – 22.03.2019

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

UDC 007 : 304 : 004.9

COMMUNICOLOGY IN SOCIAL-PEDAGOGICAL PRACTICE

Msc Olga Zorić, Dr Hatidža Beriša, Dr Milenko Dželetović,

(Belgrade, Serbia)

Dr Mile Rakić

(Beograd, Serbia)

Pedagogical communication can be distinguished from the overall communication practice of man in essential, teleological, functional and formal sense by noting the peculiarities of the communication situation and the communication act inherent in the educational process, teaching and learning, bearing in mind that education, which forms the basis of education, in addition to socio-generational (transferring knowledge from generation to generation) and individual aspect (personality development), is also determined by the interaction-communication aspect. The essence of education is part of interpersonal relationships that can not be realized beyond communication interaction, as the primary human relationship and the basic element (apart from the work) of the social structure. It is this interactive communication aspect that leads us to regard education and education as the most conclusive activity in which social and individual laws are broken, on the basis of which it is only possible to achieve the socio-historical and pedagogical goals of education. This is the most important reason why this special university discipline, the science of information and communication, finds its place precisely in the interweaving of all these thoughts, in an effort to unify all questions and concerns, as well as the general and specific methodologies taken together in its unique subject framework, it can not establish it differently than as an interdisciplinary science that uses knowledge of pedagogy, psychology, sociology, philosophy and other sciences, and in the first place communication.

Key words: *Communicology, social pedagogy, education*

Introduction

Without understanding the communication interaction, communication situation and communication rhythms of subjects of pedagogical communication, it is not possible to design general and special didactics / methodologies as the most important pedagogical scientific and subject disciplines in which social and individual aspects are operationalized by concrete procedures, forms of work, methods and teaching means / education, in no way different than in some form of communication practice.

There are several arguments that can easily prove the claim that communication is an essential scientific and subject discipline in the perception, planning and organization of every contemporary pedagogical (didactic / methodical) study.

The organization and implementation of systematic education and upbringing has its own basis - communication. There is no education in any form or school as a social institution, or teaching and learning as a content of the educational process, outside of communication, or some form of communication practice. This

fact, as well as the very approach to the study of successful communication in the processes of education has so much gained in the importance of contemporary society that the necessity of constituting communication as a scientific discipline has matured in the world and in accepting its necessity in complementing the complete pedagogical approach.

Deeper study of communication processes in the systems of modern education and upbringing led to the recognition of all their specificities, which leads to segmentation and further analysis of a special form of communication, called - pedagogical communication. Transferring, communicating, presenting, receiving, in word messaging, as well as establishing relationships, communication, means and ways of working among participants in educational process. Within the frames of the study of this specific form of communication, great help is gained by additional engagement of interpersonal communication.

Interpersonal communication is a contemporary scientific discipline dealing with the problems of interpersonal communication. Its task is to study face-to-face communication within smaller primary groups as a direct and proximate exchange of information. It represents a relatively young scientific discipline that has its origins in the research and work of several expert groups and research centers, the most famous of which is the Palo Alto Group.

This form of communication deals with problems and ways of communicative relationships in the family, school, enterprise, small or larger societies, in all important social systems. It should be distinguished from mass, media, public, journalistic and political communication that deals with secondary and indirect communications. In our country this scientific discipline is only in its beginning, while in developed countries interpersonal communication is widely applied in areas of counseling, treatment, pedagogy, management and politics.

1. Communication process

Generally speaking, the communication process consists of 4 basic elements: sender, message, message recipient and context.

Each communication has its own **expressive component** (the communication of what is already there) and the **influential component** (achieving the non-existent one). If the conversation does not have both components, it does not serve the purpose. This particularly applies to communication in education systems where this form represents the basis of a communicative relationship.

Every interview in the education institution (hereinafter: school) between the teacher / professor (hereinafter: the professor) and the pupil / student (hereinafter: the student) must have the appropriate:

- **syntax** (word order),
- **semantics** (recognition of the meaning of the word) and
- **pragmatics** (reality of the message in reality) so that students can hear, understand and realize sent messages.

Communication can be verbal and non-verbal, content and related, congruent and incongruent. This means that there is no direct relationship / encounter without communication, which is the first communication axiom.

The conversation in the school has its own content, that is, a personal and influential dimension. In each conversation with a student, professors present some content, define relationships, discover themselves and influence the student. Educational-upbringing messages, as information, must be accompanied by personal conviction, contact and apple requests. Accordingly, we distinguish informative, personal, contact and appeal communication.

Communication is successful if the intention, thought, and spoken message of the sender corresponds to the message received by the recipient. Only when the recipient of the message is interpreted and understood in exactly the right way, it acts on him and his behavior. Metacommunication, i.e. communication about our communication and communication feedback, i.e. by mutual feedback exchange, we get a thorough knowledge of what actually happens in the current communication. Harmonizing the sent and received messages during the conversation between professors and students, the basic task of successful conversation at school.

At the highest level, social competence represents efficiency in social interactions. Efficiency is considered an organized behavioral system aimed at achieving goals (short-term and long-term) in students. The following table presents the basic objectives of social interaction between lecturers and students, and the level of competencies of the trainers needed to achieve those goals.

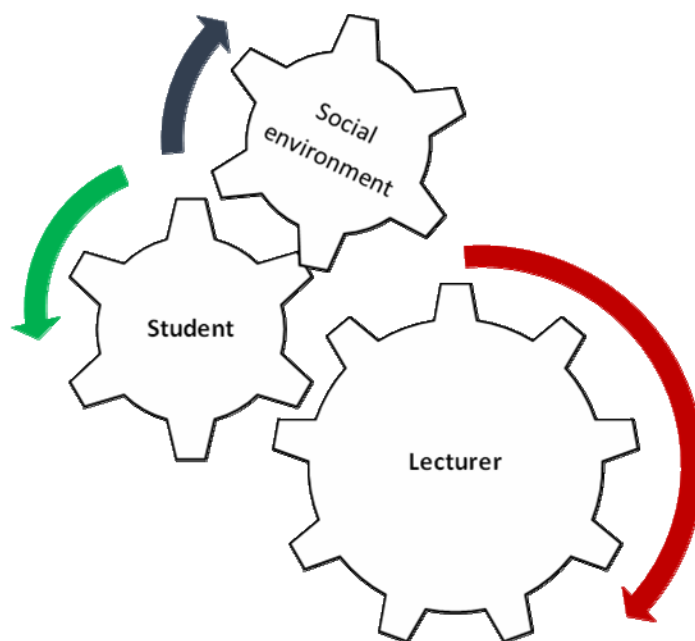
	GOAL	COMPETENCE LEVEL
1.	Transfer to the student certain social skills and skills that will enable him to take an active role in social and cultural life	1
2.	Emphasize the student's social understanding	1
3.	Build students' socially acceptable forms of behavior	1

4.	Enable him/her to establish and maintain satisfying relationships with other people	1
5.	Teach students to meet their own needs in a socially acceptable way	1
6.	Encourage students to accept their responsibilities	1
7.	Develop students' ability to empathic communication	2
8.	Help the student develop self-confidence	2
9.	Enable students to respond appropriately to frustration, violence, stress	2
10.	Develop the ability to regulate emotions	3
11.	Develop students' new way of perceiving certain situations	3

Table 1: Basic goals of social interaction between lecturers and pupils
 Agenda: Level of competence 1-satisfactory 2-good 3-very high

A satisfactory level of competence involves basic knowledge of the pedagogical process and the essence of an interactive relationship between lecturers and students. A good level of competence refers to a good knowledge of the pedagogical process, communicology and the ability to suggestively influence the student, or to be able to exercise authority with knowledge and skills. A very high level of competence involves additional teacher education, which implies excellent knowledge of psychology, communication and suggestive knowledge transfer techniques.

In contemporary conditions of the educational-teaching process, communication is also understood as a process of social-psychological interaction between lecturers and students, exchange (transmission) of data, information, messages, ideas, etc. in order to transfer knowledge, but also to cause certain effects, that is, influence the behavior of students in terms of adapting to new social and cultural norms dictated by modern society.

Picture 1: The process of social-psychological interaction between lecturers and pupils

2. Verbal and non-verbal conversation

During communication many things are assumed and distorted. In order to make everyday communication comprehensible and successful, we need to be concretized, omitted to supplement, and check subjective prejudices.

Imprecated professors constantly complement themselves, they leave out much and distort much. Their messages are impersonal, apersonal, full of unverified opinions and unacceptable assumptions that distort reality. For them, reality is what they think and presume, not what really happens around them and in them.

The appointed professors are concrete, constantly complement their messages and check their opinions with students. They do not distort opinions and allow for exceptions and limitations. They communicate personally. Talk to students and not just to class. They do not have students about their opinions, but they modify, complement and adapt them with their own and their reality together with them.

Nonverbal communication consists of:

- *Body behavior* (posture, orientation, body movements when sitting, walking and laying);

- *Eye contact* (gaze, pupils, eye muscles);
- *Voice behavior* (speed, rhythm, color and voice strength, articulation, melody, clarity);
- *touching, clothing, spatial and temporal behavior* (intimate, personal and public during contact);
- *External context* (external circumstances during communication).

Nonverbal communication confirms, negates, changes and values the meaning of spoken, reveals the particularity of the one we are talking with, defines relationships and attitudes during the conversation, determines the degree of influence and effectiveness of the spoken message.

The secret of the success of interpersonal communication consists in the mutual alignment of verbal and non-verbal messages. This process of harmonization of our communication consists of three steps: identification and recognition of non-verbal messages, metacommunication about non-verbal communication and mutual alignment of non-compliance.

3. Content and relationships during communication

The fate of the content of the sent message essentially depends on the relationship between the sender and the recipient of the message and the message itself. These relationships strengthen, weaken or void the impact of the message content on its recipients. A deeper analysis of these relationships in education and training systems gives us further division into three levels:

1. Relations with the content of education and training (negative, positive and indefinite);
2. Relations between professors and students (rejecting, accepting, ignoring);
3. Relations between professors (opposing, cooperating and disproportionate).

Rationality or incomprehensibility are essential elements of interpersonal communication. Understanding makes quality and successful communication possible. The incidents of incomprehensibility can be the complexity and difficult comprehension of certain content, the ignorance and inability of comprehensible communication, the need for an individual to conceal his ignorance and insecurity, or a conscious or unconscious desire to remain incomprehensible.

Communication can be:

- mutually rival (interlocutors openly interact with each other);
- fixed together with each other (openly suppressed);
- conducting each other secretly and concealingly; and
- mutually flexible and complementary (fairly and openly complementary).

Depending on the situation in which the interpersonal communication between professors and students takes place, we can distinguish:

- mutual rival process of education and upbringing;
- mutual positional fixed process of education and upbringing; and
- mutually complementing the process of education and upbringing.

When communication is needed for a long time, account must be taken of essential elements of communication comfort.

- Continuous communication is the right to the similarity and difference of opinion.
- Spatial communication comfort signifies the right distance to all participants in the communication.
- Time communication is the right of all participants to determine their own beginning and end, and the duration of the broadcasters.
- Working communication comfort, the right of participants to activity or passivity in communication.
- Emotional communication is a personal choice of m, era of satisfaction and frustration during the conversation.

In the relationship between professors and students, there must be communication comfort. Only comfortable education and upbringing enable the actual development of students and professors.

4. Personal and psychological aspects of the conversation

ME, YOU, US AND APERSONAL MESSAGES

By you-messages, us-messages and apersonal messages, we attack others or distance ourselves from the desired communication. Only me-messages can develop real personal contact and dialogue.

We can express our own feelings, needs and desires both verbally and non-verbally (directly, indirectly, or dishonestly). On the way of expressing one's own feelings, needs and desires, success and satisfaction or failure and frustration over communication are dependent. It is not uncommon for professors and students to express their feelings, needs, and desires in communication within the school. In view of this communication problem, we distinguish the suppressive, verbally direct, verbally indirect and insincere professors.

In mutual relations and communication, we observe ourselves selectively, we subjectively interpret and unconsciously complement, distort. The only way to clear and understandable communication is to constantly

check messages using metacommunication. Teachers also selectively observe their students, subjectively interpret and often uncritically distort.

By applying scientific psychological methods to the problem of interpersonal communication, in it we can notice a mutual game of conscious and unconscious, rational and irrational, deliberate and unintentional, psychological and social within us. Here we can distinguish simply complementary, cross-conflict, unilateral manipulative and mutual manipulative communication.

The non-conflict school is a utopia, and only in such a school, professors are ideally complementary and adapting to each other. The conflict school is closer to reality, and interactions between professors and students are crossing. A one-sided manipulative school is ruined, inhuman and anti-sarcastic, and the mutual manipulative school is pseudo-humanistic and pseudo-democratic, educated poorly.

Fear of conversation is most often at the level of the irrational, unconscious in us. Fear of communication with others can be:

- narcissistic (not to discover themselves);
- transferring (not to reveal suppressed in themselves); and
- paranoid (not to discover the enemy in another).

In schools, there is a narcissistic fear of the professor, the transferable fear of the student, and paranoid fear, both with professors and students.

Defensive mechanisms protect us from direct confrontation with reality in ourselves and around us. We distinguish the suppressive, negating, primeval, supra-emphasizing, auto-conversive, moving, sublimating, inflammatory, imitating and rationalizing communication.

5. Feedback, listening and talking about the conversation

We distinguish feedback on the content of the message, the interlocutor, the relationships among the interlocutors, their relationship to the content of the message, and those that speak about the impact of the message on the interlocutors. Feedback can be sought, received, and given during communication. School feedback is extremely important in relation to the attitudes and attitudes towards the content of educational and educational messages.

In communication, we use a better or worse form of communication "feedback". The better form is verbal, positive, adapted to the interlocutor, concrete, descriptive, clear, objectively real, complete and direct, immediate, honest, timely, informative, constructive, benevolent, usable, permissible, contactable, both sides.

6. Conversation ways and styles

According to the division introduced by Friedman Schulz von Thun¹, we distinguish eight ways of communicating:

1. *Seeking help* - expressing your own helplessness and verbalising the need for help;
2. *Providing help* - finding out your own strength, giving information to the interlocutor that it is weak and offering help;
3. *Dismantling yourself* - claiming that we are none and nigger, looking for instructions from others;
4. *Aggression and disadvantage of others* - putting themselves at the forefront, the injustice to the interlocutor and the claim that the ignorant;
5. *Confirmation of ourselves* - we declare ourselves a person with no faults and we try to force our interlocutors to recognize our superiority;
6. *Controlling the other* - we say to the interlocutor that we only know how and what to do;
7. *Distancing yourself* - excluding from the content of the conversation;
8. *Superficial jollyng of others* - we call ourselves an entertainer who draws attention to himself.

Another, very significant division of the way we behave and how we communicate with others gives us 6 basic styles of direct interpersonal communication:

1. *Communication dependent on others* - interchangeable and self-assertive, non-creative;
2. *Communication directed against others* - accusatory rigorously controlled, aggressive and defamatory;
3. *Communication guided by others* - more mildly controlling, helpful and protective, directed to counseling others;
4. *Superficial communication among others* - everyday, conventional, relaxing (chattering);
5. *Communication distancing from others* - rational, analytical, investigative, apersonal communication;
6. *Communication with others* - open, centered, democratic and quality, creative, mutual, honest and

¹ Friedman Schulz von Thun, (2014): *How we talk*, Laguna, Belgrade, pp.17.

free².

In general, communicology and, in particular, pedagogical communication, are still insufficiently formed in the scientific discipline. The reason is in the complexity of interpersonal relationships, which are, in their entirety, reflected on processes and relationships among participants in pedagogical processes. Digital society, multimedia environment, constant changes in family and other social relations and processes, and additionally complicate the completion of the scientific silabus of pedagogical communication as well as communication in general. For all these reasons, but also because of the obvious conclusion that communication is the basis of every transfer of knowledge and understanding, one of the goals of contemporary pedagogical work is, of course, a lot of communion with communication methods and their targeted application in educational systems.

7. Pedagogical communication situation

A series of communication situations are predominantly determined by the subjects of communication, the whole of the social context in which communication actions occur, the symbolic system within which information is encoded in messages and the characteristics and specifics of the media through which the exchange of messages is achieved.

Pedagogical communication is specific to all elements of the communication situation, primarily to the subjects of communication and the social context. To a lesser extent, it is profiled by the symbolic systems used in it and the media through which it is realized, because both symbolic systems and media are not immanent only in pedagogical communication, but certain specificity arises from the pronounced selective, that is, didactic use and the use of symbolic systems and media³.

Until the substitution of social roles between teachers and students, despite the possible and pedagogically desirable reciprocity of communication roles, the sender-recipient of the message never comes, whether it is about communicating ex cathedra, interpersonal or media-mediated communication (say, internal television), because such inversion jeopardized the ontological assumptions of the educational process based on a distinctly different, first and foremost, cognitive, but also perceptive, conative, emotional ... potentials of teachers and students. Therefore, regardless of the degree to which educational and educational activities are carried out, full reciprocity can never be represented because, according to the nature of that relationship, the educator is superior and the student is in a subordinate position.⁴

When we speak in a social context, pedagogical communication, as a rule, occurs or is connected with a social institution whose purpose is education and upbringing. It is, of course, about the school at all levels of its organization, from preschool to college.

Attachment to certain social groups, both in the widest social environment, and in the school itself, also directly affects the pedagogical communication situation. Classical membership of (not) enables the attendance of certain schools, public or private, and the content of curricula, the quality of teaching staff, norms of behavior and vertical mobility are fundamentally different in these schools, and thus directly form the pedagogical communication situation. Namely, they communicate totally different in elite US colleges and public schools in Harlem. This, of course, also applies to the whole of the political order in one country, because while in countries of real-socialism, education at all levels (either) is accessible to everyone and free (in education, this type of political society has achieved the best results, from the eradication of illiteracy - up to epochal scientific discoveries), in capitalist societies, even the most developed, richest and most liberal, this is not the case. Therefore, having in mind the subjects of communication and the functioning of the factors that exclude the social context, from the school as a social institution deeply immersed in social fabric, through various forms of social consciousness, to the political system, one can conclude that the pedagogical communication situation is necessarily unequal in the teacher's relation - student, previously socially framed, i.e. normed in ideological / ideological terms, strongly formalized in interaction and teleologically clearly motivated by socially determined pedagogical goals of the educational process.

Of the symbolic systems, special importance in pedagogical communication, since they are immanent education, have systems based on null - taxonomic and algorithmic codes. "Scientific codes correspond to two major functions: classification and computation. Hence two large types: taxonomic and algorithmic or operational."⁵

Finally, the pedagogical communication situation is shaped by the media through which communication acts are performed. For centuries, the dominant secondary medium used in education was a book / textbook, firstly a manuscript, and then, from Gutenberg's epochal discovery in the mid-15th century, and a printed book.

² Novaković, D., Matijašević, M., Zorić O., (2017): *Social deviations*, Sven, Niš, pp 114.

³ Jovanović, B. (2004): "Pedagogical communication", In: *Communication and media*, Faculty of Pedagogy in Jagodina, Institute for pedagogical research in Belgrade, pp. 266-279

⁴ Cvetanović, B. (2002): *Communication in class*, Class and upbringing, Belgrade

⁵ Zorić, Olga (2017): *Social pedagogy*, KIB, Niš, pp.86.

Today, in the educational process, a whole range of different media is used in the educational process, to the most sophisticated (electronic book, computer, multimedia computer network), which is completely wrong, in the etymological and ontological terms, called 'education technology'.

Conclusion

Social-pedagogical communication, as a special university discipline, represents an interdisciplinary science of information and communication, drawing on the knowledge of pedagogy, psychology, sociology, philosophy and other sciences, and in the first place communication. Bearing in mind the subjects of communication and the functioning of the factors deriving from the social context, from school to political system, one can conclude that the pedagogical communication situation is a very complex process that requires permanent observation, action and improvement. It is an interactive process that depends on many factors, especially the norms that govern within a social environment, but also many other factors, among which are technical and technological means, in particular information communication technologies that make up a significant corpus of communication tools of today. From all, the only specific, most important specificities of the pedagogical communication situation and the determinants that distinguish it from the whole of the communication practice of man, derive a series of specifics of the pedagogical communitarian act - the mere exchange of messages between the lecturer and the listener, that is, the professor and the student, which is realized as a continuum of communication ranks in time. The importance of the study of social pedagogical communication is reflected, among other things, in the fact that by studying this social phenomenon we reveal the phenomenology of human communication, and thus we are highlighting the field of interpersonal relations and the human essence.

Literature

1. Cvetanović, B. (2002): *Communication in class*, Class and upbringing, Belgrade.
2. Friedman Schulz von Thun, (2014): *How we talk*, Laguna, Belgrade.
3. Jovanović, B. (2004): "Pedagogical communication", In: *Communication and media*, Faculty of Pedagogy in Jagodina, Institute for pedagogical research in Belgrade, pp. 266-279.
4. Novaković, D., Matijašević, M., Zorić O., (2017): *Social deviations*, Sven, Niš.
5. Suzić, N, (2003): *Efficient pedagogical communication*, Educational technology, Belgrade.
6. Zorić, Olga (2017): *Social pedagogy*, KIB, Niš.

Подано до редакції – 16.10.2018

Рецензовано – 07.02.2019

Прийнято до друку – 08.02.2019

УДК 37.01 + 007 : 304 : 001

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОДИНАКОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ДЛЯ ВСЕХ КАК ОСНОВА СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ СИСТЕМ ОБРАЗОВАНИЯ

Курдюмова И. М., Мясников В. А., Шапошникова Т. Д.

(г. Москва, Россия)

Методология исследования проблемы обеспечения равенства образовательных возможностей для представителей различных слоев общества основывается на идеях социального конструкционизма (П. Бергера, Т. Лумана), взаимосвязанного развития образования и общества, конструирования образовательной реальности. Основная цель статьи – освещение современного состояния проблемы равенства образовательных возможностей и научных подходов в ее решении; задачами исследования являются анализ современного научного дискурса по проблеме, выявление возможностей эффективного решения проблемы в условиях социального неравенства. Исследование носит междисциплинарный характер. В нем использовался комплекс методов: теоретические методы (категориальный анализ понятий, используемых для описания феномена образования как института социализации, призванного обеспечить равенство в получении образования, его доступность); историко-педагогический анализ, позволивший выделить, структурировать и описать этапы развития проблемы; компаративистский метод, дающий возможность выявить и изучить общие и особенные подходы в решении проблемы в разных странах. Авторы анализируют различные позиции ученых, принимающих участие в научном дискурсе по данному вопросу, на использование конструктивистских идей в решении проблемы. Представлена авторская точка зрения, которая позволяет доказать возможность и целесообразность использования конструктивистского подхода к проведению междисциплинарных исследований в образовании по вопросам обеспечения равных возможностей и результатов в образовании в условиях социального неравенства. Выводы исследования дают возможность разработать и предложить рекомендации для педагогической практики, пути решения проблемы, важнейшими среди которых выступают использование лидерства в образовании, коммуникативных практик обучения и формирование коммуникативных компетенций преподавателей для эффективного их использования в своей деятельности.

Ключевые слова: мировые тенденции образования, стратегия образования, обеспечение равных образовательных результатов, лидерство в образовании, коммуникативные практики обучения, конструктивизм.

Введение

Проблема обеспечения равных образовательных возможностей, которую сегодня все чаще формулируют как проблему обеспечения /предоставления не только равных образовательных возможностей, но и результатов образования (И. Д. Фрумин, С. Нието), остается актуальной на протяжении не только

Работа выполнена в рамках государственного задания ФГБНУ "Институт стратегии развития образования Российской академии образования" (№ 073-00086-19-01 на 2019 год и на плановый период 2020 и 2021 годов. Проект "Научно-методические основы создания отраслевой стратегии развития образования в Российской Федерации и механизмов ее реализации (в свете ведения Министерства просвещения России)".

© Курдюмова И. М., д. п. н., в. н. с. Центра педагогической компаративистики ФГБНУ «Институт стратегии развития образования РАО» (г. Москва, Россия).

Мясников В. А., академик РАО, д. п. н., проф., гл. н. с. Центра педагогической компаративистики ФГБНУ «Институт стратегии развития образования РАО» (г. Москва, Россия)

Шапошникова Т. Д., к. п. н., с. н. с., Центра педагогической компаративистики ФГБНУ «Институт стратегии развития образования РАО» (г. Москва, Россия).

многих десятков, но и сотен лет: ученые, практики, государственные и общественные деятели обращаются и возвращаются к ней с завидным постоянством [1, 2]. Эта проблема из ряда тех неразрешимых споров о роли и взаимосвязи образования и общества, которые имеют своих сторонников и противников и которая рассматривается в русле изменений в обществе и изменений в образовании, их взаимосвязи, а именно – ответов на вопросы: могут ли изменения в образовании привести к изменениям в обществе, способно ли образование как общественный институт так влиять на общество, чтобы способствовать его изменению к лучшему и как правильно должна выстраиваться стратегия развития образования, основываясь на учете и обеспечении для всех равных образовательных возможностей? Как справедливо заметила одна из известных украинских ученых И. Нечитайло : «Сегодня ученый, допускающий, что изменить общество, сделать его «умнее», «культурнее», «справедливее», действительно возможно, начав с изменений в образовании, рискует быть отнесенным к числу утопистов» [3, 5]. И тем не менее, идея способности образования влиять на развитие общества, по мнению исследователя, может рассматриваться на уровне тенденции в образовании, которая может быть отнесена к основаниям, на которых выстраиваются образовательные стратегии. Многие известные ученые в разных областях знаний независимо от того, в какой стране живут и работают, сходятся во мнении относительно того, что именно образование может выступить в роли «социокультурного катализатора» экономических, культурных и других изменений, обозначающих качественно новый характер социокультурной динамики общества» [4-8].

Актуальность проблемы сегодня обусловлена важностью и значимостью вопросов обеспечения равных образовательных возможностей для развития современного общества, необходимостью разработки теоретических основ реализации концепции равных возможностей, которая во многих государствах заложена в стратегии развития их систем образования, выделения условий и механизмов эффективной деятельности систем образования в решении проблемы в современной ситуации социального неравенства в разных странах, в том числе и в России.

Результаты и обсуждение

В основе концепции равенства образовательных возможностей для всех заложена идея о свободе и о важности контроля государства над образованием, высказанная К.Поппером: государство должно следить за тем, чтобы образование было доступно всем, чтобы была защищена общая свобода и свобода каждого [9, 113]. Теоретический анализ источников по проблеме позволил ученым выделить несколько этапов в развитии самой проблемы равенства образовательных возможностей для всех, каждый из которых отличался своей спецификой и своеобразием. Так, первый из этапов в развитии проблемы связан с появлением в развитых индустриальных странах общедоступных массовых школ. В 50–60 годы прошлого века отмечалось значительное расширение участия охвата образованием всех слоев населения (второй этап). Третий этап в решении проблемы связан с вопросами образования для всех людей, в том числе для представителей разных культурных и этнических сообществ, и с задачами распространения образования в развивающихся странах [10].

Дискуссия ученых о проблеме и возможных путях ее решения ведется сегодня на разных уровнях, включая все большее количество заинтересованных лиц. Она находит свое отражение и в государственной политике большинства развитых стран в области образования, в правительственных документах, например, в США, в документах об обеспечении равного школьного старта для всех детей, в инициативных документах правительства Англии о целевой помощи школам в депрессивных районах городов-мегаполисов, на страницах французской прессы в обсуждении вопросов о причинах бунтов арабской молодежи или генетической предрасположенности в умственном развитии представителей разных этнических групп. Для России, как отмечают ученые, эта проблема стала наиболее острой за последние десятилетия: в условиях социально-экономического неравенства возникли по сути две системы образования – для богатых и бедных как для среднего образования, так и для высшего, что подтверждается социологическими исследованиями (Я.Кузьминов, Д. Константиновский, Е. Омельченко, Е. Лукьянова) [11; 12; 13; 14]. Теоретические работы по данной проблематике в отечественном образовании практически отсутствуют. При этом о важности проблемы равенства образовательных возможностей для всех в мире свидетельствуют и те факты, что она, например, была названа основной сквозной темой образовательных исследований в США за последние 70 лет, а также регулярно принимаемые по данному вопросу инициативы ЮНЕСКО и ООН.

Термин «равные образовательные возможности» был предложен Крослендом (Crosland C. *The Conservative Enemy*. Cape, 1962.): в него вошли отмечаемые современными исследователями проблемы и «слабая трактовка», которая основывается на идее предоставления равных возможностей для всех в соревновательной системе тестов и экзаменов за доступ к более качественному и глубокому образованию; и «сильная трактовка», относящаяся ко всем ступеням образования, суть которой заключается в том, что не только в стартовой позиции, но и в результатах образования все должны быть равны: «Надо обучать всех детей хорошо» (Джон Гудлад) [15, 14]. В разных странах мира в создании и функциониро-

вании систем образования использовались и до сих пор используются и “сильная”, и “слабая” системы, появились обоснования необходимости применения комбинированных систем, новых видов образовательного равенства: формального, компенсирующего и демократического (Howe К.), в то же время отмечаются слабые стороны комбинирования систем: ведутся споры по поводу того, что применение комбинаций означает неверие педагогов в свои силы, в том, что они не способны обучать те или иные категории населения и граждан своих государств. Очевидно, что назрела необходимость в осуществлении анализа ведущих подходов к проблеме равных возможностей в образовании, их осмысления, что позволило бы разработать теоретические основы для концепции равенства возможностей, выявить общие условия и механизмы для ее эффективной реализации, применимые в образовании разных стран и с учетом специфики для каждой из них.

Исследования такого рода, как правило, относятся к междисциплинарным, кросс-культурным исследованиям, характерным для современного этапа развития науки – постнеклассицизма (В. Степин), признаками которого являются изменение характера научной действительности, связанное с компьютеризацией, распространение междисциплинарных исследований – комплексных исследовательских программ, в которых принимают участие специалисты различных областей знаний; повышение значения политических и социально-экономических факторов развития науки, включение ценностных факторов в науку, использование методик гуманитарных исследований в естественной науке [16]. По мнению современных ученых, исследования, требующие широкого социально-политического, экономического взгляда на предмет, наиболее эффективно проводить в контексте социального конструктивизма, парадигма которого наиболее емко представлена в работах П. Бергера, Т. Лумана «Социальное конструирование реальности» и К. Джерджена «Социальный конструкционизм» [17].

Авторы статьи придерживаются того мнения, что конструктивистский подход и его методология обеспечивают не только всестороннее исследование социальных проблем, но и позволяют выявить и предложить наиболее эффективные пути их решения. В научном дискурсе сторонников конструктивизма как подхода, способного изменить окружающую реальность посредством образования и ведущегося среди ученых России, стран СНГ и западных исследователей, обнаруживается и присутствие идей, которые уже упоминались выше: что именно образование способно стать «социокультурным катализатором» для экономических, культурных и других изменений, обеспечивающих качественно новый характер социокультурной динамики общества. Такой подход согласовывается с одним из его определений как направления в социальных науках, признающего ведущую роль дискурса и отношений между людьми в конструировании ими мира окружающей реальности и собственного «Я», призывающего к многоголосию и взаимообогащению различных дискурсов (языков и способов интерпретации мира), демократизации и социальному преобразованию сознания людей [18, 47-49].

Тезисы других исследователей, в том числе и представителей отечественной науки, раскрывают возможности использования конструктивистского подхода в решении проблемы обеспечения равных возможностей в образовании для всех. Например, А. Улановский, основывающийся на том, что с позиций конструктивизма, люди не просто пассивно отражают мир, но они сами строят или выстраивают его при помощи языка и культурных систем. Люди участвуют в совместном конструировании «существующего» и «реального», используя язык и социальные конвенции, принятые внутри тех или иных сообществ. Именно конструктивизм призывает к пониманию истины или любого соглашения о том, что является валидным знанием, возникающим в процессе коммуникаций, из отношений между членами определенного заинтересованного сообщества, и именно поэтому он призывает при решении социальных проблем серьезно и с уважением относиться к способам жизни и убеждениям представителей разных культур, групп и сообществ [19, 6-7].

Ученые (Е. Князева, Л. Романова) выделяют среди преимуществ конструктивизма важность для него коммуникаций, расширение «пространства возможного», что позволяет использовать людям реальный, имеющийся у них опыт в перестраивании мира по своему усмотрению и ожидать от новой реальности понимания и отклика; для конструктивизма важно создание материальности на основе коммуникации, в которой отношения людей играют большую роль, чем содержание передаваемого; конструктивизм обращает к ситуации возможности для человека постоянного активного созидания реальности и самого себя, растворения Я субъекта в окружающем его мире, в деятельности, в сетях коммуникации, которые он создает и которые создают и творят его самого [20, 105]. При этом само конструирование для человека не выступает самоцелью, он занимается этой деятельностью потому, что преследует свои цели и стремится выполнить вполне определенные задачи. Цель конструирования отсылает человека в будущее, которое можно рассматривать как предвосхищение опыта, а для человека, конструирующего реальность, важным является его вера в то, что созданные им конструкции сознания окажутся полезными. Они представляют для него конкретные пути решения конкретной проблемы, такой, как, например, доступности образования для всех категорий и представителей разных сообществ.

И все-таки в сегодняшней реальности изменения, произошедшие в системе образования за последние десятилетия, поставили перед исследователями новые задачи, в частности, появилась необходимость переосмысления понятия «неравенство в системе образования», «равных результатов в образовании» (Д. Фрумин, П. Бурдые и др.), а также связи института образования и возможностей социальной мобильности. Как показывает анализ публикаций последних лет, в данной области исследований в настоящее время существует несколько точек зрения на проблему равенства-неравенства образовательных возможностей. Например, отправной точкой в исследованиях Д. Константиновского служит тезис о том, что институт образования, не являясь гарантией жизненного успеха и карьерного продвижения, тем не менее «влияет на условия и возможности вертикальной и горизонтальной мобильности, трансмиссии и конверсии статусов» [21, 93]. При этом неравенство понимается как различие в вероятности реализации возможностей, предоставляемых обществом разным социальным группам. В определенной степени данные возможности реализуются в разных видах учебных заведений, формирующих институт образования, а также в тех специальностях, по которым происходит обучение. Таким образом, изучение, с одной стороны, образовательных и профессиональных ориентаций молодежи, представляющей разные социальные группы, а с другой — вероятности реализации этих ориентаций дает представление о существующем в обществе неравенстве в доступе к образованию как каналу осуществления социальной мобильности, при этом неравенство понимается как различие в вероятности реализации возможностей, предоставляемых обществом разным социальным группам.

Что предполагается предпринимать в решении проблемы? В докладах и материалах ЮНЕСКО, международных столах, которые, по сути, являются дискуссионными площадками, предлагаются различные решения проблемы, среди которых модели хорошего преподавания и хорошего руководства школой, основанные на профессиональном росте учителей и руководителей школ, развитии коммуникационных технологий и их использование в работе преподавателей.

Что имеется в виду? Не описывая подробно все содержание моделей, остановимся и в той, и в другой на некоторых аспектах, имеющих для нас значение.

Важная роль, например, придается использованию коммуникационных технологий в деятельности образовательных учреждений. Примером могут служить электронные интерактивные платформы, такие как, например, в Швеции и новейшая Ultranet в штате Виктория, дают возможность учителям, ученикам и родителям обмениваться информацией и облегчают взаимодействие позволяет учителям, учащимся и семьям создавать новый образовательный контент-онлайн. Например, два учителя, находящиеся на большом расстоянии друг от друга, могут совместно разрабатывать учебные материалы, или городская и сельская школы могут взаимодействовать и использовать одни и те же ресурсы. Электронные интерактивные платформы также используются для того, чтобы подгонять программы под потребности студентов вне основной системы образования. Например, в Великобритании специальный портал расширяет возможности образования для высокоодаренных детей, а Notschool.net помогает получать образование тем, кто не может учиться в обычной школе. В США значительно увеличилось количество виртуальных образовательных программ, при этом численность учащихся в начальных и средних школах, обучающихся онлайн, растет в десятки раз. Например, в виртуальной школе Флориды одновременно обучаются 70 000 учащихся.

Коммуникационные инновационные технологии используются и для профессионального роста учителей, что является необходимой основой для модели хорошего преподавания. Среди других представляет интерес опыт сообществ профессионального взаимообучения (СПВ), которое основывается прежде всего на сотрудничестве, получении данных из практики преподавания и на взаимодействии с коллегами. Например, у китайских учителей обычная практика – обмен опытом: каждый преподаватель должен обязательно посетить не менее восьми уроков других учителей, японские учителя привыкли работать командным стилем: они вместе разрабатывают уроки, проводят и анализируют их; в Бостоне (США) в расписании работы учителей специально включается время для совместного планирования, когда осуждаются планы, расписание и результаты учеников. Организатором и модератором таких рабочих встреч, как правило, бывает директор или специально приглашенный тренер. Как правило, такой опыт совместной работы используется учителями и в обычной педагогической деятельности [22]. Все это способствует их профессиональному росту. Международное исследование преподавания и обучения (TALIS 2017 г.) выявило, что учителя, которые больше участвуют в разных формах профессионального развития, особенно, сотрудничества, таких как СПВ, с большей степенью вероятности участвуют в совместном преподавании, постоянно обмениваются идеями и информацией и координируют свою деятельность с другими учителями, имеют хорошие отношения с учениками.

Модель хорошего управления, о которой упоминалось выше, состоит из административного руководства, управления изменениями и лидерства в преподавании. Лидерство здесь – это не только деятельность самого директора. Ответственность за руководство школой, заключающееся в администрирова-

нии, управлении инновациями и руководстве преподаванием, может быть поделена между членами управленческой команды. Например, в некоторых школах специально выбирают администраторов для того, чтобы директора, завучи и старшие учителя могли полностью сосредоточиться на учебном процессе. Примером такого подхода является Великобритания, где зарождается такая профессия, как менеджер школы.

Участниками одного из международных круглых столов в Сингапуре в 2014 г. особенно подчеркивалась важность тренингов лидерства для директоров школ. Лидерство, их поддержка и «выращивание» является важнейшей задачей для каждого сектора в экономике, и на это же надо обращать внимание в образовании.

Развитие лидерства – выдвижение, обучение и тренировка – может быть реализовано посредством тренинга лидерства и/или с помощью коллег. Например, речь может идти о сети взаимопомощи, когда, например, директора школ из одного района могут оказать поддержку тем школам, в которых с функциями директора, кто в одиночку выполняет обязанности директора как лидера образовательной организации. Так, в Сингапуре кандидат на должность директора школы обязательно обучается по шестимесячной образовательной программе для лидеров. В ней составная часть – наставничество, которое проводится опытными руководителями школ при неформальной поддержке других.

Примером воспитания лидерства может служить опыт современного образования Великобритании, в котором большое внимание уделяется направленности учебного процесса на осознание учащимися (как студентами, так и школьниками) широкого круга социальных навыков и обязанностей. Важную роль в реализации этой тенденции играют лидеры образования на всех уровнях – на уровне школы, колледжа, университета, органов управления. Важным аспектом подготовки лидеров образования являются навыки коммуникации. Следует отметить, например, курсы «Работа в команде, лидерство и коммуникации» (TCL). Данный курс опирается на такую Национальную учебную программу, как «Личное, социальное, медицинское и экономическое образование» (PSHE) [23].

Так, в Университете Варвика предлагается обучение курсу «Лидерство, коммуникации и культура». Этот курс направлен на то, чтобы подчеркнуть решающую роль коммуникации для руководства и ознакомить участников с предположениями и ожиданиями о культуре общения, которые формируют её, предоставляя возможность развивать свои навыки наблюдения, аналитические навыки и рефлексивные навыки во время работы в мультикультурной команде.

К концу этого курса участники должны:

- проследить взаимодействие с ключевыми теориями, связанными с культурой и межкультурной коммуникацией;
- понять решающую роль коммуникации для руководства;
- понять роль культуры в лидерстве и командной работе;
- понять, как анализировать количественные данные;
- понять, как исследовать разговорное взаимодействие;
- развивать способность анализировать общение;
- быть в состоянии представить результаты исследований кратко и эффективно;
- развивать навыки совместной работы в командах [24].

Коммуникативные навыки и работа в команде, лидерские навыки и компетенции, программа развития лидерства – в центре внимания Национального колледжа обучения и лидерства (National College for Teaching and Leadership). Первоначально колледж был открыт в Университете Ноттингем в 2002 году и являлся престижным заведением для учителей, в котором совершенствовались такие качества лидеров, как стратегическая инициатива, осуществлялось профессиональное развитие педагогов. Позднее колледж был реорганизован, отделения колледжа появились в Лондоне, Манчестере, он просуществовал до 2018 г.

Программа повышения квалификации школьных лидеров включена в Национальную профессиональную квалификацию директоров школ (NPQH). National Professional Qualification for Headship с 2012 года и является обязательной для всех вновь назначенных руководителей школ в Англии и Уэльсе [25].

В программах подготовки лидеров отражаются меняющиеся потребности школы и общества. К ключевым областям учебных программ развития лидерства относятся лидерство учения и обучения; подрастающие лидеры; лидерство за стенами школы; лидерство изменений. Все больший акцент делается на развитии лидеров среднего звена с целью достижения наилучшего качества обучения при работе в школе и вне ее; практической поддержке новых директоров школ опытными; развитие тех передовых директоров, которые стремятся помочь школам в их борьбе за совершенство. Предполагается дальнейшее развитие взаимодействия колледжа с кластерами школ, в которых появляется новое поколение лидеров, склонное к рефлексии своего опыта и взаимной поддержке.

Назовем несколько ключевых программ, способствующих совместной работе школ и детских

центров. К ним относятся Команда развития мульти-агентств (Multi Agency Team Development Programme – MATD), поддерживающая профессионалов в междисциплинарной сфере в данной общине, позволяющая создать сообщества практиков; Национальная профессиональная квалификация в интегрированных центрах лидерства (National Professional Qualification in Integrated Centre Leadership – NPQICL) – для лидеров детских центров с объединенными службами, которая дает возможность развивать коллаборацию и обеспечивать высокое качество обслуживания детей и их семей [25]. Таким образом, формируются потребности развития навыков коллаборации и коммуникации между школами и детскими обслуживающими организациями в общине. Учитываются потребности национальной программы локализованной поддержки и партнерства между школами и другими организациями в общине.

Создано большое количество национальных учебных программ, которые используются при обучении как в школах, так и на многочисленных курсах. Приведем несколько примеров таких программ:

- гражданское общество, права и обязанности, преимущества основных правил поведения, школьные советы, управление конфликтами;
- сообщества, культура и идентичность, например, принадлежность к командам и группам, соблюдение разных полов, возраста, способностей и типов персонажей;
- жизненные события и люди, например, влияние сверстников и работа с другими продуктивно;
- личные и социальные навыки, например чувства и эмоции, самооценка и уверенность в себе, обсуждение и обсуждение навыков, конструктивное объяснение причин и взглядов, сочувствие и выбор.

Здоровье и безопасность, например, физические упражнения, личная безопасность и поддержание безопасной среды [26].

Отметим, что именно в Великобритании первоначально получили распространение школьные управляющие советы, которые во многом послужили образцом и для нашей страны. Этот орган управления школой позволяет соединить усилия всех сторон, заинтересованных в улучшении работы школы. Налаживание коммуникации между школой и окружающей средой, родителями, членами местной общины становится одной из главных задач таких советов. Однако участие в работе советов требует определенной подготовки. В последние годы такой подготовке, которая включает в себя целый ряд личных и социальных навыков, уделяется большое внимание.

Подготовка осуществляется на разных уровнях: на уровне школы – как для учеников, так и для учителей, на уровне колледжа – для студентов. Она может проходить в рамках государственных учреждений, т.е. являться частью Национальных учебных планов, либо носить необязательный характер и может осуществляться в ходе участия в благотворительных организациях соответствующей направленности.

К таким организациям относится Ambition School Leadership Trust [27]; особенностью работы этой организации является широкое использование сетевых коммуникаций. Организаторы утверждают, что «в Ambition мы осознаем силу сетей. Вот почему мы создаем сеть исключительных школьных лидеров на всех уровнях, чтобы преобразовать жизнь детей, которые в ней больше всего нуждаются. Мы – сообщество школьных лидеров, работающих вместе, чтобы учиться, сотрудничать, делиться тем, что работает и поддерживать друг друга».

My Ambition – это специальная платформа для участников программы и членов сети, которая предлагает следующие направления деятельности:

- сотрудничайте с более чем 5000 единомышленниками школ со всей страны;
- посещать последние встречи в сети и учебные мероприятия в течение года;
- представляйте свою школу и амбиции в политических консультациях, посещениях политологов, исследованиях и средствах массовой информации;
- получите доступ к нашему коллективу опытных тренеров, консультантов и специалистов по области;
- воспользуйтесь специальной поддержкой руководства и регулярным информационным бюллетенем.

В рамках этой платформы участники также могут связаться с более широкой группой сверстников через Ambition: Feed [27] – открытую платформу для руководителей школ, чтобы исследовать и делиться стратегиями, помочь каждому ребенку добиться успеха. Через подкасты, блоги и социальные сети лидеры могут каждый день устанавливать повестку дня и решать новую проблему образования. Они могут быть в курсе примеров лучшего образовательного мышления со всей страны.

Для этого предлагаются следующие действия:

- поделитесь своими идеями и вопросами в Twitter По Адресу #Ambitionfeed;
- присоединяйтесь к нашей Специальной Группе Facebook для отличных идей и дебатов;
- получите ориентированное на решение мышление руководителей школ и экспертов в области образования в блоге;

- подпишитесь на бюллетень *Ambition: Feed* для лучших идей в этом месяце; Расскажите, какой вызов вы хотите решить, отправив запрос на веб-сайт [27].

Как видим, организаторы этой благотворительной организации активно используют возможности сетевой коммуникации для развития школьных лидеров.

Выводы

Итак, в качестве выводов можно резюмировать следующее: проведенный выше анализ состояния проблемы позволяет утверждать, что пришло время из плоскости социологических исследований проблемы равенства образовательных возможностей для всех переходить к проблеме неравенства и самым серьезным образом обратиться к решению педагогических задач, а именно: исследованию механизмов взаимодействия ученик – образовательная организация как часть системы образования (макроуровень – образовательная система в целом и микроуровень – отдельный ученик); механизмов, которые поддерживают или ослабляют это неравенство на таких уровнях образования, как класс, школа, вуз, изучение которых до последнего времени носят эмпирический и описательный характер; анализу связи фактов образовательного неравенства и формирования демократических ценностей; исследованию специально образованной антишкольной культуры учащихся как результата неравенства в сфере образования, в педагогических подходах и ценностях в селективных школах с точки зрения демократических идеалов. Исследования в этих направлениях, дискуссии могут стать полезными не только для решения социально-педагогических проблем в России, но и во всем мире.

Таким образом, социологический взгляд на проблему равных образовательных возможностей для всех заключается в исследовании социокультурных, экономических, политических механизмов возникновения и решения проблемы. Однако педагогический аспект проблемы равенства и неравенства заключается во взаимосвязи образовательных ресурсов и самих обучающихся. Вопрос в том, как помочь разным детям воспользоваться имеющимися образовательными возможностями [28]. Даже согласившись с тем, что полное равенство невозможно, педагоги должны минимизировать негативные последствия и причины неравенства.

Список литературы

1. Фрумин И. Д. «Основные подходы к проблеме равенства образовательных возможностей» / Вопросы образования : ежеквартальный научно-образовательный журнал : издается с 2004 года / Ред. Я. И. Кузьминов, Е. Н. Ленская. – 2006. – №2 2006. – С. 5-23.
2. Нието С. Общественное образование в двадцатом веке и на последующий период: высокие надежды, неработающие обещания и неопределенное будущее. *Harvard Educational Review*, 75, 2005. – С. 43-64.
3. Нечитайло И. С. Изменение общества через изменение образования: иллюзия или реальность? : монография / И. С. Нечитайло ; Нар. укр. акад. – Харьков : Изд-во НУА, 2015. – 552 с.
4. Бурдые П. Воспроизводство: элементы теории системы образования / П. Бурдые, Ж.-К. Пассрон ; [пер. с фр., предисл. Н. А. Шматко]. – М. : Просвещение, 2007. – 267 с.
5. Герасимов Г. И. Трансформация образования – социокультурный потенциал российского общества : автореф. дис. д-ра филос. наук / Г. И. Герасимов. – Ростов н/Д, 2005. – 48 с.
6. Куда идет российская культура? Материалы круглого стола (27-28 июня 2009 г.) / [участники : А. С. Запесоцкий, В. С. Степин и др.] ; науч. ред. В. С. Степин, А. С. Запесоцкий. – СПб.: СПбГУП, 2010. – С. 7-15.
7. Осипов А. М. Социология образования в России: проблемы и перспективы / А. М. Осипов, В. В. Тумалев // СОЦИС. – 2004. – №7. – С. 120-127.
8. Нечитайло И. С. Изменение общества через изменение образования: иллюзия или реальность? : монография / И. С. Нечитайло ; Нар. укр. акад. – Харьков : Изд-во НУА, 2015. – 552 с.
9. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т.1. М., 1992. – 150 с.
10. Фрумин И. Д. Основные подходы к проблеме равенства образовательных возможностей / Вопросы образования : ежеквартальный научно-образовательный журнал : издается с 2004 года / Ред. Кузьминов Я. И., Ленская Е. Н. – 2006. – №2. – С. 5-23.
11. Константиновский Д. Л. Динамика неравенства. Российская молодежь в меняющемся обществе: ориентации и пути в сфере образования (от 1960-х годов к 2000 году) / Под ред. д-ра филос. наук, проф. В. Н. Шубкина. М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 213 с.
12. Омельченко Е. Л. Анализ доступности высшего образования для социально-уязвимых групп // Доступность высшего образования в России. М.: НИСП, 2002. – С. 22–37.
13. Омельченко Е. Л., Лукьянова Е. Л. Региональные образовательные сети в фокусе доступности высшего образования: новые исключения или новые возможности // Доступность высшего образования в России / Отв. ред. С. В. Шишкин. М.: НИСП: Поматер, 2004. – 112 с.
14. Джон Гудлад – Goodlad J. Democracy, education, and community // Soder R. (Ed.), *Democracy, Education and the Schools*. Jossey-Bass, 1996 p. 87.
15. Степин В.С. Постнеклассика: философия, наука, культура. Спб.: Издательский дом «Мирь», 2009. – С. 249-295.

16. Бергер П., Луман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. М.: Медиум, 1995.
17. Джерджен К. Дж. Социальный конструктивизм: знание и практика. – Минск: БГУ, 2003. – 232 с.
18. Улановский А.М. Качественные исследования: подходы, стратегии, методы // Психологический журнал. – 2009. Т. 30. № 2. – С. 5-19.
19. Романова Л.А. Теория социального конструирования и композитные перформативы // Вестник Волгоградского гос. ун-та. Серия 2. Языкознание. – 2009. № 2 (10). С. 103-109.
20. Константиновский Д. Л. Динамика неравенства. Российская молодежь в меняющемся обществе: ориентации и пути в сфере образования (от 1960-х годов к 2000 году) / Под ред. д-ра филос. наук, проф. В. Н. Шубкина. М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 213 с.
21. М. Барбер, М. Муршед. Создавая будущее: как хорошие образовательные системы могут стать еще более эффективными. Теоретические и прикладные исследования [Электронный ресурс]. Available at: [<http://docplayer.ru/57430850-I-sozdanie-m-barber-m-murshed.html>][Accessed at 31.10.2018].
22. Personal, social, health and economic education PSHE [Электронный ресурс]. – Available at: (www.curriculumonline.gov.uk) Accessed at 10.09.2018.24.
23. The Leadership, Communication and Culture course [Электронный ресурс] -Available at: (warwickinlondon@warwick.ac.uk) Accessed at 16.09.2018.
24. "The Teachers' Disciplinary (England) Regulations 2012". The Stationery Office. 28 February 2012. No. 560 Regulation 2. Retrieved 9 August 2016. [Accessed at 25.09.2018].
25. NCTL Framework Document" (PDF). gov.uk. November 2015 [Электронный ресурс] www.education.gov.uk/nationalcollege [Accessed at 24.09.2018].
26. Education charity building a network of exceptional school leaders at all levels, to transform the life changes of children who need it most [Электронный ресурс] ("[AmbitionSchoolL'ship @Ambition_SL](#) ") [Accessed at 22.09.2018]
27. Brighthouse H. (1995) In Defence of Educational Equality // *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 29, No. 3. pp. 415-420.

References

1. Frumin, I.D. (2006), "Main Approaches to the Problem of Equal Educational Opportunities", *Voprocy' obrazovaniya [Proceedings of Education]*, № 2, 2006. pp. 5-23.
2. Nieto, Sonia (2005), Public Education in the Twentieth Century and beyond: High Hopes, Broken Promises, and an Uncertain Future. *Harvard Educational Review*, 75 (1), pp. 57-78.
3. Nechitajlo, I.S. (2015), Society Changes through Educational changes: Illusion or Reality? : Nar. Ykr. Akad., Isd.-vo NYA, Kharkiv, 552 p.
4. Bourdieu P., (2007). Reproduction: the Elements of Educational Theory, M.: Prosveshhenie, 267 p.
5. Gerasimov, G.I. (2005), Education Transformation as a sociocultural potential of Russian Society, Abstract of the D.Sc. (philos. Sci), Rostov-on-Don, 48 p.
6. Stepin, V.S., (2010), Where is the Russian Culture Going?, in Stepin, V.S., Zapesotsky, A.S. (Eds.), *Proceedings of the Round Table "Where is the Russian Culture Going?"*, 27–28 June 2009, StPb.: StpbGUP, pp. 7–15.
7. Osipov, A.M. (2004), Sociology of Education in Russia: Problems and Perspectives, SOCZIS, № 7, pp. 120-127.
8. Nechitajlo, I.S. (2015), Society Changes through Educational Changes: Illusion or Reality? : Nar. Ykr. Akad., Isd.-vo NYA, Kharkiv, 552 p.
9. Popper, K.P. (1992) The Open Society and its Enemies, V.1, M.: Fenix, 448 p., - 150 p.
10. Frumin, I.D. (2006), "Main Approaches to the Problem of Equal Educational Opportunities", *Voprocy' obrazovaniya [Proceedings of Education]*, № 2, 2006. pp. 5-23.
11. Konstantinovsky, D.L., (1999), Dynamics of Inequality. The Russian Youth in a Changing Society: Orientation and Ways in Education (from 1960-th to 2000), in Shubkin, V.N. (Ed.), M.: E'ditorial YRSS, 213 p.
12. Omel'chenko, E.L., (2002), HE for socially marginalized groups: Accessibility's Analysis, *HE Accessibility in Russia*. M.: NICP, pp. 22–37
13. Omel'chenko, E.L., Luk'yanova E.L.,(2004), Regional Educational Nets in the Light of HE accessibility: New Possibilities and New Exclusions, *HE Accessibility in Russia*. M.: NICP, 112 p.
14. Goodlad, J. (1996), "Democracy, education, and community", in Soder R. (Ed.), *Democracy, Education and the Schools*. Jossey-Bass, 189 p., p. 87.
15. Stepin, V.S., (2009), Post-non-Classicism: Philosophy, Science, Culture, SPb.: Izdatelsky Dom "Mir", pp. 249-295.
16. Berger, P., Luman T.(1995), Sotsial'noe konstruirovaniye real'nosti (Traktat po sociologii znaniia), Social Construction of the Reality, M.: Medium, 323 p.
17. Gergen K.J. (2003), Social Constructionism: Knowledge and Practice, Minsk: BGY, 232 p.
18. Ulanovsky, A.M., (2009), Quality Researches: Approaches, Strategies, Methods, *Psychological Journal*, V. 30, № 2, pp. 5-19.
19. Romanova, L.A., (2009), The Theory of Social Constructivism and composite performatives, *The Bulletin of Volgograd Univ.*, Series 2. Linguistics, №2 (10). pp. 103-109.
20. Konstantinovsky, D.L., (1999), Dynamics of Inequality. The Russian Youth in a Changing Society: Orientation and Ways in Education (from 1960-th to 2000), in Shubkin, V.N. (Ed.), M.: E'ditorial YRSS, 213 p.

21. Barber M., Mourshed M. (2010), Shape the Future: How Good Education Systems can become Great in the Decade ahead.: *Theoretical and Applied Research*, available at: [<http://docplayer.ru/57430850-I-sozdanie-m-barber-m-murshed.html>](accessed at 31.10.2018)
22. Personal, Social, Health and Economic Education PSHE, available at: (www.curriculumonline.gov.uk) accessed at 10.09.2018.
23. The Leadership, Communication and Culture course, available at: (warwickinlondon@warwick.ac.uk) (accessed at 16.09.2018).
24. "The Teachers' Disciplinary (England) Regulations 2012". The Stationery Office. 28 February 2012. No. 560 Regulation 2. Retrieved 9 August 2016. (accessed at 25.09.2018)
25. NCTL Framework Document" (PDF). gov.uk. November 2015, available at www.education.gov.uk/nationalcollege (accessed at 24.09.2018)
26. Education charity building a network of exceptional school leaders at all levels, to transform the life changes of children who need it most, available at ("AmbitionSchoolL'ship@Ambition_SL") (accessed at 22.09.2018)
27. Brighthouse H. (1995) In Defence of Educational Equality // *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 29, No. 3. pp. 415-420.

Kurdyumova I.M.

leading researcher Center for Pedagogical Comparative Studies, (Moscow, Russia)

Myasnikov V.A.

Academician of the Russian Academy of Education, Ph.D. Center for Pedagogical Comparative Studies, (Moscow, Russia)

Shaposhnikova T.D.

Ph.D., senior researcher Center for Pedagogical Comparative Studies, (Moscow, Russia)

**ENSURING EQUAL EDUCATIONAL OPPORTUNITIES FOR ALL
AS A BASIS FOR EDUCATIONAL SYSTEM DEVELOPMENT STRATEGIES**

The methodology of researching the problem of ensuring equality of educational opportunities for representatives of various sectors of society is based on the ideas of social constructionism (P. Berger, T. Lukman), the interrelated development of education and society, the design of educational reality. The main goal of the article is to highlight the current state of the problem of equality of educational opportunities in different countries, the objectives of the research are to analyze the current scientific discourse on the problem, to identify the possibilities for effectively solving the problem in conditions of social inequality. The study is interdisciplinary. It used a set of methods: theoretical methods (a categorical analysis of the concepts used to describe the phenomenon of education as an institution of socialization, designed to ensure equality in education, its accessibility); historical and pedagogical analysis, which allowed to identify, structure and describe the stages of development of the problem; comparative method, which makes it possible to identify and study general and specific approaches to solving problems in different countries. The authors analyze the various positions of scientists participating in the scientific discourse on this issue, on the use of constructivist ideas in solving problems. The author's point of view is presented, which allows one to prove the possibility and expediency of using a constructivist approach to conducting interdisciplinary research in education on the issues of ensuring equal opportunities and results in education in conditions of social inequality. The findings of the study make it possible to develop and propose recommendations for pedagogical practice, solutions to the problem, the most important of which are the use of leadership in education, communicative teaching practices and the formation of communicative competences of teachers for their effective use in their activities.

Keywords: equal educational opportunities, ensuring equal educational results, leadership in education, communicative teaching practices, constructivism, post-non-classicism.

Подано до редакції – 12.10.2018

Рецензовано – 18.10.2018

Прийнято до друку – 01.11.2018

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В НАУКОВОМУ ЖУРНАЛІ «СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»

Обсяг та форматування

Повний обсяг статті разом з анотаціями трьома мовами (англійською, російською, українською), додатками, таблицями, ілюстраціями, списком літератури має становити **25-50 тис. знаків** (символів та пробілів).

Обсяг рецензії на книгу має становити 5-10 тис. знаків.

Файли необхідно називати прізвищем автора статті латиницею, наприклад, Petrenko.doc. Якщо авторів кілька, то прізвищами перших двох авторів, наприклад, Petrenko_Sydorenko.doc.

Рукопис необхідно подавати у форматі, сумісному з Microsoft Word (можливі розширення файлів: .rtf, .doc, .docx). Розмір сторінки А4; книжкова орієнтація; поля з усіх боків по 2 см; шрифт Times New Roman; розмір шрифту – 14; інтервал між рядками – 1,5.

Назву статті треба набирати звичайним текстом; не допускається набір із використанням опції Caps Lock.

Необхідно розрізняти символи дефіс і тире (тире відокремлюється з обох боків пропусками й довше за дефіс).

Стиль тексту Звичайний (Normal). Використання інших стилів не допускається.

Схеми, графіки, діаграми (далі – ілюстрації), формули й таблиці нумеруються.

Ілюстрації таблиці не повинні перевищувати розміром зазначених вище розмірів сторінки (А4 мінімум по 2 см на поля).

Таблиці формуються в редакторі таблиць (пункт меню "Таблиця"). Формат таблиць тільки книжковий.

Формули в статтях мають бути набрані за допомогою редактора Equation Editor.

Не рекомендується користуватись автоматичною нумерацією.

Ілюстрації. Кількість ілюстрацій не повинна перевищувати п'яти. Формат файлів ілюстрацій: jpg. Роздільна здатність ілюстрацій: 300 dpi. Кожну ілюстрацію треба надсилати окремим файлом. Називати файл ілюстрації треба прізвищем автора статті латиницею. Якщо ілюстрацій кілька, то потрібно додавати в назві файлу до прізвища автора порядковий номер ілюстрації. Наприклад, Petrenko1.jpg; Petrenko2.jpg; Petrenko3.jpg.

Перед основним текстом статті потрібно вказати такі дані:

- індекс УДК;
- прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, учене звання;
- назву статті;
- **анотацію (детальні вимоги – див. далі);**
- 3-5 ключових слів.

Вимоги до структури основного тексту статті

Основний текст статті повинен мати визначену структуру. Підрозділи статті, які наведено нижче, повинні бути пронумеровані, виділені в тексті жирним шрифтом і розташовані на окремому рядку як підзаголовки.

1. Вступ (актуальність теми, огляд літератури й попередніх досліджень із цієї чи суміжної проблематики, мета й завдання статті). Обсяг – близько 3000 знаків.

2. Методи дослідження (не загальними фразами, а чітко розписати, які методи і як саме використовувалися для даного дослідження; тобто розкрити сам механізм проведення дослідження – яким чином було отримано його результати).

3. Результати й обговорення (навести основні результати дослідження).

4. Висновки. Обсяг – близько 2000 знаків.

5. Подяки (коротко висловити подяку ВНЗ та дослідникам, які надали допомогу при підготовці цієї публікації).

6. Додатки і Таблиці (якщо є Додатки і Таблиці, то вони обов'язково повинні мати заголовки й

порядкові номери; примітки слід розміщувати безпосередньо під таблицями. У тексті статті обов'язково мають бути посилання на ці додатки чи таблиці).

7. Список літератури подавати в **порядку цитування в тексті**. Реквізити джерела для журнальних статей – автор, назва статті, назва журналу, номер журналу, рік видання, номери сторінок. Реквізити джерела для книжок – автор, назва книжки, місто видання, назва видавництва, рік видання, кількість сторінок. Приклади оформлення списку літератури див. нижче.

Вимоги до анотації

Анотація українською та російською мовами

Анотація українською та російською мовами мають бути ідентичними за змістом.

Обсяг анотації: 90-110 слів (800-1000 знаків, урахуваючи пробіли).

Анотація має бути якісною, інформативною та лаконічною. Її мета – стисло відобразити основний зміст проведеного дослідження. **Уникайте повторення в анотації назви статті й загальних фраз.**

Структура анотації. В анотації необхідно чітко вказати:

- **мету** дослідження;
- **методи** (не загальними фразами, а чітко вказати, як саме було застосовано певні методи; тобто розкрити сам механізм проведення дослідження – яким чином було отримано його результати);
- **головні результати й висновки** дослідження, із яких має бути зрозумілою їх **значимість** для науки, суспільства, освіти тощо (здобутий новий цінний фактаж; виявлені нові взаємозв'язки та закономірності; підтвержені чи спростовані певні гіпотези або теорії тощо).

Усі названі складові анотації мають чітко ідентифікуватися. Для цього рекомендуємо вживати в анотації слова: мета, методи, результати, висновки, значення.

За необхідності можна на початку анотації вказати одним реченням актуальність дослідження, якщо вона не є очевидною з назви, мети чи висновків дослідження.

Ключові слова

Після анотації потрібно вказати 3-5 ключових слів, розділяючи їх крапкою з комою.

Анотація англійською мовою (Abstract)

Анотація англійською мовою має бути **вдвічі більшою за обсягом, ніж анотація українською та російською мовами**, адже для іноземних читачів це буде основним джерелом інформації про всю публікацію й проведене вами дослідження.

Обсяг анотації англійською: 200-250 слів (1500-2000 знаків, урахуваючи артиклі та пробіли).

Анотація має бути написана **правильною англійською мовою**, з урахуванням особливостей орфографії та граматики (британська або американська англійська, але не суміш обох). Неприпустимо подавати анотації, перекладені лише за допомогою комп'ютерних перекладачів.

Структура анотації. В анотації необхідно чітко вказати:

- **мету** дослідження (main objective(s) of the study);
- **методи (methodology)** – не загальними фразами, а чітко вказати, як саме було застосовано певні методи; тобто розкрити сам механізм проведення дослідження – яким чином було отримано його результати (how the study was done);
- **головні результати й висновки** дослідження (**results/findings and conclusions**), із яких має бути зрозумілою їх значимість (**significance**) для науки, суспільства, освіти тощо (здобутий новий цінний фактаж; виявлені нові взаємозв'язки та закономірності; підтвержені чи спростовані певні гіпотези тощо).

Усі названі складові анотації мають чітко ідентифікуватися. Для цього рекомендуємо вживати в анотації слова: main objective(s) of the study, methodology, results, findings, conclusions, significance.

За необхідності можна на початку анотації вказати одним реченням актуальність дослідження (relevance of the study), якщо вона не є очевидною з назви, мети або висновків дослідження.

Ключові слова (Keywords)

Після анотації потрібно вказати 3-5 ключових слів, розділяючи їх крапкою з комою.

Добираючи ключові слова, урахуйте, що вони мають сприяти пошуку Вашої публікації в електронних каталогах та наукометричних базах. Рекомендуємо проаналізувати, які ключові слова зазвичай використовують у публікаціях за тематикою Вашого дослідження в ключових світових наукометричних базах, наприклад, ScienceDirect видавництва Elsevier (Scopus): <http://www.sciencedirect.com/science/search>. Правильно підібрані ключові слова сприятимуть пошуку Вашої публікації колегами та підвищенню індексу її цитування.

Вимоги до оформлення списку літератури

Усі наведені в тексті цитати й статистичні дані повинні мати належним чином оформлені посилання на першоджерела.

Рекомендується віддавати перевагу посиланню безпосередньо на першоджерело, а не на його відтворення в якійсь іншій праці (посібнику, оглядовій статті тощо). Також рекомендується посилатися на першоджерело, видане мовою оригіналу, а не на його переклад (окрім випадків, коли немає можливості отримати доступ до першоджерела мовою оригіналу).

Посилання на веб-джерела (на джерела в інтернеті) мають бути зведені до необхідного мінімуму, крім випадків, коли йдеться про посилання на публікації, що перебувають у постійному доступі на веб-ресурсах міжнародних наукометричних баз даних.

Самоцититування дозволяється лише в разі нагальної потреби.

У тексті статті посилання позначаються цифрою у квадратних дужках, через кому зазначається номер сторінки (якщо треба). Нумерація посилань відповідає порядку їх появи в тексті статті. Якщо автор посилається відразу на кілька різних джерел, слід розділяти їх крапкою з комою. *Напр.*: [1, 44; 2, 35].

Пристатейний список літератури укладається в порядку цитування джерел у тексті вашої публікації (просимо звернути увагу: **не** за абеткою, а в порядку цитування).

Для статей, що містять посилання на джерела, опубліковані виключно латиницею (англійські, німецькі, французькі тощо), достатньо одного списку літератури (References).

Для статей, що містять посилання на джерела **не** латиницею (кириличні, арабські, китайські тощо) або комбінують посилання латиницею й іншими шрифтами (напр., частина посилань англійською, а частина – українською), необхідно подавати **два варіанти** списку літератури:

1. **Список літератури** мовою оригіналу (усі джерела подаються тією мовою, якою їх опубліковано, тут можуть бути джерела й кирилицею, і латиницею тощо);

2. **References** (той самий список літератури латиницею, правила перекладу й транслітерації див. нижче).

Приклади оформлення списку літератури

Різун В.В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві : навч. посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.В. Різун, Т.В. Скотникова. – К. : Преса України, 2008. – 144 с.

Різун В.В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В.В. Різун // Світ соціальних комунікацій. – Т. 2. – 2011. – С.7–11.

Яхно О.М. Україна в сучасному геополітичному просторі (політико-медійний аспект) : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / Яхно Олеся Михайлівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. – К., 2006. – 189 с.

Випуск видавничої продукції в Україні в 2013 році (9 місяців) [Електронний ресурс] // Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». – Режим доступу: http://www.ukrbook.net/statistika_2013_9_mis.htm#zag_dani. – Назва з екрану. – Дата доступу: 20.12.2013.

References

За основу оформлення списку літератури латиницею взято Гарвардський стандарт бібліографічних посилань (Harvard reference system).

Загальні правила такі:

- спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали; вказуються всі автори;
- після прізвища й ініціалів автора/авторів у дужках вказується рік публікації, напр.: (2014);
- після дати публікації в лапках вказується "Назва статті" або "Назва розділу", якщо це посилання на розділ колективної монографії;
- потім курсивом вказується Назва Журналу чи Назва Монографії (усі значимі слова назви журналу чи книги / монографії пишуться з великої літери);
- потім вказуються номер журналу й сторінки статті АБО видавництво, місто видання й загальна кількість сторінок книги.

Нижче дивіться детальні правила оформлення посилань на різні типи джерел.

Посилання на статтю в друкованому журналі.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на статті така:

Author, A.A. (2013), "Title of article", *Title of Journal*, vol. 10, no. 2, pp. 49-53.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації, через кому – назва статті в лапках, через кому – курсивом назва журналу (усі значимі слова назви журналу пишуться із великої літери), через кому – номер журналу, через кому –

сторінки публікації.

Якщо авторів кілька, то перед прізвищем останнього з них, замість коми, ставиться знак & (and):

Author, A.A., Author, B.B. & Author, C.C. (2014), "Title of article", *Title of Journal*, vol. 11, no. 3, pp. 85-94.

Приклади:

Van der Geer, J., Hanraads, J.A.J. & Lupton, R.A. (2010), "The art of writing a scientific article", *Journal of Scientific Communications*, no. 163, pp. 51–59.

Baron, R.M. & Kenny, D.A. (1986), "The moderator-mediator variable distinction in social psychological research", *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 51, pp. 1173-1182.

Посилання на статтю в електронному журналі.

Оформлюється майже так само, як і посилання на статтю в друкованому журналі, проте номерів сторінок публікації може не бути. Наприкінці посилання через кому додаються слова available at: та вказується веб-адреса посилання, потім у дужках після слова accessed вказується дата останнього доступу до публікації.

Приклад:

Gilmore, J. (2014), "Translating American Exceptionalism: Comparing Presidential Discourse About the United States at Home and Abroad", *International Journal of Communication*, vol. 8, available at: <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/2336/1263> (accessed 05 December 2014).

Передача латиницею посилань на українськомовні й російськомовні статті.

Прізвище автора передається транслітерацією відповідно до Таблиці транслітерації українського алфавіту латиницею, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України №55 від 27.01.2010 р. (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-п>). Таку транслітерацію можна зробити автоматично на веб-ресурсі: <http://translit.kh.ua/#lat/passport> (у випадіючому списку має бути обрано *Стандарт Паспортний КМУ 2010*).

Назва статті перекладається англійською мовою.

Назва журналу передається транслітерацією (усі значимі слова назви журналу пишуть із великої літери). Рекоменуємо використовувати стандарт транслітерації, розроблений Термінологічною комісією з природничих наук (ТКПН) Київського національного університету імені Тараса Шевченка в 1994 р., оскільки він має високу зворотність і максимальну сумісність із комп'ютерними кодуваннями (URL-сумісність). Таку транслітерацію можна зробити автоматично на веб-ресурсі: <http://translit.kh.ua/?iso9#lat/tkpn> (у випадіючому списку має бути обрано *Стандарт ТКПН*).

Після назви журналу транслітерацією треба у квадратних дужках подати назву журналу, перекладену англійською мовою (усі значимі слова назви журналу пишуть із великої літери).

Приклад:

Rizun, V.V. (2011), "Outlines of the methodology of social communication studies", *Svit Socialjnykh Komunikacij [World of Social Communications]*, vol. 2, pp. 7-11.

Посилання на книгу / монографію.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на книжки / монографії виглядає так:

Author, A.A., Author, B.B. & Author, C.C. (2014), *Title of Book*, Publisher, City of publication, 593 p.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації, через кому – курсивом назва книги / монографії (усі значимі слова назви пишуть із великої літери), через кому – номер видання (якщо перевидавалося кілька разів і це вже не перше видання), через кому – назва видавництва, через кому – місто видання, через кому – загальна кількість сторінок. Якщо авторів кілька, то перед прізвищем останнього з них, замість коми, ставиться знак & (and).

Якщо джерело кириличне, то:

- прізвище автора передається транслітерацією за стандартом КМУ 2010 (<http://translit.kh.ua/#lat/passport>);

- назва книжки / монографії перекладається англійською мовою (усі значимі слова назви писати з великої літери);

- назва видавництва передається транслітерацією за стандартом ТКПН (<http://translit.kh.ua/?iso9#lat/tkpn>);

- місто видання перекладається англійською мовою.

Приклад:

Rizun, V.V. & Skotnykova, T.V. (2008), *Research Methods in Journalism Studies: a Textbook*, 2nd ed., Presa Ukrajiny, Kyiv, 144 p.

Посилання на колективну монографію.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на колективну монографію практично така сама, як у випадку авторської монографії (див. вище), із тією різницею, що на початку посилання, замість прізвища та ініціалів автора, вказуються прізвище та ініціали редактора:

Editor, E.E. (Ed.) (2014), *Title of Book*, Publisher, City of publication, 503 p.

Приклад:

Perelytsia, H.M. (Ed.) (2014), *Foreign Policy of Ukraine – 2013: Strategic Assessments, Forecasts and Priorities*, Stylos, Kyiv, 352 p.

Посилання на розділ у колективній монографії.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на розділ у колективній монографії така:

Author, A.A. (2014), "Title of chapter", in Editor, E.E. (Ed.), *Title of Book*, Publisher, City of publication, 593 p.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації, через кому – у лапках назва розділу, через кому слово in та прізвище редактора, через кому – ініціали редактора й у дужках скорочення (Ed.) або (Eds.) для кількох редакторів, через кому – курсивом назва монографії (усі значимі слова назви пишуть із великої літери), через кому – номер видання (якщо є), через кому – назва видавництва, через кому – місто видання, через кому – сторінки розділу.

Приклад:

Mettam, G.R., & Adams, L.B. (2009), "How to prepare an electronic version of your article", in Jones, B.S. & Smith, R.Z. (Eds.), *Introduction to the Electronic Age*, E-Publishing Inc., New York, pp. 281–304.

Посилання на дисертацію й автореферат.

Схема оформлення посилання приблизно така, як для книжки/монографії. Із тією відмінністю, що після назви роботи додаються слова PhD diss. (для тексту кандидатської дисертації), D.Sc. diss. (для тексту докторської дисертації), Abstract of the PhD diss. (для автореферату кандидатської дисертації), Abstract of the D.Sc. diss. (для автореферату докторської дисертації). Після цього в дужках скорочено називається сфера науки, із якої захищено дисертацію. Потім вказується назва закладу, де вона захищалася, через кому – назва міста (якщо не є очевидним із назви навчального закладу), потім – кількість сторінок.

Приклади:

Yakhno, O.M. (2006), *Ukraine in Contemporary Geopolitical Space (Political and Media Aspects)*, PhD diss. (polit. sci.), Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 189 p.

Yakhno, O.M. (2006), *Ukraine in Contemporary Geopolitical Space (Political and Media Aspects)*, Abstract of the PhD diss. (polit. sci.), Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 20 p.

Посилання на матеріали конференції.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали конференції така:

Author, A.A. (2014), "Title of proceedings", in Editor E.E. (Ed.), *Title of Conference*, Place of Conference, Date of Conference, Publisher, City of publication, pp.89-91.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації матеріалів, через кому – у лапках назва виступу чи тез, через кому слово in та прізвище редактора, через кому – ініціали редактора й у дужках скорочення (Ed.) або (Eds.) для кількох редакторів (якщо є), через кому – курсивом повна назва конференції, через кому – курсивом місце проведення конференції, через кому – курсивом дата проведення конференції, через кому – видавництво (якщо є), через кому – місце публікації матеріалів, через кому – сторінки публікації.

Приклад:

Khylko, M.M. (2014), "Modern social and communication technologies: international experience and Ukrainian prospects", in Rizun, V.V. (Ed.), *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference "Criteria of Diagnostic and Methods of Estimation of the Media Impact"*, Institute of Journalism, Kyiv, 10 April 2014, Kyiv, pp. 89-91.

Посилання на матеріали з інтернету.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали з інтернету така:

Author, A.A. (2014), "Title of article", available at: url (accessed date).

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), по-

тім у дужках – рік публікації, через кому – слова available at: та веб-адреса посилання, потім у дужках після слова accessed вказується дата останнього доступу до публікації.

Приклад:

Seddon, M. (2014), "Documents Show How Russia's Troll Army Hit America", available at: www.buzzfeed.com/maxseddon/documents-show-how-russias-troll-army-hit-america (accessed 03 June 2014).

Посилання на матеріали з інтернету, автор яких не вказаний.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали без автора така:

Title of edition (2014), "Title of article", available at: url (accessed date).

Приклад:

BBC NEWS (2014), "Ukraine profile", available at: <http://www.bbc.com/news/world-europe-18018002> (accessed 09 December 2014).

Посилання на закони, резолюції, рішення й тощо.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на закони, резолюції, рішення й подібні документи така:

Organization name (2014), *Title of document*, Publisher, City of publication, 593 p.

Спочатку вказується назва органу чи організації – автора документу, потім у дужках – рік публікації, через кому – курсивом назва документу, через кому – дата документу (якщо є), через кому – назва видавництва (якщо є), через кому – місто видання (якщо є), через кому – кількість сторінок (якщо є). Якщо документ доступний онлайн, через кому додаються слова available at: та веб-адреса, потім у дужках після слова accessed вказується дата останнього доступу до документу.

Приклад:

Council of the European Union (2014), *Council conclusions on Ukraine*, 20 October 2014, Luxembourg, available at: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/145211.pdf (accessed 05 December 2014).

Шаблон розміщення матеріалів у статті

Індекс УДК.

Прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, учене звання українською мовою.

Назва статті українською мовою.

Анотація українською мовою з 3-5 ключовими словами.

Текст статті.

Список літератури.

Прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, учене звання російською мовою.

Назва статті російською мовою.

Анотація російською мовою з 3-5 ключовими словами.

Прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, вчене звання англійською мовою.

Назва статті англійською мовою.

Анотація англійською мовою з 3-5 ключовими словами.

Транслітерований список літератури.

Якщо оформлення статті не відповідає зазначеним вимогам, редакція повертає статтю автору на доопрацювання.

Наукове видання

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Том 8

Науковий піврічний журнал

Науковий журнал «Соціальні комунікації: теорія і практика»
zareєстрований у Міністерстві юстиції України
як друкований засіб масової інформації
(свідоцтво – серія **КВ № 21875-17775 Р** від **01.02.2016 року**)

Англійською, данською, польською, російською, сербською,
й українською мовами

Наукові редактори	– Холод Г.Я., Холод О.М.
Літературний редактор	– Холод Г.Я.
Комп'ютерний набір	– автори текстів.
Комп'ютерна верстка, дизайн, архітектоніка видання	– Багірова Н.В.
Технічне забезпечення	– Багіров С.Б.

Підписано до друку 18.04.2019. Формат 60x84/8.
Папір офіс. Гарнітура «Times New Roman». Друк лазер.
Ум. др. арк. 9,1. Тираж 300 прим. Зам. № 220.

Видруковано в друкарні Криворізької типографії
50026, Україна, м. Кривий Ріг, вул. Савицького, 56
Тел. +38(0564) 441-44-04.

С 72 Соціальні комунікації: теорія і практика : наук. журн. [наук. і літ. ред. Г.Я. Холод; наук. ред. О. М. Холод]. – Т. 8. – К., 2019. – 84 с.

Том 8 періодичного наукового журналу містить результати досліджень фахівців із соціальних комунікацій, презентовані авторами Данії, Польщі, Росії, Сербії, США, України.

Дослідження стосуються теорії та історії соціальних комунікацій, теорії та історії журналістики, бібліотекознавства, прикладних соціально-комунікаційних технологій, соціальних комунікацій в педагогіці й методиці викладання.

Окрім фахівців із соціальних комунікацій, матеріали будуть цікавими для психологів, політологів, філологів, соціологів та філософів.

УДК 316.28 : 316.77(075.8) + 007 : 304 : 001 + 002 + 004 + 01 + 02 + 08 + 070 + 659

С 72

ББК 83.56я73